KÖZOKTATÁS

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR PEDAGÓGUSSZÖVETSÉG LAPJA

XIV. ÉVFOLYAM, 2009/1–2. SZÁM

Megmaradásunk a tét * A kárpátaljai magyar oktatási rendszer megőrzése a cél * Az elsős több, a magyar iskolás mégis kevesebb? * Esettanulmány a kárpátaljai magyar tannyelvű egyházi líceumokról * Anyanyelvi oktatásunk 1953–2000 között * A nyelvtanulók kommunikatív kompetenciájának fejlesztése rövid történeteken keresztül * A szókincs és a beszédkészség kapcsolata * Többet kellene játszanunk * Ragadványnevek az iskolában * Dinamikus geometriai szerkesztések mértanórán * Kárpátalja magyar–magyar kapcsolatainak mérlege a rendszerváltás mezsgyéjén * Adalékok a Borsa család történetéhez és ugocsai hatalmához * Népesedési és etnikai viszonyok alakulása Tiszakeresztúrban 1851–2001 között * Idén is népszerű volt a Kölcsey Akadémia * A Tankönyv- és Taneszköztanács tevékenységéről * Nyári gyermektáboraink * A KMPSZ tantárgyi vetélkedőin résztvevő iskolák * Olvasólámpa * Jubilált a salánki iskola * Diplomaosztó a Rákóczi-főiskolán * Tanévkezdés a főiskolán

Megmaradásunk a tét

Minőségi oktatásra kell törekedni

Nem volt felhőtlen az idei tanévkezdés. Az elmúlt évek ukrán nyelvpolitikájának káros hatása bizony érződik: sok kárpátaljai magyar iskolában csökkent a tanulók létszáma. A szülők jelentős része íratta be és át gyermekét ukrán iskolába. Abban a reményben, hogy majd könnyebben boldogul később az életben. Közben megfosztja a számára legkedvesebb lényt a tanulás örömétől, a sikerélményektől. Hosszú távon pedig veszélyezteti a kárpátaljai magyarság megmaradását… A kialakult helyzetről, a feladatokról beszélgetünk dr. Orosz Ildikóval, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnökével.

– Az elmúlt időszakban az ukrán oktatáspolitika ámokfutása egyre fokozódott. Így még tovább emelték azokat a követelményeket, melyek már most is irreálisak. Ez kihatott a tanulók beiskoláztatására is. Sok abszurd helyzet alakult ki. Beregszászban például több ukrán iskolában olyan osztályok vannak, ahol a gyerekek túlnyomó többsége – egyes osztályokban mindegyike – magyar anyanyelvű.

– Ez a választás a szülők egyfajta menekülése…

– Igen, csakhogy nem a gyerekek érdekeit racionálisan mérlegelve cselekedtek.

– Azt mondják, legalább megtanul ukránul…

– Az lehet, de legalább annyit veszítenek is hosszú távon, mint amilyen nyereséget remélnek gyerekük számára. Bár az órán ukránul tanulnak, a szünetben, otthon, az utcán magyarul beszélnek ezek a gyerekek. A szaktárgyak tananyagát pedig nem tudják olyan szinten elsajátítani, mint az anyanyelvükön tanuló ukrán társaik. Ráadásul ukrán iskolatársaik anyanyelvből és anyanyelven, míg a magyar gyerekek egy számukra idegen nyelven és idegen nyelvből érettségiznek majd, így tehát az ukrán tannyelvű iskola befejezése után sem indulnak azonos eséllyel felvételikor.

– Mi lehet a megoldás?

– A kárpátaljai magyarság helyzetét az oldaná meg, ha kisebbségpolitikai szempontból biztosítanák a kisebbségjogi garanciákat, lehetőségeket, betartanák azokat a törvényeket, amelyeket a függetlenné váláskor elfogadtak, és azóta sem változtattak. Abszurd az a helyzet, hogy Ukrajnában bármilyen szakra felvételizik is a diák, ugyanazt az ukrán tesztet kell megoldania emelt szintű érettségin, mint annak, aki ukrán filológus, jogász, bölcsész szeretne lenni! Ez még az ukrán gyerekeket is hátrányosan érinti. Nem is beszélve a más nemzetiségűekről! Hol van abban a logika, hogy a magyar, az orosz, szlovák, román szakon továbbtanulni szándékozóknak is elsősorban ukrán nyelvből kell érettségizni, a választott nyelvből pedig nem?! Nem az a gond, hogy ukrán nyelvből kötelező felvételit tenni, hanem az, hogy ez beszámít a felvételi pontszámba, ráadásul a tesztek nem azt mérik – amiért állítólag bevezették –, hogy ismerik-e a nyelvet, vagyis milyen a felvételizők nyelvi-kommunikációs kompetenciája.

– A bolognai szerződés, amelyhez Ukrajna is csatlakozott, arról is szól, hogy nagyobb szabadságot, autonómiát kell biztosítani a felsőoktatási intézményeknek…

– Milyen autonómiáról beszélhetünk akkor, amikor különböző rendeletekkel korlátozzák a törvények által biztosított jogokat?! Amikor a felvételi rendjébe sincs beleszólása az intézmény vezetésének?! A következő tanévben már az ukrán mellett egy profil szerinti tárgyból és egy nem szakirányú tárgyból is kötelező az emelt szintű érettségi ukrán nyelven ahhoz, hogy valaki bejusson valamelyik egyetemre vagy főiskolára. Sajnos továbbra sem választható emelt szintű érettségi tárgyként az itt élő nemzetiségek nyelve, míg például az angol, a német, a francia, a spanyol választható.

– Az érettségitől térjünk vissza a beiskolázáshoz. Látjuk, hogy a szülők egy része a könnyebb ellenállás és a menekülés útját választva ukrán iskolába íratta gyermekét. Milyen következményei lehetnek ennek a tendenciának?

– El kell mondani, hogy az ukrán iskolában tanuló magyar gyerekek sokat veszítenek nemzettudatukból. Például nem azokon a meséken, népdalokon nőnek fel, melyek a magyar világot tükrözik. Nem azokat a mondákat, regéket, történelmi írásokat olvassák, melyek a gyökereikről, őseik dicső tetteiről, megpróbáltatásairól, harcairól és küzdelmeiről szólnak. Módszertani, pedagógiai érvek is erősítik az anyanyelven való oktatás-tanulás fontosságát. Az alsósokkal például meg kell szerettetni a tanulást, hogy az élmény legyen számukra, ne pedig olyan fáradságos, kemény munka, amit felnőttként már nem akarnak folytatni. Állandó bizonyítási kényszerbe kerülnek gyerekeik, ami szorongáshoz vezet, elvész a kreativitásuk, s ez bizony a továbbtanulásukra, egész életükre kihat. Mechanikus gondolkodás alakul ki náluk, ami a többségnél középszerű tevékenységhez lesz elegendő.

– Mi a teendő?

– Nem ülhetünk ölbe tett kézzel. Mindenkinek a saját helyén kell tennie a dolgát legjobb tudása szerint. És fel kell ismerni az anyanyelvű oktatás továbblépési lehetőségeit! Segíteni, támogatni kell azt! Következetesen ki kell állni minden magyarnak, nekünk, pedagógusoknak, szülőknek, diákoknak is, de főleg a kárpátaljai magyar politikai pártoknak és az anyaországi politikumnak, a mindenkori kormánynak, ha azt szeretnénk, hogy a magyar kultúra továbbra is megmaradjon szülőföldjén, itt, a Kárpátok lábánál, legyen, aki őrizze, ápolja és továbbadja anyanyelvét, kultúráját.

– Ehhez elsősorban iskoláinkat kell megőrizni és erősíteni…

– Igen sok a feladatunk. Az egyik legfontosabb: emelni kell a magyar iskolák presztízsét, színvonalát. Jövőre Ukrajna-szerte áttérnek a tizenkét éves oktatási rendszerre. Ennek révén beindul a szakosodás. A nagy létszámú iskolákban, ahol több párhuzamos osztály működik, tagozatos oktatás lesz, amire a kis iskoláknak nincs lehetőségük. Így elengedhetetlenné válik majd az intézmények közötti kooperáció, amire idejében fel kell készülni, annak hasznosságáról, fontosságáról meg kell győzni a szülőket is. A tagozódásra egyébként a Pedagógusszövetség kidolgozott egy koncepciót, amivel szeretnénk, ha minden oktatási intézmény, tanár és szülő megismerkedne. Eszerint például azok a települések, ahol líceumok, gimnáziumok működnek, jó együttműködés révén igazi oktatási központokká válhatnának a 10–12. évfolyamon. Az adottságoktól és lehetőségektől függően lehetne szakosodni, s a két intézmény átjárhatóvá válhatna. A környező településekről is itt tanulhatnának a diákok, őket iskolabuszok szállítanák ide, vagy a kollégiumok biztosíthatnák a bentlakást. A kollégium – melynek óriási szerepe lehet a nevelésben – akár önálló intézményként jelenhetne meg a palettán. Véleményem szerint a minőségi oktatás érdekében a jövőben ezt meg kellene lépni, és kialakítani az iskolaközpontokat. El kellene érni, hogy minden járásban legyenek magyar anyanyelvű tanfelügyelők, módszertanosok, akik szívügyüknek tekintik az anyanyelvi oktatás színvonalának emelését, a magyar iskolák megőrzését. A megvalósításhoz természetesen pozitív hozzáállásra és együttműködésre van szükség mind a hatalom, mind az iskolavezetés, mind a szülők, mind az érdekelt magyar szervezetek részéről.

Marton Erzsébet

A kárpátaljai magyar oktatási rendszer megőrzése a cél

Beszélgetés Zilahi Lászlóval

A Kárpátalján kemény munkával kiépített magyar oktatási hálózat veszélyben van. Immáron a nemzetiségi iskolák végzőseinek is ukrán nyelven kell majd emelt szintű érettségit tenniük, amelynek eredménye egyben a felsőfokú oktatási intézménybe való bekerülést is biztosítaná. Csakhogy így igencsak hátrányos helyzetbe kerülnek gyermekeink: még ha sikerül is elérni a felvételihez szükséges minimális vagy azt kicsit meghaladó pontszámot, azzal államilag finanszírozott helyre nem kerülhetnek be. A magasabb pontszámot természetesen az ukrán iskolákban anyanyelvükön tanuló diákok szerzik meg. Pedig a magyar iskolák tanulói anyanyelvükön – az évközben rendezett tantárgyi vetélkedők eredményei is bizonyítják – igen sokszor kimagaslóan jobb eredményeket produkálnak náluk. Az elmúlt évben a szaktárgyakból magyarul vizsgázók eredményei is ezt tükrözik! Viszont az ukrán iskolákban az államnyelvet anyanyelvükként tanulók természetesen jobb eredményt érnek el az ukrán tesztvizsgán, így kiszorítják az államilag finanszírozott helyekről a nemzetiségi iskolák végzőseit. Emiatt sok szülő ukrán iskolába íratja be gyermekét, ami a magyar iskolák leépítéséhez vezethet. Ez a tendencia pedig hosszú távon a kárpátaljai magyarság létét is veszélyezteti. Mit tehet, mit tesz a magyar állam ennek megakadályozásáért? – kérdeztük Zilahi Lászlót, a Miniszterelnöki Hivatal Nemzetpolitikai Ügyek Főosztálya főigazgató-helyettesét legutóbbi kárpátaljai tartózkodása során, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanévnyitó ünnepségén.

– Fontos, hogy a magyar nyelvű oktatást megőrizzük Kárpátalján, hogy ne dőljön össze az a rendszer, amit az alapfokú oktatástól egészen a felsőfokú képzésig sikerült az elmúlt húsz évben kiépíteni az itteniek heroikus munkájával, és természetesen sok magyarországi támogatással. Ez most egy olyan politikai szint, ami nyilván hullámzó: hol sikereket érünk el, hol pedig nem. A tárgyalásokat természetesen folytatni fogjuk a jelenlegi, illetve a következő kormányzattal is. Nem teszünk le arról, hogy megértessük: Ukrajnának is értéke a kétnyelvűség, a kisebbségek jogainak védelme, illetve a kisebbségi nyelvű, a magyar nyelvű oktatás megőrzése. Mi igyekszünk ezeket az intézményeket továbbra is támogatni – ne felejtsük el, hogy több közülük bekerült a nemzeti jelentőségű intézmények körébe, így a beregszászi főiskola is –, másrészt pedig szakmai anyagok kidolgozásához járulunk hozzá, oktatási kiadványok, segédanyagok elkészítését, kiadását támogatja a Miniszterelnöki Hivatal. Ilyen például a Csernicskó István (a Rákóczi-főiskola rektorhelyettese) vezette munkacsoport által készített anyag. Ezek olyan módszertani útmutatók, amelyek lehetőség szerint segítséget nyújtanak a magyar pedagógusoknak ahhoz, hogy a megváltozott jogszabályi körülmények között is eredményesen tudják tanítani a gyerekeket, és felkészülhessünk arra a hatályban lévő helyzetre, miszerint államnyelven kell az érettségit, a felvételit letenni itt, Ukrajnában is.

– Van-e valamilyen ráhatásuk arra, hogy az ukrán állam, az ukrán oktatási minisztérium biztosítsa a lehetőséget a kárpátaljai magyar gyerekek számára is az anyanyelvi érettségi/felvételihez?

– Jelen pillanatban ez politikai kérdésnek tűnik. Természetesen mi évek óta ezt az álláspontot képviseljük konzekvensen, és a magyar kormányzat a következő tárgyalásokon is keményen és következetesen kiáll a kárpátaljai magyarok anyanyelvi oktatásának biztosítása mellett.

– A Magyarországon szerzett diplomák Ukrajnában, illetve az Ukrajnában szerzett diplomák Magyarországon való elismertetése kapcsán történtek-e már pozitív előrelépések?

– Ez egy elhúzódó probléma. Itt mindkét országnak megvannak a maga elvárásai és követelései. Természetesen több szempontot kell egyidejűleg figyelembe vennünk az ekvivalenciakérdések rendezésénél. Ez alapvetően az ekvivalenciai bizottság, illetve a hazai jogszabályok függvénye. Nem lehet elfelejteni, hogy Ukrajnában működnek olyan intézmények, sajnos, ahol az érettségi, illetve a diploma értékét nem a tudás, hanem inkább a befektetett pénzösszeg határozza meg. Nem szabad, hogy mi az oktatás minőségének, színvonalának a felhígulását segítsük azzal, hogy minden papírt automatikusan elismerünk. Ragaszkodni kell a minőségi követelményekhez.

– Akik Kárpátaljáról mennek Magyarországra tanulni, azoknak ugyanolyan lehetőségeik lesznek, mint az anyaországiaknak?

– Mivel Ukrajna nem EU-tag, ezért nem ugyanolyan feltételekkel tanulhatnak Magyarországon a kárpátaljaiak, mint a felvidéki, illetve erdélyi diákok. Az ösztöndíjrendszer természetesen továbbra is működik.

– Nem növelik-e az ösztöndíjak számát éppen amiatt, hogy Ukrajnában a fentebb említett okok miatt nagyon sok magyar diák kiszorul a felsőoktatásból?

– Én a Miniszterelnöki Hivatal részéről nyilatkozom, nem az oktatási tárca nevében. Mindenesetre nem tudok ilyen tervről. Persze azt is figyelembe kell venni, hogy ez kétélű dolog, hisz a több ösztöndíjjal elősegítjük azt, hogy a kárpátaljai értelmiség, mintegy agyelszívással, Magyarországra kerüljön. Ennek pedig megvannak a veszélyei. Nyilvánvalóan az itteni magyar közösség egyben tartása érdekében ez egy olyan folyamat, amelyet nem szeretnénk minél tovább generálni és elősegíteni.

Kovács Erzsébet

Az elsős több, a magyar iskolás mégis kevesebb?

Egyelőre nem fogy látványosan a magyar iskolák diákjainak száma az ukrán államnak a kárpátaljai magyar oktatási rendszert hátrányosan érintő intézkedéseinek következtében, a felszín alatt zajló folyamatok azonban aggodalomra adhatnak okot.

Szeptember 1-je apropóján néhány magyar, illetve magyar–ukrán tannyelvű általános és középiskolában aziránt érdeklődtünk, hány elsőssel vágnak neki az előttünk álló tanévnek (lásd táblázatunkat!). Az adatok természetesen még sehol sem véglegesek és hivatalosak, hiszen sok szülő csak az utolsó pillanatban dönti el végérvényesen, hogy melyik tanintézménybe íratja iskolaérett csemetéjét, ám az uralkodó trend szemléltetésére talán az előzetes számok is alkalmasak.

Örömmel tapasztaltuk, hogy a megkérdezett iskolák többségében idén több elsős tanuló kezdi meg a tanévet, mint egy esztendővel korábban. Igaz, a növekmény nem túl jelentős, az esetek döntő részében legfeljebb 2-3 főnyi „többletről" van szó, a korábbi évek riasztó nebulófogyása után azonban már ennek is örülhetünk. Az okokat kutatva az látszik a legvalószínűbbnek – bár erről megalapozott véleményt majd csak a végleges statisztikai adatok ismeretében mondhatunk –, hogy a növekmény a 2000-es évek elején javulásnak indult demográfiai mutatóknak tudható be, ami Kárpátalján egybeesett a több mint egy évtizedig tartó kivándorlási hullám visszahúzódásával is.

Megbízható statisztikai adatok hiányában joggal élhetünk a gyanúperrel, hogy egyedül a táblázatban szereplő számsor távolról sem mond el mindent a kárpátaljai magyar iskolák háza táján zajló folyamatokról, s ha megkapargatjuk az adatok sugallta valóság felszínét, mindjárt előbújnak a kevésbé biztató jelenségek. Így például felmerülhet a kérdés, hogy vajon az idei „demográfiai növekmény" egésze megjelenik-e a beiskolázási számokban? Magyarán: minden iskoláskorú magyar gyermeket magyar osztályba íratnak-e szüleik? Erről sehol sem vezetnek statisztikát, de az egyes településeken a helyi pedagógusok általában tökéletesen tisztában vannak a helyzettel, s érdeklődésünkre nemegyszer kertelés nélkül el is mondták, hogy helyenként bizony igen tekintélyes a kárpátaljai magyar oktatási rendszer vesztesége abból kifolyólag, hogy sok magyar gyerek ukrán iskolába jár szeptember 1-jétől. A települések többségének esetében e tekintetben sem beszélhetünk kiugróan magas számokról – vagy olyanokról, amelyek számottevően különböznének a tavalyiaktól –, a beszámolók szerint településenként átlagosan legfeljebb 1-2 család dönt úgy, hogy magyar helyett ukrán osztályba íratja gyermekét – sokszor még akkor is, ha ehhez a helyi oktatási intézmény helyett a környező települések valamelyikének iskolájába kell járnia az apróságnak. Ennek a falunkénti 1-2 „elveszett" gyermeknek a jelentőségét azonban csak akkor értékelhetjük megfelelően, ha figyelembe vesszük, hogy a kistelepülések iskoláinak osztályaiban a gyermeklétszám az utóbbi években rendszeresen közelebb van a 10-hez, mint a húszhoz, azaz a veszteség mértéke több mint 10 százalék évente! Szélsőséges példaként álljon itt annak az ungvári járási településnek az esete, ahol ugyan idén a tavalyinál eggyel több, azaz 13 nebuló kezdte meg az első osztályt a magyar iskolában, a hírek szerint azonban további legalább 4-5 gyereket szüleik egy közeli település ukrán iskolájába írattak!

Nem kerülhetjük meg azt a kérdést sem, hogy hiába nő valamelyest az elsősök száma, ha eközben összességében mégis csak ugyanannyi vagy esetleg valamivel kevesebb lesz az adott iskolában tanuló diák. Az ukrán nyelvű emelt szintű érettségi bevezetésének hatására ugyanis több szülő úgy döntött, hogy a magyar iskolából ukrán osztályba vagy iskolába íratja át gyermekét. Számuk összességében nem akkora, hogy az már most létükben fenyegetné oktatási intézményeinket, a veszteség mégis jelzésértékű és nyugtalanító, hiszen tudjuk, hogy jövőre már kizárólag ukrán nyelven lehet majd emelt szintű érettségit tenni Ukrajnában, ami újabb lökést adhat ezeknek a negatív folyamatoknak.

Sajnos nem rendelkezünk olyan adatokkal, amelyek egyértelműen összefüggésbe hoznák az iskolaelhagyás okainak és mértékének alakulását valamely konkrét regionális, szociális vagy kulturális jellegzetességekkel (magát az ukrán nyelvismeret hiányát és annak közvetlen következményeit leszámítva, természetesen). Jelenleg legfeljebb annyit sejthetünk, ami az adatok későbbi alapos elemzéséből nyerhet megerősí-

	Iskola neve és típusa	Első osztályos tanulók száma	
		A 2009–2010-es tanévben	*A 2008–2009-es tanévben*
1.	Rahói Általános Iskola	5/90**	5/89
2.	Kőrösmezői 1. Sz. Középiskola	12	–
3.	Aknaszlatinai Bolyai János Középiskola	19	16
4.	Técsői Hollósy Simon Középiskola	16	10
5.	Viski Kölcsey Ferenc Középiskola	38	31
6.	Nevetlenfalui Középiskola	11/13	7/10
7.	Nagyszőlősi 3. Sz. Perényi Zsigmond Középiskola	17	8
8.	Tiszapéterfalvai Kölcsey Ferenc Középiskola	19	18
9.	Salánki Mikes Kelemen Középiskola	17/18	15/18
10.	Tiszaújlaki 2. Sz. Széchenyi István Középiskola	12	16
11.	Csepei Középiskola	0/31	0/32
12.	Nagypaládi Móricz Zsigmond Középiskola	20	23
13.	Beregszászi 4. Sz. Kossuth Lajos Középiskola	28	41
14.	Beregszászi 3. Sz. Zrínyi Ilona Középiskola	16/25	7/15
15.	Nagymuzsalyi Középiskola	6/10	8/15
16.	Benei Általános Iskola	15	11
17.	Mezővári II. Rákóczi Ferenc Középiskola	38	47
18.	Nagyberegi Középiskola	24/23	18/13
19.	Bátyúi Középiskola	23	14
20.	Gáti Kovács Vilmos Középiskola	39	36
21.	Makkosjánosi Középiskola	8/19	9/20
22.	Mezőkaszonyi Középiskola	32	32
23.	Beregrákosi Általános Iskola	21	17
24.	Derceni Középiskola	35	38
25.	Csongori Általános Iskola	33	31
26.	Munkácsi 3. Sz. Középiskola	49	42
27.	Nagydobronyi Középiskola	65/5	64/8
28.	Kisgejőci Középiskola	7	8
29.	Csapi 2. Sz. Középiskola	31	31
30.	Eszenyi Bocskai István Középiskola	13	12
31.	Szürtei Középiskola	10/12	5/14
32.	Ungvári 10. Számú Dayka Gábor Középiskola	48	28
33.	Sislóci Dobó István Középiskola	9/15	6/8

*Az első osztályos diákok száma néhány kárpátaljai magyar általános és középiskolában a 2009–2010-es és 2008–2009-es tanévben**

tést, hogy az egy tömbben élő magyarság falusi iskoláiban tanulók körében talán valamivel kisebb a hajlandóság az iskolaváltásra, mint például a szórványtelepüléseken.

Tovább árnyalhatja ezt a képet néhány ugyancsak lényeges kérdésnek a jövőbeni alaposabb vizsgálata, amelyek mindenképpen megérnék, hogy behatóbban foglalkozzanak velük a szakemberek. E helyütt csupán jelezni szeretnénk néhányat ezek közül: mennyiben befolyásolja a kárpátaljai magyarság iskolaválasztási szokásait, hogy milyen típusú és nyelvű oktatás érhető el helyben, azaz minimális energia- és költségráfordítással?; hosszú távon milyen hatással van/lesz a magyar oktatási rendszerre az az évek óta tartó folyamat, melynek eredményeként egyre nő a magyar iskolákban (is) a roma származású gyerekek száma?; miként lehetne az oktatás minőségének javításán túl, például az oktatás struktúrájának, esetleg magának az iskolahálózatnak az optimalizálásával is hozzáidomítani a magyar oktatási rendszert az új kihívásokhoz, s milyen hatással lenne mindez a jelenlegi folyamatokra? **Kacsur Gusztáv**

(Megjelent a *Kárpátalja* című hetilap 451., 2009. szeptember 4-i számában)

* Az adatok nem véglegesek, csupán tájékoztató jellegűek.

** Az ukrán és magyar kéttannyelvű iskolák esetében a törtjel után az ukrán első osztályosok számát is megadjuk.

Esettanulmány a kárpátaljai magyar tannyelvű egyházi líceumokról

A kárpátaljai egyházi líceumok az 1980-as évek végén elindult eseményeknek köszönhetően jöttek létre. A politikai szorítás enyhülésére először az anyaországi egyházak reagáltak. Az erősen megfogyatkozott kárpátaljai lelkészek az anyaországiak segítségét kérték az egyházi értelmiség újjászervezése, kinevelése terén. A református egyháznál sok olyan lelkész teljesített szolgálatot akkortájt, akik a szovjetrendszer idején az illegálisan működő kárpátaljai lelkészképző tanfolyam elvégzése után kapták meg a palástot. A magyarországi teológiák szívesen fogadták a delegált fiatalokat, akiket az első években személyes kapcsolatok révén válogattak ki, és így tanulmányi teljesítményeikkel a fogadó intézmények nem mindig voltak megelégedve. A sikertelenség okát a kárpátaljai magyar középiskolák alacsony oktatási színvonalában látták, és egyéves hétvégi felkészítőt szervezetek a jelöltek számára Beregszászban. Az előkészítő elvégzése után viszont mindenkinek ajánlást adtak, így lényeges változás a korábbi helyzethez képest nem történt. A lelkészek újraszervezték a hittanoktatást, az egyházi kórusokat. A munkába azokat vonták be, akik közösséget vállaltak velük, de érezték a szakemberképzés szükségességét. Szakmai és anyagi támogatásért a számunkra gazdagnak tűnő anyaországi egyházakhoz, azok vezetéséhez fordultak. Az anyaországi egyházak is hasonló gondokkal küzdöttek, és gondjaikkal a nyugati testvéregyházakhoz fordultak. A kapcsolatfelvétel eredményeként 1991. október 18-án Budapesten a Ráday Kollégiumban megnyitották a magyar–holland oktatási központot, az EDUCA Transfer Internationalt. A megnyitót megelőző konferenciára meghívták a határon túli református gimnáziumok képviselőit az együttműködés lehetőségének reményében. Minden határon túli magyar régió képviseltette magát. Kárpátaljáról a református egyház felkérésére a főjegyzőn kívül egyházi oktatási intézmény hiányában a KMKSZ oktatási bizottságának képviselőjét delegálták. A tanácskozás után az oktatási bizottság javaslatot tett a Kárpátaljai Református Egyház Zsinatának egy önálló egyházi gimnázium létrehozására (Feljegyzés Dr. Forgon Pál püspök úrnak, 1991). Az egyház abban az évben nem élt az oktatási intézmény alapításának lehetőségével. A döntés hátterében az egyházi elit és a pedagógustársadalom közötti bizalmatlanság állt. A szovjet oktatási intézmények rejtett tanterve, erősen eltért a családok túlnyomó többségének hagyományosan vallásos szubkultúrájától. A pedagógusok, így a kárpátaljai magyar pedagógusok is e tanterv, az állami ideológia közvetítőjének számítottak, ami így bizalmatlanságot keltett a vallási közösségekben, és ezáltal úgy vélték, nem bízható rájuk ilyen fontos intézmény létrehozása.

A Kárpátaljai Református Egyház kezdeményezésére 1991-ben a Magyarországi Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatásával kárpátaljai református gimnáziumi osztályt szerveztek a Csengeri Ady Endre Gimnáziumban. A segíteni akarás és a szervezőket motiváló jó szándék mellett motivációs tényezőként szerepelhetett az is, hogy ebben az évben tértek át az anyaországban a fejkvóta rendszerére, ami arra ösztönözte az oktatási intézményeket, hogy minél több gyereket iskolázzanak be. A határ menti vidéki gimnáziumok vezetésének figyelmét a határ túloldalán élő magyar területekre irányította. Különösen azon intézmények vezetésének figyelmét keltette fel a határon túli magyarok beiskolázásának lehetősége, melyek periférián működő gimnáziumok voltak, és a megyeközpontok intézményei, a kötelező központosított beiskolázás feloldása után, az általuk szervezett alternatív képzést biztosító új vagy megújult oktatási intézmények elvonták a diákokat. Ezen intézmények körébe tartozott, például a Csengeri Ady Endre Gimnázium, a Tiszavasvári Vasvári Pál Szakmunkásképző, a vásárosnaményi, a fehérgyarmati és több más határ menti gimnázium.

A kárpátaljaiak számára szervezett csengeri református osztály indításával kapcsolatban a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség elnökségének fenntartásai voltak, amit megfogalmaztak Andrásfalvy Bertalannak, akkori művelődési és közoktatási miniszternek írt levelükben. A kifogások lényegi pontjai: az akkori időkben a 14. életévüket betöltő kiskorúak még nem kaphattak útlevelet, így csak szüleikkel léphették át a határt, vagy hosszú, bonyodalmas eljárás után kaphattak csoportos engedélyt egyszeri átlépésre; külföldi tartózkodás esetén gyámot kellene mellékük megnevezni; a tanulóknak nem volt megoldott az orvosi ellátása, nem fizettek értük tb-járulékot, nem volt fedezet a tankönyvekre, egyéb felmerülő költségeikre. A kárpátaljai családok gazdasági helyzetének ismeretében rájuk terhelni ezeket a költségeket nem lehetett, az egyháznak pedig nem volt rá pénze, így további terheket rótt a magyar államra. A KMPSZ elnöksége ismerve a realitásokat, a határon túli magyarok oktatására szánt, egyébként is szűkös keretet, attól tartott, hogy az adott projekt annyira megterheli azt, hogy fontos hazai projektekre már nem jut anyagi forrás. Szubjektív tényezőként jelentkezett az egyház és a pedagógustársadalom akkori kapcsolata. Egyes lelkészek,

nem teljesen alaptalanul a pedagógusokra mint a kommunista rendszer képviselőire, de legalábbis annak kiszolgálóira tekintettek. Az egész pedagógustársadalomra vonatkoztatott sommás ítéletből azt a következtetést vonták le, hogy velük közösen nem lehet református szellemiségű iskolát létrehozni, vagy ha létrejön, annak nem lesz eredménye. A pedagógusok viszont úgy vélték, hogy a csengeri osztálynak, mert a gyerekek távol vannak saját környezetüktől, úgysem lesz megfelelő hatása, és úgy érezték, hogy megkérdőjelezik szakmai és pedagógiai felkészültségüket, mert mint szakmai érdekvédelmi szervezettel nem egyeztettek oktatási kérdésekben. Az ügyben érdekelt felek (KMKSZ, KMPSZ, KRE, MKM, Tiszántúli Református Egyházkerület, Csengeri Ady Endre Gimnázium) képviselőinek 1992. szeptember 10-én megtartott egyeztető tárgyalása eredményeként aláírt megállapodás szerint ezt a képzési formát a továbbiakban nem tekintik precedens értékűnek, és az érdekeltek közös erőfeszítéseket tesznek arra, hogy az 1993/94-es tanévtől kezdve Kárpátalján nyissanak református iskolát. A tárgyalás után elkezdődtek az egyeztetések az ukrán állami szervekkel. A KRE a hely kiválasztásával és a dokumentációk beszerzésével foglalkozott. Felmerült annak a lehetősége, hogy Bátyúban, Nagydobronyban, Nagyberegen vagy Beregszászban szerveznek református gimnáziumot. Végül Nagybereg mellett döntöttek az egyházi vezetők. A döntés mellett szólt, hogy a Beregszászi járás lakosságának túlnyomó többsége magyar, így annak vezetését is többségében magyarok alkotják, akik támogatták a csengeri osztály szervezését, s ez megkönnyítheti az intézmény hivatalos elismertetését is. 1993 májusában a KRE hivatalosan is megkeresi az ÉTI és a Tiszáninneni Református Egyházkerület Püspöki Hivatalát a kárpátaljai református gimnázium támogatásával kapcsolatban. Az idő szorítására és a joghézagokra hivatkozva a Népképviselők Beregszászi Járási Tanácsa által 1993. július 18-án kelt 20-as számú rendeletével a Kárpátaljai Református Egyház Zsinatának 1993. június 7-ei határozata és kérelme alapján engedélyezték a Nagyberegi Középiskola keretein belül 25 fővel egy magyar tannyelvű református gimnáziumi osztály indítását. A határozat szerint abban az esetben, ha a kezdeményezők megteremtik a megfelelő anyagi-technikai és szellemi feltételeket, önálló intézményként tevékenykedhetnek. Az egyház szervezte a leendő gimnazisták elhelyezését családoknál. A helyi iskolában tett felvételi vizsga után elkezdődött az oktatás a nagydobronyi tanárok által kidolgozott líceumi tantervek[1] alapján, amelyek ötvözték az ukrán középiskolák 10–11. osztályának tananyagát a magyarországi „8 + 4”-es rendszerben dolgozó gimnáziumok tananyagával. Az oktatás egy évvel hosszabb ideig tartott a gimnáziumi osztályba járók számára, így az ott érettségizettek az elsők között vannak, akik Ukrajnában az európai normák szerint 12 („9 + 3”) éves oktatásban részesültek. A vallási jellegű tárgyakat a zsinat által jóváhagyott, magyarországi református gimnáziumok által kidolgozott tantervek alapján végezték. A kárpátaljai tanárok iránti bizalmatlanságot ekkor még nem sikerült teljesen feloldani. Erre utal az, hogy osztályfőnöknek magyarországi vendégtanárt kértek fel, aki a délutáni nevelői feladatokat is ellátta. A Nagyberegi Községi Tanácsa a leendő önálló gimnázium számára átengedte a falu központjában álló, a 30-as években iskola céljára épült és a nyolcvanas években ideológiai (kommunista) központként működő épületet, azzal a feltétellel, hogy az egyház a falusi kultúrházat kibővíti. Az építkezést főleg a holland–magyar oktatási társaság támogatta. 1995-re, az első osztály érettségijének évében még nem önálló oktatási intézményként működött, annak ellenére, hogy a jogi lehetőségek már adottak voltak. A Beregszászi járás vezetői nem mutattak hajlandóságot az intézmény önálló státusának megadására (félelemből, vagy felső utasításra, vagy a szocializmusban megszokott és megmerevedett túlteljesítés, esetleg presztízskérdés miatt). Mindig újabb feltételhez kötötték az önállósodási engedélyt.

Időközben Kárpátalja többi egyházkerületében is felmerült a református gimnázium iránti igény. 1995-ben a Nagydobronyi Református Egyházközség kereste meg a KMPSZ-t a gimnáziumalapítással kapcsolatban. A szervezet tanácsára a hatályos rendeleteknek megfelelően még folyó évben bejegyezték az egyház által létrehozott jótékonysági alapítványt, amely civil szervezetként létrehozta az intézményt. A Nagydobronyi Református Gimnázium (hivatalos nevén Nagydobronyi Református Líceum) szervezése zökkenőmentesebb volt, mint az első intézményé, és a kezdettől fogva önálló státussal rendelkezett. Ehhez mindenképpen hozzájárult az is, hogy a község a kárpátaljai református egyházközségek közül a legerősebbnek tűnt mind hitében, mind anyagi vonatkozásban. A homogén magyar falu közösségének állami irányítása sem zárkózott/zárkózhatott el egy ilyen kezdeményezéstől. Az intézménynek voltak előzményei a tanári kollektíva által életre hívott, majd elvetélt gimnáziumi osztály indításával kapcsolatban. A Nagydobronyi Református Egyház által 1995. március 2-án az érdekelt helyi illetve járási állami és oktatási intézményeknek írt felkérő levelekre mindenki a lehető legrövidebb időn belül válaszolt. A községi tanács a felszabadult 2. számú óvoda épületét a hozzá tartozó földterülettel együtt átadta a Nagydobronyi Református Egyháznak kollégium számára, a Nagydobronyi Középiskola régi épületét az iskola vezetése a helyi tanács jóváhagyásával átadta oktatás céljaira a líceumnak. Egy hónap leforgása alatt sikerült legalizálni a líceumot a nagyberegivel egyszerre. Az ünnepélyes tanévnyitóra 1995. szeptember 10-én került sor a nagydobronyi református templomban. A líceumot úgy jegyezték be, hogy az alapszabályában rögzítették, az állami normatívának megfelelő összeget az Ungvári járás biztosítja. Ezt egyébként a Nagyberegi Református Líceum bejegyzésekor is biztosították, amire szintén ebben az évben került sor.

Nehezebb körülmények között jött létre a Nagyszőlősi járásban alapított Tivadari (Péterfalvai) Református Líceum. Ebben a járásban, a magyarok pozíciói gyengébbek voltak az államhatalmi szerveknél akkoriban, ennek is tudható be, hogy az első kibocsátás évében legalizálták, olyan feltétellel, hogy az alapítók, tehát a jótékonysági alapítvány teljesen lemond az állami támogatásról. A helyi szervezők érdekérvényesítési erejének gyengébb pozíciói mellett az is közrejátszott, hogy az egyházon belül sem bírták a vezető testület teljes és egyértelmű támogatását. A tanári testületnek nem voltak adminisztrációs és irányítási tapasztalatai. Az intézmény megalakítása kiváltotta a környező magyar tannyelvű középiskolák tantestületeinek ellenállását, akik féltek az intézmény elszívó hatásától és a kihívástól, mivel egy új, magasabb szintű képzést hirdető intézmény csökkentheti presztízsüket a helyi közösségen belül. Ennek a nyomait még 2000 tavaszán is tapasztaltuk, amikor a körzetben a továbbtanulási esélyek felmérését végeztük.

A técsői gimnázium a KMPSZ által 1992-ben kidolgozott oktatási koncepcióban elméleti kérdésként vetődött fel azzal a céllal, hogy a régió politikai határral levágott szellemi központját, Máramarosszigetet pótolja, már amennyire lehetséges, továbbtanulási lehetőséget biztosítson a szórványban élő felső-Tiszavidékiek számára. A lokális magyar elit egy része felkarolta az ötletet, és kihasználva az adódó politikai pillanatot, amikor néhai Antall József felesége kárpátaljai látogatását tervezte, személyes kapcsolati rendszerüknek köszönhetően kérték a gimnázi-

um épületének felépítéséhez szükséges anyagi támogatást. Az Illyés Közalapítvány központi kuratóriuma az erős lobbi hatására megkerülve a kárpátaljai magyar érdekvédelmi szervezeteket megítélt egy kárpátaljai viszonylatban akkor igen nagynak számító összeget[2]. A kárpátaljai látogatást egybekötötték az alapkőletétellel. A gimnázium és kollégium épülete lassan készült el. Az eredeti pályázat szerint a megítélt támogatásból felépülhetett volna, de nem sikerült a határidőt tartani, az infláció pedig egyre kilátástalanabbá tette a projekt befejezését. Jelentős összegeket emésztett fel az állagmegóvás, amit továbbra is az Illyés Közalapítvány finanszírozott. A támogatásokat közvetlenül kapták, nem a nyilvánosságra hozott alkuratóriumi rendszerben, mint más oktatási projekt, például a főiskola. Az IKA támogatásai azóta nyilvánossá váltak, felkerültek az internetre, és a támogatási adatok alapján az építkezés nagyobb támogatásban részesült 1998-ig, mint az akkor már működő, több száz diákot oktató főiskola. Az MKM és az Alapítvány képviselői 1996 májusában Kárpátaljára látogattak, hogy tájékozódjanak a líceum helyzetéről. A városi, járási és megyei oktatási szakemberekkel folytatott tárgyaláson, melyen jelen voltak a kárpátaljai magyarság érdekképviseleti szervezeteinek vezetői is, olyan kép alakult ki, mintha a gimnázium kezdeményezői nem tennének kellő erőfeszítéseket a líceum bejegyzése ügyében. Úgy tűnt, hogy a Técsőn működő magyar tannyelvű középiskola épületbővítése folyik magyar állami támogatással, mert egy líceum kialakítása nem a cégtábla cseréjét jelenti, hanem egy önálló jogi státussal bíró, szervezetileg és szellemében is más oktatási intézményt, aminek a lényege és lelke nem az épület. A tárgyalás eredményét lezáró jegyzőkönyv szerint a helyi hatóságok a gimnázium megnyitását az épület átadásához kötötték, ami érdekes megközelítése a kérdésnek, mert a vizsgált időszakban úgy indult az oktatás az Beregszászi Magyar Gimnáziumban és a három református líceumban, hogy azok nem rendelkeztek önálló, saját ingatlannal. 1999-ben befejeződött az építkezés[3]. A gimnáziumot végül 2000-ben mint teljes állami fenntartású intézményt nyitották meg, bár a református egyház is magáénak tartja, és külföldön református líceumként ismerik. A felvételi felhívásra eleinte csak a helybéliek jelentkeztek, és a síkvidéki járások magyar falvaiból általában azok, akik nem nyertek felvételt a többi református líceumba. A környékbeli magyar iskolákból, és a Felső-Tisza- vidék falvaiból évekig alig volt érdeklődő a képzés iránt.

A görög katolikus líceum gondolata 1999-ben született, amikor több Magyarországon képzett görög katolikus lelkész tért haza Kárpátaljára. A koncepció kidolgozását segítette a KMPSZ, követték a református líceumok által már bejáratott utat és kidolgozott mintákat. Segítette tevékenységüket a megváltozott politikai helyzet. Magyarországon létrehozták az Apáczai Közalapítványt, valamint az IKA támogatása is nyitottabb lett az egyházi pályázatok irányába. Ennek köszönhetően sikerült kialakítani az infrastruktúrát, majd ezután megszervezni az iskolát. Az oktatás a 2003/2004-es tanévben kezdődött.

A római katolikus líceumot a Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye megbízásából az Egyházmegyei Szent Márton Karitász alapította 2001-ben. A Kárpátaljai Megyei Állami Adminisztráció Tudományos és Oktatási Főosztályának minősítését 2003-ban kapták meg. 2004 júliusától viseli államalapító királyunk, Szent István nevét. Előzménye a püspökség mellett kialakított kollégium volt, ahová a szórványból hoztak le magyar szóra és írattak magyar iskolába gyerekeket. A líceum előbb a magyar tannyelvű középiskolában kezdte meg működését, majd az oktatás a visszakapott egykori plébánia épületében zajlott. Később alakították ki saját épületüket, bár a kollégiumi ellátás és az étkeztetés a mai napig nem megoldott. Főleg egyházi támogatásból működnek. Bejegyzésekor még állami támogatást nem kapott a líceum, majd az alapítók kezdeményezésére Munkács megyei jogú város pozitív hozzáállásának köszönhetően az államilag kötelező tantárgyak óraszámait itt is finanszírozták 2009 szeptemberéig.

Az 1998–2002-es évek kedveztek az egyházi intézményeknek, projekteknek, bővültek a pályázási lehetőségeik, és nem csak a külföldi testvéregyházak segítségére számíthattak annak köszönhetően, hogy Magyarországon átalakult a támogatási rendszer. Az Illyés Közalapítvány kárpátaljai alkuratóriumába a KMKSZ, az adott időszak meghatározó kárpátaljai politikai szervezetének javaslatára bevonták a kárpátaljai magyar történelmi egyházak delegált képviselőit, akik korábban, az alapítvány működésének első nyolc éve alatt nem tudtak élni a pályázási lehetőségekkel. 1999-től részesültek az egyházak projektjei jelentős támogatásban.[4] További segítséget jelentett az egyházaknak, hogy a Magyar Oktatási Minisztérium létrehozta az Apáczai Közalapítványt, amely nem alkuratóriumi rendszerben működött, de a pályázati kiírások meghirdetése előtt kikérték a KMPSZ véleményét. Az Apáczai Közalapítványnál is megnyílt az egyházak előtt a pályázási lehetőség, sőt prioritásként kezelték igényeiket. Ennek köszönhetően sikerült felépíteni a Karácsfalvai Görög Katolikus Líceumot, az Ungvári Szent Gellért Szakkolégiumot, bővíteni a Péterfalvai Református Líceumot és számos más projektet.[5] Ez az időszak egyfajta közös gondolkodást is eredményezett, a határon túli magyarokkal kapcsolatban körvonalazódtak hosszú távú tervek.

A gimnáziumok most már bevett intézményekké váltak, és nem lehet megkérdőjelezni létjogosultságukat, fontosságukat, amit elsősorban eredményeiknek köszönhetnek. A gimnáziumok fontos szociális funkciót is ellátnak. Sok hátrányos helyzetű gyereknek biztosított a kollégiumi ellátás sok esetben az otthoninál sokkal jobb körülményeket, és egyúttal továbbtanulási lehetőséget, társadalmi mobilitási esélyt. A líceumokat időközben akkreditálták az állami törvényeknek megfelelően, ami azt jelenti, hogy mindegyiküknek be kell tartani az állami előírásokat, teljesíteni a szabályokat. Az állam a kötelező szaktárgyak oktatásáért járó támogatásokat biztosította 2008-ig.

2008-ban az Ungvári járás vezetőinek kezdeményezésére előterjesztettek egy beadványt az ukrán pénzügyminisztériumhoz, melyben kérték a kifizetések jogosságának felülvizsgálatát. A megyei tanács oktatási és nemzetiségi bizottságának meghallgatásán az Ungvári járás elnöki megbízottja arra hivatkozott a kérdés felvetése kapcsán, hogy módosították a közoktatásról szóló törvényt, amely a nem állami intézmények fenntartását teljes egészében az alapítókra ruházza. A törvény módosított cikkelye nem fogalmaz egyértelműen, ezért kikérték a felettes szervek véleményét. A válasz megerősítette a járás vezetőinek felvetését. Az előterjesztés hátteréről nincsenek egyértelmű információink, és nagy valószínűséggel csak évek múlva lehet majd kellő hitelességű adathoz jutni. Míg a líceumok bejegyzésekor azok státusa közösségi tulajdonú volt, úgy a 2004-es költségvetési törvény módosítása után ez a tulajdonforma megszűnt, és a líceumok automatikusan a magántulajdon kategóriájába kerültek statisztikailag, majd ehhez a törvényhez igazították az összes többit. A hatályos törvények nem teszik lehetővé magánintézmények állami finanszírozását. A líceum fenntartóival és a járási képviselőkkel folytatott beszélgetések alapján feltételezhetjük azt is, hogy az állam nagyobb befolyást kíván gyakorolni az intézmények nevelő-oktató tevékenysége felett, és rá szeretné venni arra őket, hogy kérjék az intézmények államosítását. Egyesek feltételezik, hogy bizonyos politikai erők politikai tőkét

szerettek volna maguknak kovácsolni a nemzetállam védelmezőjének szerepében a közelgő választások előtt. A megyei és járási elöljárók nem zárkóznak el a további finanszírozástól, de keresik a jogi megoldási lehetőségeket.

Az egyházi líceumok költségvetésének ukrán állami támogatása a 2008-as évben a megyei oktatási főosztály adatai szerint az alábbi táblázatba foglaltak szerint alakult.

Az intézmények további költségeiről nincsenek információink, illetve arra vonatkozóan sem rendelkezünk adatokkal, hogy a fenntartásból, a fejlesztésből milyen részt vállalnak az egyházak, a külföldi szponzorok, a diákok, és csak abból a szempontból lenne célszerű mindezt megvizsgálni, hogy az adott intézmények helyzetét sikerüljön stabilizálni.

Annak érdekében, hogy képet nyerjünk egy-egy líceum teljes költségeiről, vizsgáljuk meg, hogy a kárpátaljai megyei tanács milyen támogatásban részesít egy teljes állami fenntartású líceumot, mint a Técsői Magyar Tannyelvű Líceum, összehasonlítva a többi egyházi líceum állami támogatásával. Erre vonatkozó adataink a 2006-os évre vannak.

Miután a líceumok nagysága között nincs jelentős különbség, az adatok szerint az öt egyházi alapítású líceum annyi állami támogatásban részesült 2006-ban, mint egy állami alapítású és fenntartású líceum. A vizsgált évek adatainak összevetése alapján azt is láthatjuk, hogy két év alatt jelentősen növekedtek a fizetésre fordítandó összegek és vele együtt a fenntartókat terhelő járulékos költségek is. Az adatokból hozzávetőlegesen kiszámítható, hogy az öt egyházi líceum[6] teljes fenntartási költsége mintegy 150 millió HUF-ot tesz ki. Az intézmények helyzetének stabilitása érdekében minél előbb rendezni kellene helyzetüket, mert az intézmények szerepe a kárpátaljai magyar értelmiségnevelés szempontjából a jelenlegi oktatáspolitikai trend mellett felerősödik. A líceumok infrastruktúrájuk, a kiépített kollégiumi elszállásolási lehetőségeik miatt valódi iskolaközpontokká válhatnának, ha növelhetnék a beiskolázási számaikat és legalább két párhuzamos osztályt indítanának évente, melyek közös megegyezés szerint megoldhatnák a szakosított oktatást, így versenyképesek lehetnének végzőseik a továbbtanuláskor.

Az állami támogatások a kárpátaljai egyházi líceumoknak 2008-ban

Járás, város	Líceumok száma	Összeg (hr)	USD (5 hr 1 USD)	HUF (1 USD 200 HUF)
Nagyszőlősi	2	296 000	59 200	11 840 000
Ungvári	1	223 200	44 640	8 928 000
Munkács	1	109 500	21 900	4 380 000
Beregszászi	1	98 400	19 680	3 936 000
Összesen	5	727 100	145 420	29 084 000

A kárpátaljai magyar tannyelvű líceumok ukrán állami költségvetési támogatása 2006-ban

	Intézmény	Munkácsi Szent István Líceum	Nagyberegi Református Líceum	Nagydobronyi Református Líceum	Péterfalvai Református Líceum	Sztojka Sándor Görög Katolikus Líceum	Összesen egyházi intézmények	Técsői Magyar Tannyelvű Líceum
Fizetésre		74000	41538	78000	71135	62510	327183	355764
Járulék								130921
Fogyóeszközök								2000
Étkezésre								195000
Tatarozásra								5000
Telefon,internet								880
Fűtés (gáz)								40000
Elektromos áram								60000
Víz- és csatornadíj								4000
	UHR	74000	41538	78000	71135	62510	327183	793565
Összesen	USD	14800	8307,6	15600	14227	12502	65436,6	158713
	HUF	2960000	1661520	3120000	2845400	2500400	13087320	31742600

Összefoglalva:

Az ukrajnai alapítványi oktatási intézményekben tanuló diákok ukrán adófizető állampolgárok gyermekei, ezért biztosítani kellene ezen oktatási intézmények számára az alapműködéshez szükséges normatív támogatást. A normatív támogatás folyósítását az is indokolja, hogy az ukrán állam a nem állami alapítású bármilyen szintű oktatási intézmények működési engedélyét nagyon kemény előírásokhoz köti: az oktatás szerkezetére, tartalmára vonatkozó állami szabványt követni kell, minimális eltérést engedélyez, az alkalmazottak esetében is előírja a bérezésre vonatkozó hatályos törvények betartását.

A kárpátaljai magyar oktatást érintő magyarországi anyagi támogatások kapcsán is célszerű lenne újrafogalmazni az eddigi tapasztalatok alapján a kialakult mechanizmust és kiemelve a pályázati keretekből egyfajta normatív támogatásba részesíteni. A kárpátaljai alapítványi intézmények számára (líceumok, főiskola) az ukrán állami támogatáson felüli, az alapműködéshez szükséges anyagiakat biztosítani kellene, ami számos feszültséget oldana a kárpátaljai magyarság körében, kiszámíthatóvá tenné a rendszert.

Orosz Ildikó

Felhasznált dokumentumok

A KMPSZ levele Andrásfalvy Bertalannak, az MKM miniszterének a Csengeri Ady Endre Gimnázium kárpátaljai osztályának megnyitásával kapcsolatban. 1992. július 9.

A Kárpátaljai Református Egyház 1993. május 15-én kelt támogatást kérő levele az EDUCA Transfer International központhoz.

A Kárpátaljai Református Egyház 1995. március 6-án kelt levele (ikt. sz. 65.) a Nagydobronyi Középiskola igazgatóságához a régi iskola épületének átadásáról líceum létrehozására.

A Nagydobronyi Középiskola igazgatójának 1995. február 27-én kelt levele egy egyházi líceum alapításának jogi, gazdasági, szakmai követelményeiről és lehetőségeiről.

A HTMH főosztályvezetőjének 1997. június 5-ei jelentése a técsői gimnáziumról folytatott tárgyalásról.

Emlékeztető az Illyés Közalapítvány Alkuratóriuma titkárságának 1995. október 5-ei üléséről.

Feljegyzés a Magyar–Holland Oktatási Központ (ETI) megnyitójának ülésszakáról. 1991. október 18. Budapest, Ráday Kollégium.

Jegyzőkönyvi kivonat az Illyés Közalapítvány Kuratóriumának 1993. január 21-i rendes ülésén megtárgyalt pályázatokról született döntésekről.

Kollektivne zvernennya holiv blagogyijnih fongyiv i direktoriv licejiv zasznovnikami jakih je religijnyi gromadi

pro derzsavne finanszuvannya vid 30 veresznya 2009 r.

Koncepcija gyijaljnosztyi liceju sz. Velika Dobrony Uzshorodszkoho rajonu, 17 travnya 1995 r.

Liszt szinodiu upravlinnya Zakarpatszkoji Reformatszkoji cerkvi golovi Uzshorodszkoji rajonnoji radi vid 2 bereznya 1995 r. pro vidkrittya liceju u sz. V.Dobrony

Liszt szinodiu upravlinnya Zakarpatszkoji Reformatszkoji cerkvi zavid. Viggyilom oszviti Uzshorodszkoho rajvikonkomu vid 2 bereznya 1995 r. pro vidkrittya liceju u sz. V.Dobrony

Liszt nacsalnika viggyilu oszviti Uzshorodszkoji rajonnoji gyerzsavnoji adminisztraciji blahogyijnomu fondu upravlinnya ZRC vid 12.01.2009 r. n 02-12/08.

Liszt Episzkopa UZRC holovi Uzshorodszkoji rajonnoji radi vid 22.07.2009 r. n 175.

Sztatut gimnaziji z biologo-himicsnim ta fiziko-matematicsnim profiljem navcsannya sz.V.Dobrony scso nahodityszja u kolektivnoji vlasznosztyi dobrocsinnogo fondu upravlinnya reformatszkoji cerkvi.

Megállapodás a Kárpátaljai Református Egyház és a Nagyberegi Középiskola között a nagyberegi református gimnáziumi osztály működtetéséről az 1993–94 tanévben.

Magyar–holland együttműködés a közoktatás és nevelés területén. 1991. október 18.

Rozporjadzsennya Berehivszkoji Rajonnoji Radi N20 vid 18.08.1993 r. pro vidkrittya klaszu reformatszkoji gimnaziji v. sz.Nagybereg.

Uhoda pro najom nezsitlovoho primiscsennya (budinok sztaroji skoli) dlja Velikodobronyszkoji gimnaziji vid 20 travnya 1995 roku.

Vöpiszka iz resenyija csetvertoj szessziji 22 szoziva o zakrötyiji gyetszkogo szagyika N 2 ctkf V.Dobrony.

Vityag z protokolu N 5 zaszidannya radi blagogyijnogo fondu upravlinnya Zakarpatszkoji Reformatszkoji cerkvi vid 17 travnya 1995 r.

Vityag z protokolu n 1, 150/2009 zaszidannya Szinodu Upravlinnya Zakarpatszkoji reformatszkoji cerkvi vid 23 cservnya 2009 r. v. Beregovo.

Zvernyennya oblasztnoji radi do MON Ukrajini vid 28 veresznya 2009 r. Pro bjudzsetne finanszuvannya licejiv z uhorszkoju movoju navcsannya zasznovanih blagogyijnimi fondami.

Jegyzetek:

[1] Nagydobronyban ekkor már kísérleti jelleggel az állami iskola keretein belül működött egy gimnáziumi osztály, amelynek az óraterveit és tanterveit az iskola tanári kara dolgozta ki, és az intézmény vezetése engedélyeztette az Ukrajnai Oktatási és Tudományos Minisztérium által. Az állami iskolában nem honosodott meg a gimnáziumi képzés, de folytatásaként létrejött a Nagydobronyi Református Líceum.

[2] 7 (hét) millió HUF-ot. (Forrás: www.ika.hu)

[3] Az IKA-tól 1993–1997 között 38 millió forint támogatást kaptak.(Forrás:www.ika.hu)

[4] Az IKA-tól az 1999–2002 közötti időszakban a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház 3 240 000 HUF-ot, a Kárpátaljai Görög Katolikus Egyház 22 031 400 HUF-ot, a Kárpátaljai Református Egyház 41 790 000 HUF-ot kapott. (Forrás:www.ika.hu)

[5] Az AKA-tól 2000–2002 között a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház 94 859 000 HUF-ot, Kárpátaljai Görög Katolikus Egyház 80 721 000 HUF-ot, a Kárpátaljai Református Egyház 77 022 000 HUF-ot kaptak. (Forrás:www.apalap.hu.)

[6] A Técsői Magyar Tannyelvű Líceum teljes fenntartását az ukrán állam fizeti.

„Nevelhetünk-e valakit hazaszeretetre? Mintha azt mondanám: „Korbáccsal és szöges ostorral kényszerítlek, hogy szeresd önmagadat." A haza nemcsak föld és hegy, halott hősök, anyanyelv, őseink csontjai a temetőkben, kenyér és táj, nem.

A haza te vagy, szőröstül-bőröstül, testi és lelki mivoltodban; ő szült, ő temet el, őt éled és fejezed ki, mind a nyomorult, nagyszerű, lángoló és unalmas pillanatokban, melyek összessége életed alkotja. S életed a haza életének egy pillanata is.

Hazaszeretetre nem tudlak megtanítani: őrült az, aki önmagát tagadja. Hazád a történelmi mértékben megnagyított és időtlenített személyiség. A haza végzet, személyesen is. Nem fontos, szereted-e, vagy sem. Egyek vagytok.

De úgy látom és tapasztalom, hogy te – szóval ünnepélyesen, írásban és a dobogókon – inkább az államszeretetről teszel bizonyságot és hitvallást. A hazától ugyanis nem lehet várni semmit. A haza nem ad érdemrendet, sem állást, sem zsíros kenyeret. A haza csak van.

De az állam ad finom stallumot, csecse fityegőket szalonkabátodra, príma koncot, ha ügyesen szolgálod, ha füstölővel jársz körülötte, ha – férfiasan, kidüllesztett mellel – megvallod a világ előtt, hogy te szereted az államot, akkor is, ha kerékbe törnek. Általában nem törik ezért kerékbe az embert. Éppen ezért, minden államszeretet gyanús.

Aki az államot szereti, egy érdeket szeret. Aki a hazát szereti, egy végzetet szeret.

Gondolj erre, mikor hörögsz a dobogókon és melled vered."

Márai Sándor: Füves könyv

Visszapillantás

Anyanyelvi oktatásunk 1953–2000 között

A múlt alapos ismerete nélkül nincs jövőkép. A hibákból le kell vonni a tanulságot, és az itt élő magyarság összefogásával kell építeni jövőnket. Megmaradásunk mentsvárai: egyházunk és iskolánk. Ha az egyik megszűnik – ha nem is azonnal –, magával rántja a másikat. Ott, ahol bezárja kapuit a magyar iskola, lassan-lassan elfogy a magyarság, elnémulnak a harangok is. Még egy ideig a temető magyar fejfáinak felírásai jelzik: éltek itt magyarok… Évek múlva a gondozatlan sírok, a kidőlt, lerombolt fejfák is eltűnnek. Esetleg az itt élők vezetékneveiben (a vegyes házasságok révén) köszön vissza a magyarság múltja, s egy-egy magyar szó keveredik még a beszédbe ideig-óráig.

Az alábbi írásnak az a célja, hogy bemutassa azt a göröngyös utat, melyet a kárpátaljai magyarság megtett iskolái és egyházai megmentéséért.

A „felszabadulás" után a hatalom mindent megtett, hogy letörölje Európa térképéről a kárpátaljai magyarságot, beolvassza a hatalmas szláv tengerbe. Ezek a törekvések még ma is élnek, hisz a cél az egységes nemzetállam kialakítása. Az első lépés az egyház elleni támadás volt: a görög katolikus vallás betiltása, a római katolikus és református lelkészek elhurcolása a Gulagra. 1947 májusában, a Bátyúban megtartott református lelkészi értekezleten a hatalom utasítására, a Moszkvából jött orosz nyelvű baptisták azt ajánlották, hogy a szorosabb együttműködés jegyében csatlakozzanak a baptisták szövetségéhez. A református lelkészek ügy döntöttek, hogy független autonóm egyház maradnak. Tudva azt, hogy ha egy népcsoport elveszti vallását és iskoláit – menthetetlenül beolvad.

E maroknyi magyarság értelmisége is megosztott volt. Egy része elmenekült, a másik elpusztult a lágerekben, a harmadik – félve az újabb retorzióktól – visszahúzódott, félt az újabb letartóztatásoktól. A negyedik tolta a hatalom szekerét: államkölcsönt szedett, kolhozt szervezett, tyúktrágyát gyűjtött, agitált stb. A hatalom pedig igyekezett szembeállítani az egyházat és az iskolát…

1945-ben nyílnak meg a magyar elemi és általános iskolák Kárpátalján. Az iskolákban kevés a tanító, tanár alig-alig akad. Más volt az oktatási rendszer is: elemi minden faluban volt – hat osztályig, polgári – a negyedik elemi után – a városokban. Az itthon maradt fiatalok közül többen elkötelezik magukat a népnevelői pályán – nem tudva a nyelvet, ide menekülnek. A továbbiakban azt a rögös utat mutatjuk be, amelyet a kárpátaljai magyar értelmiség megtett kialakulásáért, megmaradásáért. Ráébredt, hogy egy út vezet az előrelépéshez: tanulni kell! Többen az általános iskola befejezése után orosz iskolában tanulnak.

Az 1953-as év fordulatot jelentett a kárpátaljai magyarság életében. 1953. március 5-én elhunyt a nagy vezér, Sztálin Joszif Visszarionovics. A magyarok bizalmas körökben csak Jóskának hívták. Minden baj okozójának őt tartották. Uralkodásának ideje alatt (1944–1953) a kárpátaljai magyarság a meggyaláztatások és szenvedések sorát élte át: málenykij robot, rekvirálás, padlásseprés, beadások, kolhozosítás, magyar fiatalok donbászi bányákba hurcolása stb. Erről beszélni sem mertek, féltek az újabb megtorlásoktól. Sokáig keringett a hír, hogy, hasonlóan a krími tatárokhoz, kitelepítenek bennünket. A kárpátaljai magyarság fellélegzett, hátha sorsa jobbra fordul… Csalódottak voltak azok a kommunisták is, akik az 1917–1920-as években fegyverrel harcoltak a jobb és szebb jövőért. Nem ezt várták.

A kárpátaljai magyarság sorsa kilátástalan, a jövő bizonytalan volt. A civil lakosság elhurcolása semmilyen nemzetközi gyakorlatnak nem felelt meg. Nem civilként, hanem hadifogolyként bántak velük. Csapnál még folyt a harc, amikor november 18-án elhurcolták az első csoportot. Gyalog hajtották az embereket Szolyvára, a gyűjtőtáborba. Csap november 24-én esett el. Lehet, a hadvezetés ezzel is igazolni akarta Sztálin előtt, hogy Csap alatt milyen harcok folynak, és mennyi a hadifogoly.

Az emberek szívében még ott él a lágersors, a meghalt bajtárs emléke, a marhavagonban való utazás. A megfélemlített magyarság nem merte felemelni szavát jogai mellett. Úszott az árral. Menekülni nem tudott: előtte állt a szögesdróttal elkerített határ… A magyarság ügyét nincs ki képviselje. A hatalomváltás utáni nemzedék már 16–20 éves, keresik a kibontakozás útját. Elindul egy új korosztály, mely tanulni akar, hogy a magyarság felemelkedését segítse.

1945. szeptember 1-jén Kárpátalja 38 elemi és 28 általános iskolájában kezdődik meg magyar nyelven az oktatás. A következő helységekben tanulhatnak anyanyelvükön a gyerekek.

Elemi iskolák működnek Akliban, Aklihegyen, Asztélyban, Badalóban, Beregsomban, Benében, Beregújfaluban, Batáron, Borzsován, Beregszászban a 3-as és a 9-es, illetve a bentlakásos iskolában, Csonkapapiban, Dercenben, Feketeardóban, Forgolányban, Gálocsban, Homokon, Haranglábon, Hetyenben, Kisbégányban, Kisgejőcön, Koncházán, Macsolán, Makkosjánosiban, Nagybégányban, Nagyszőlősön, Pallóban, Péterfalván, Rafajnaújfaluban, Sárosoroszibán, Szalókán, Szürtében, Szőlősgyulán, Tiszaágteleken, Tiszaásványban, Tiszasalamonban, Tiszabökényben.

Hétosztályos iskola indul Aknaszlatinán, Barkaszón, Bátyúban, Beregrákoson, Beregszászon a 6-os és a 4-es iskolában, Csapon, Csomán, Beregdédában, Fertősalmáson, Haláboron, Kisdobronyban, Kisráton, Mezőkaszonyban, Mezőváriban, Nagyberegen, Nagydobronyban, Nagygejőcön, Nagymuzsalyban, Nagypaládon, Nevetlenben, Salánkon, Sislócon, Szernyén, Visken, Verbőcön, Zápszonyban. A következő helységekben ekkor még nem nyíltak iskolák (zárójelben az iskolaindítás időpontját közöljük): Bótrágy (1946), Császlóc (1991), Csetfalva (1946), Eszeny (1946), Gát (1946), Gut (1946), Tiszaújlak (1949), Técső (1946), Tiszakeresztúr (1948), Ungvár (1946).

Ebben az időben a magyar fiataloknak anyanyelven való továbbtanulásra gyakorlatilag nincs lehetősége. Néhányan orosz vagy ukrán osztályokban érettségiznek, és sikeres felvételi után tanulnak tovább az Ungvári Állami Egyetemen. A kárpátaljai magyarság most már abban reménykedik, hogy Sztálin halálával sorsa jobbra fordul, egy új korszak kezdődik – az enyhülés és az olvadás korszaka.

1953. szeptember 1-jén négy helységben megnyílik a magyar középiskola: Nagydobronyban, Kaszonyban, Nagyberegen, Mezőváriban. 1954-ben bővül a magyar középiskolák száma: Bátyú, Beregszászi 4. számú iskola, Ungvár, Munkács. Az anyanyelvi oktatás három fokozatú lett: elemi, általános és középiskola. Évek során a magyar iskolák száma lassan gyarapodott. A hatalom úgy döntött, ezt meg kell akadályozni. Az 1970-es évek elején a hatalom kezdeményezi az internacionalista iskolák létrehozását. Ezekben minden tantárgyat oroszul tanítottak, ukrán helyett (a magyar falvakban) magyar irodalmat és nyelvet oktattak.

Először 1992-ben jelentek meg nyilvános adatok a magyar iskolákról. Itt ismerkedhetünk meg az 1987–1988-as tanév iskoláinak adataival:

Az oktatás nyelve	Elemi iskola	Általános iskola	Középiskola	Összesen
Magyar tanítási nyelvű	13	26	11	**50**
Vegyes oktatású		17	18	**35**
Összesen	**13**	**43**	**29**	**85**

Iskoláink száma a 2001–2002-es tanévben a következőképpen alakult

Az oktatás nyelve	Elemi iskola	Általános iskola	Középiskola	Összesen
magyar	9	34	15	**58**
ukrán- magyar	2	7	9	**18**
orosz- magyar		2	5	**7**
orosz-ukrán-magyar		1	3	**4**
Összesen	**11**	**44**	**32**	**87**

Ukrajna önállóságának 15 éve alatt így alakult a magyar iskolák száma (a 2007–2008-as tanév adatai):
(E – elemi, Á – általános, K – közép, G – gimnázium, L – líceum, Ö – összesen)

Az oktatás nyelve:	E	Á	K	G	L	Ö
magyar	7	38	21	2	7	**75**
magyar–ukrán	1	10	16			**27**
összesen	8	48	37	2	7	**102**
hétvégi iskola						**59**

Kárpátalján a 2001-es népszámlálási adatok alapján 134 helységben élnek magyarok (nem kevesebb, mint ötven személy). Ebből 85 helységben magyar anyanyelvű oktatás folyik, míg 59-ben hétvégi iskolában oktatják az anyanyelvet. Ez azt jelenti, hogy minden településen, ahol élnek magyarok, van anyanyelvi oktatás. Az már a szülőktől függ, hogy milyen formáját választják az oktatásnak. A hétvégi iskoláknak lassan elemi iskolákká kellene kinőni magukat…

Osztály	heti	évi
I.	3	105
II.	3	105
III.	3	105
IV.	3	105
Összesen		**420**
V.	5	175
VI.	5	175
VII.	4	140
VIII.	4	140
IX.	3,5	122
Összesen		**752**

Eddig a magyar iskoláink száma növekedett. Sajnos kezd megfordulni a fejlődés. 2006-ban például a Nagydobronyi Középiskolában ukrán első osztály nyílt a magyar gyerekek számára, ahol minden tantárgyat ukránul oktatnak, a magyar nyelv második nyelv.

A magyar iskolák csak úgy tudnak versenyben maradni, ha azokban színvonalas oktatás folyik. Azt azonban be kell ismernünk, hogy iskoláinkban csapnivaló az ukrán nyelv oktatása.

Az ukrán nyelvi órák számának alakulását osztályonként a lenti táblázat mutatja.

Elképesztő, hogy a tizenegy év alatt 1382 (humán: 1410) órán nem tudjuk megtanítani beszélni ukránul a gyerekeket. Ha egy órán két szót megtanulnának, az már 2820 szó. Ezzel alapfokon beszélni kell tudni. Gyorstalpaló tanfolyamokon 90 órán tanulnak meg alapfokon társalogni. Mindenkinek el kell dönteni, mit akar. Aki cipész lesz, annak a megrendelővel kell tudni társalogni, aki elárusító lesz, annak a vevővel, aki továbbtanul, annak a szakmát kell elsajátítani.

A szülő pedig úgy dönt, rosszul: ha a magyar iskolában nem tanítottuk meg alapfokon beszélni a gyermekét, akkor ukrán nyelvű iskolába íratja be vagy át. Hogy mit veszít, azt nem méri fel. Ezen a téren kell lépni! Új tantervre, új és használható tankönyvekre, jól felkészült tanárokra van szükség. Ha az állam nem lép, nekünk kell cselekednünk, hasonlóan az erdélyiekhez. Elsősorban a mi érdekünk, hogy iskoláinkban színvonalas ukrán nyelvoktatás legyen.

A fentiekben felvázoltuk az anyanyelvi oktatásunk gondjait, az alábbiakban azt a göröngyös utat mutatjuk be, melyet a pedagógustársadalom megtett az elmúlt évtizedekben, hogy a hatalom nyomása mellett is megmaradjanak anyanyelvi intézményeink.

A hatalom végre belátta, hogy egy járást, megyét igazgatni két-három osztályt végzett, írni, olvasni alig tudó kommunistákkal nem lehet! A más vidékről jöttek nem beszélték a magyar nyelvet.

Az újonnan nyílt középiskolák tanári kara nagy lelkesedéssel fogott hozzá a munkához. Az oktatók nagy része – nem lévén felsőfokú diplomája – kereste az utat, hol tanuljon tovább. Ha a többség még nem is, de sokan már beszélték az orosz nyelvet is. Voltak, akik a katonaságnál megtanulták, s úgy döntöttek, továbbtanulnak. A középiskolák tanárainak is lépni kellett, hogy a pályán maradhassanak – a levelező tagozaton tanultak tovább.

Milyen lehetőség volt a továbbtanulásra?

A téma kutatása szinte lehetetlen, az akkor működő intézmények okiratait fellelni igen nehéz. Én ezúttal a szóbeli közlésre, a visszaemlékezésre támaszkodva próbálom az eseményeket feleleveníteni.

X.	3 általános	105	4 humán	140	3 reál	105
XI.	3	105	4	140	3	105
összesen		**210**		**280**		**210**

Parászka Ágnes (magyartanár, Kaszony) egyik résztvevője volt ennek a folyamatnak.

– 1930-ban születtem Kisráton, tanító családban. Az elemi iskola elvégzése után a Nyíregyházi Geduli Henrik Evangélikus Leánygimnáziumban tanultam. 1944-ben, a nyári szünet után nem mentem vissza folytatni a tanulmányaimat. Itthon maradtam a családdal. Sok volt a bizonytalanság. A szovjet csapatok már a Kárpátokban harcoltak. Kisrát is „felszabadult". Megtudtam, hogy novemberben Ungváron egyéves pedagógiai tanfolyam indul. Ezen a tanfolyamon megtanultam írni és olvasni ukránul és oroszul, valamint némi szókincsre is szert tettem. 1946–1948-ban az Ungvári 2. Számú Középiskolában leérettségiztem. 1949. augusztus 15-étől két hónapig Kisgejőcön tanítottam a harmadik osztályban. Itt hallottam meg, hogy Ungváron a 2. Számú Középiskola bázisán megnyílik egy 11. osztály, amely elemi iskolák számára képez tanítókat. 1950-ben kitűnő eredménnyel be is fejeztem.

Birtokunkban van Parászka Ágnes bizonyítványának másolata, a következő tantárgyakat oktatták: pedagógia, pszichológia, ukrán nyelv és módszertan, orosz nyelv és módszertan, számtan és módszertan, természetrajz, történelem, földrajz, szépírás, rajz, ének és módszertan. A bizonyítványt 1950. június 23-i keltezéssel állították ki, s az elemi osztályokban való tanításra jogosít.

– Osztályunkban, ha jól emlékszem, 25-en tanultunk. A birtokomban lévő fényképen a következő osztálytársaim vannak: Debreceni Éva, Novák Mária, Kuzma Irén, Kuzma Mária, Orémusz (Parászka) Ágnes, Vidnyánszky Magda. A többiekre nem emlékszem. Ez 55 évvel ezelőtt volt.

– Szülőfalumba, Kisrátra kerültem elemi iskolai tanítónőként. Fél év tanítás után, 1951. január 20-án egy tízhónapos tanfolyam kezdődött, melyen magyar hétosztályos iskolákba képeztek tanítókat. Itt magyar nyelvet, irodalmat, ukrán és orosz nyelvet és irodalmat, párttörténelmet tanultunk. A magyar nyelvet Szulincsák László, a magyar irodalmat Steguráné, a párttörténetet Rotman Miklós tanította magyarul. Ezen a tanfolyamon velem tanultak: Dvátra Mária, Huszti Sándor, Kövér Katalin, Mihalovics Erzsébet, Mészáros Kornélia, Nagy Jenő, Nohács József, Orosz József, Sepentál Ágnes, Tóth Endre, Zékány Miklós. A tízhónapos magyar tanfolyam nemcsak magyartanárokat képezett, hanem matematikusokat is a magyar általános iskolák számára. Így a csoportunk két részre oszlott. A párttörténelem, orosz és ukrán órákat közösen hallgattuk. A szaktantárgyakat külön-külön. Még be se fejeződött a tanfolyam, amikor felvételt hirdettek az Ungvári Tanárképző Főiskolára ukrán, orosz és matematika szakra (akkor még magyar szak nem volt.) Én orosz szakra felvételiztem, de áttettek ukránra, mivel az ukrán jegyeim jobbak voltak. Közben, 1954-ben, az Ungvári Tanárképző Főiskolát bezárták, s minket automatikusan átirányítottak az Ungvári Állami Egyetemre. Elvégeztem három évfolyamot, s nem teljes felsőfokú végzettséggel (családi okok miatt) tanulmányaimat befejeztem.

Az Ungvári Tanárképző Főiskolán 1951-ben nyílt meg a magyar tagozat. Erre így emlékszik Barzsó Tibor:

– Én meglehetősen későn tudtam meg, hogy megnyílt az Ungvári Tanárképző Főiskola. 1951-ben az egyetemre felvételiztem történelem tagozatra, akkor még hézagos orosz grammatikai ismereteim miatt nem vettek fel (hármasra írtam az orosz fogalmazást). Egy pont hiányzott a felvételemhez. Szeptember végén már vártam a katonai behívómat, amikor értesültem róla, hogy egy ungvári család, melynek csemetéje a főiskolán tanult az első évfolyamon, áttelepült Magyarországra, így megüresedett egy hely, amelyet megpályáztam, különbözeti vizsgát tettem magyarból, így felvettek az egyetemi felvételin kapott osztályzataimmal.

22-en voltunk az osztályban. Hogy hányan felvételiztek, azt nem tudom. Szerintem nem is volt több jelentkező, nem nagyon hirdették, az újságban nem láttam. Ketten meglehetősen gyengén beszéltek magyarul a csoportban. Számomra a legemlékezetesebb tanárok voltak: Szulincsák László, az Ungvári Drugeth Gimnázium igazgatója, aki a magyar nyelvet tanította a főiskolánkon. Nagy tudású, magas műveltségű ember volt, mestere a szakmájának. Bár ma is minél többen lennének hasonlók! Továbbá Borisz Szpivák (párttörténelem), Raisza Taics (bevezetés a nyelvtudományba), Nyina Guzsva (orosz nyelv), Ljudmila Podruzsnaja, Viktor Aripovszkij (orosz–szovjet irodalom). Az intézet igazgatója ekkor Guzsva V. I., helyettese Nyikolajenko V.V. A humán tagozaton három szak volt: ukrán, orosz és magyar. A dékán Viktor Aripovszkij. Az oktatás ideje két év.

Minden tantárgyat orosz nyelven oktattak, a magyar nyelv és irodalom kivételével. A tantárgyak közül a következőkre emlékszem: magyar nyelv és irodalom, orosz nyelv és irodalom, bevezetés a nyelvtudományba, marxizmus–leninizmus alapjai, a Szovjetunió története, pedagógia, pszichológia, módszertan, logika.

Velem együtt 23-an voltunk, ma már egyesek arca is elmosódik. Nem tudom azt se, kik haltak meg. Az idő elrepült, már a legfiatalabb is 73 éves. Az osztálynévsor: Abkorovics Gizella, Barzsó Tibor, Berényi Aurél, Frecskó Antal, Dmitrov Mihály, Homa Anna, Kotora György, Kosz Olga, Molnár Mária, Martin Mária, Nohács József, Nohács Anna, Pataki Irma, Pánykó Mária, Paskó Titusz, Sepentál Ágnes, Simon Olga, Szidor Olga, Tar Szerén, Tóth Olga, Turák Angéla, Urbánszki Magda, Vidnyászky József.

Az egyéni sorsokról keveset tudok. Turák Angéla szintén kitüntetéssel végzett, a Kaszonyi Középiskolában tanított, majd az Ungvári 10. Számú Általános Iskolában orosz nyelvet és rajzot. Egy ideig a területi közoktatási osztályon is dolgozott. Ma ismert festőművész. Kiállításai voltak területünkön kívül is: Németországban, Magyarországon, Csehszlovákiában, Csehországban. Megjelent nyolc gyermekkönyve, Debrecenben, Szlovákiában egy-egy, a többi Ungváron. Pedagógiai munkáját elismerték, több kitüntetése van. Kotora György iskolaigazgató volt a Nagyszőlősi járásban, Vidnyánszky József hosszú évekig a Muzsalyi Középiskola igazgatója volt. Magamról annyit: a főiskola befejezése után a Beregsomi Általános Iskola magyartanára lettem. Majd Ungvárra kerültem, a *Mology Zakarpattya* újság magyar változatának, a *Kárpátontúli Ifjúság*nak felelős szerkesztője lettem négy évig. Ezután a Kárpáti Kiadó Magyar Osztályának vezetőjévé, később a magyar kiadványokért felelős főszerkesztő-helyettesévé neveztek ki. Az irodalomkritika területén is munkálkodtam. 1961-ben felvettek a Szovjetunió Újságírói Szövetségébe. A könyvszakma lelkiismeretes napszámosának, kiadói szerkesztőnek, műfordítónak tartom magam. Büszke vagyok rá, hogy szerkesztője lehettem Kovács Vilmos *Holnap is élünk* c. regényének, és a *Lázas a Föld* verseskötetének, amelyek a Kárpátalján művelt magyar irodalom meghatározó jellegű művei voltak a szovjet korszakban. A kiadóból Moszkvába kerültem, ahol a Progressz Kiadó Vállalat magyar szerkesztőségének vezetője és a Moszkvai Magyar Rádió szerkesztőségének munkatársa, majd a RAMO (Raduga – Móra, orosz–magyar) Könyvkiadó Vállalat főigazgatója lettem.

Ma nyugdíjasként ismét itthon vagyok. Az *Együtt* című folyóirat szerkesztőjeként dolgozom, és visszaemlékezéseimet írom.

Bagu Balázs nyugalmazott magyartanár, Bátyú

(Folytatjuk)

A nyelvtanulók kommunikatív kompetenciájának fejlesztése rövid történeteken keresztül

1. Témaválasztás

Jelen írás témája egy hosszú távú kutatás része, amely az autentikus történetek szerepét vizsgálja az idegennyelv-tanításban. A témaválasztás oka a kárpátaljai magyar iskolák alsó tagozatos diákjainak angol tankönyvvel való szegényes ellátottsága volt. E probléma enyhítésének céljából merült fel az ötlet, hogy a napjaink szakirodalmában is egyre népszerűbb (Hughes, 2006, 2001; Újlakyné Szűcs, 2006; King, 2003; Slattery és Willis, 2001; Brown, 1998; Collie és Slater, 1993; Ellis és Brewster, 1991 stb.) történet-alapú tananyag-kiegészítő „csomagok" kerüljenek összeállításra. A kutatás 2006-ban kezdődött, mikor is a rövid történetek szerepe került vizsgálatra az angol nyelv oktatásában. Első lépésben részletes szakirodalmi áttekintés készült a témával kapcsolatosan. Később, a kutatás második fázisában egy kiválasztott történet került feldolgozásra. Ennek során a négy nyelvi készség fejlesztésére irányuló feladatok kerültek kidolgozásra és kipróbálásra egy kárpátaljai magyar iskolában a történet-alapú oktatás hatékonyságának mérése céljából. Az akkori kutatás sikeresnek bizonyult, hiszen a fiatalkorú tanulók nagy érdeklődést mutattak a számukra új megközelítés iránt; valamint több következtetés is megállapításra került, mely további kutatási lehetőségeket vont maga után. A kapott eredmények kapcsán merült fel a fiatal nyelvtanulók nyelvtanulási stratégiáinak vizsgálati lehetősége. Mindezekből kiindulva került sor a kutatás harmadik fázisára, amelyet jelen írás ismertet.

2. A kutatás célja és alanyai

A kutatás harmadik fázisa, ahogyan a korábbiakban is, egy kárpátaljai magyar tannyelvű iskolában került kivitelezésre - a 2008/09-es tanévben 4. osztályos tanulók körében. A választás azért erre az osztályra esett, mivel a korábbiak során itt került kipróbálásra az első történet és az ahhoz kapcsolódó feladatcsomag.

A kutatás célja a történet-alapú oktatás hatékonyságának további vizsgálata és az ennek köszönhető nyelvtanulási stratégiák kialakulásának, esetleges változásának feltérképezése volt.

Az előbbi már e hosszú távú kutatás korábbi szakaszában bizonyításra került, mivel beigazolódott a korábban felállított hipotézis, miszerint a rövid történetek alkalmazása az angol nyelv oktatásában nagyon hatásos és élvezetes volt még nagy létszámú osztály esetében is. A gyerekek mindvégig élvezték az órákat. Mindenki igyekezett legjobb tudása szerint teljesíteni és részt venni a feladatok megoldásában. Egyes esetekben csodálkoztak a képek láttán, mosolyogtak, nevetgéltek, kommentáltak és személyes tapasztalatokat kötöttek hozzá, hiszen az életből vett szituációkról van szó. A tanárral készített interjúból kiderült, hogy ritka, hogy mindegyik tanuló ekkora érdeklődést mutasson egy téma iránt és a csend, fegyelem is a szokásosnál nagyobb volt. A tanulók a színes feladatlapok láttán motiváltakká váltak, hiszen szünetben felsorolták egymásnak az összes olyan szót, amit megjegyeztek az órák alatt. Tehát ahogyan Nikolov (1998) is írta: „a hattól tizennégy éves korú gyerekek számára a mondókák, dalok, képes történetek, tündérmesék, kaland- és detektívtörténetek, izgalmas sztorik önmagukban érdekesek és motiválóak, ezért az ilyen autentikus források megfelelő tartalmú nyelvi nyersanyaggal szolgálnak az angol tanmenet kidolgozásához". A történetekhez kapcsolódóan jelentésen és szövegösszefüggésen alapuló, de természetesen nyelvtani feladatok is kidolgozhatók. Az eredeti forrásokban minden nyelvi funkció és beszédszándék megtalálható, valamint a célnyelvi kultúrák megjelenése is biztosított. Mindemellett a történetek könnyen adaptálhatók, kiegészíthetők, így a receptív és a produktív készségek fejlesztésére egyaránt használhatók. A történetekhez kapcsolódóan jelentésen és szóösszefüggésen alapuló feladatokat dolgoztunk ki a négy nyelvi készség és a szókincs begyakorlására, illetve tesztelésére.

A nyelvtanulási stratégiák mint a kutatás új tényezői kerültek elemzésre, ugyanis a szakirodalom szerint minden helyes nyelvtanulási stratégia a kommunikatív kompetencia átfogó céljához igazodik. A kommunikatív kompetencia fejlesztése pedig valódi interakciót igényel értelmes, szövegkörnyezetben használt nyelven keresztül. Így a helyes stratégiák használata általánosan és sajátosan is a kommunikatív kompetencia fejlődését idézi elő.

Oxford (1990), aki a nyelvtanulási stratégiák egyik legismertebb kutatója, így fogalmaz: „A tanulási stratégiák a tanuló specifikus erőfeszítései a tanulási folyamat könnyebbé, gyorsabbá, élvezetesebbé és a tanuló saját maga által irányítottá tételére." A későbbiekben Oxford a következőket tette hozzá: a nyelvtanulási stratégiák „olyan specifikus cselekvések, viselkedések, lépések vagy technikák, melyeket a nyelvtanulók (gyakran szándékosan) idegen nyelvi készségeik fejlesztésére alkalmaznak. E stratégiák elősegíthetik az új nyelv elsajátítását, a vele kapcsolatos információk tárolását, előhívását vagy használatát. A stratégiák annak az önmagát tudatosan irányító részvételnek az eszközei, melyek nélkülözhetetlenek a kommunikatív képességek kialakításához".

Cohen (1990) szerint „a tanulási stratégiák a tanuló által tudatosan kiválasztott tanulási folyamatok. Ugyanakkor törekvések is, melyek a tanuló részéről legalább részben tudatosak." Weinstein és társai (1988) definíciója szerint a nyelvtanulási stratégiák: „viselkedési módok és gondolatok, melyeket a nyelvtanuló a tanulásban alkalmaz", s melyek célja a „nyelvtanuló megismerési (kódolási) folyamatának befolyásolása".

A nyelvtanulási stratégiákat Oxford (1990) hat nagyobb kategóriába sorolta: kognitív, metakognitív, memotechnikai vagy memóriával kapcsolatos stratégiák, kompenzációs, affektív, valamint szociális stratégiák. Oxford direkt és indirekt stratégiákba csoportosítja ezeket, s a direkt kategóriába sorolhatók a kognitív stratégiák – gyakorlás, üzenetek (információk) fogadása, ill. küldése, elemzés és indoklás stb. Ez utóbbi áll szoro-

sabb összefüggésben jelen kutatás témájával. Ezen kategóriák figyelembevételével került elemzésre a tanulók nyelvtanulási stratégiája, kérdőíves módszerrel történő felmérése, értékelése és a következtetések gyakorlatban való felhasználásának lehetőségei. Ennek oka, hogy a tanulói stratégiák és a kommunikatív kompetencia közt szoros összefüggés van. A kommunikatív kompetencia három nagy összetevője a grammatikai, a szociolingvisztikai és a stratégiai kompetencia (Canale & Swain, 1980; Canale, 1983). A stratégiai kompetencia fogalmába a régebbi megközelítések szerint azok a stratégiák tartoztak, melyeket az idegennyelv-használó kommunikációs helyzetekben a szükséges idegen nyelvi ismeretei (pl. lexikai vagy strukturális) hiányának a kompenzálására alkalmazott. Bachman (1990), majd Bachman & Palmer (1996) jelentősen kibővítette a stratégiai kompetencia fogalmát. Modelljükbe számos olyan metakognitív összetevőt vagy stratégiát is besoroltak, melyek feladata a kompenzációs tevékenységen túl az idegen nyelv használatának irányítása, vezérlése. Jelen kutatásban a direkt nyelvtanulási stratégiákat vizsgáljuk.

3. Hipotézisek

A kutatás ezen szakaszában három új hipotézist állítottunk fel:

3.1. Az idegennyelv-tanulás választott stratégiája összefügg a nyelvi órán alkalmazott módszerekkel, azaz kimutathatók azok a stratégiaválasztási különbözőségek, amelyeket a történet-alapú oktatás generál.

3.2. A stratégiaválasztás összefügg a tanulók sikerélményével, azaz a tanórákon elért eredményekkel.

3.3. A választott idegennyelv-tanulási stratégiákban különbözőség mutatkozik a nemek között.

4. Vizsgálati módszer

A felállított hipotézisek megválaszolására a SILL (Strategy Inventory for Language Learning), az alkalmazott nyelvtanulási stratégiák mérésére Amerikában kidolgozott, self-reporting (önértékelő) kérdőív állt rendelkezésre. Ez kiválóan alkalmas nagyszámú, számszerűsíthető adatok szerzésére a tanulók általános nyelvtanulási stratégiáira vonatkozóan. A SILL megbízhatósági és validitási mutatói kiválóak, s mindkét változata (idegen nyelvet tanuló anyanyelvű angol beszélők és más anyanyelvű, angolt tanulók /ESL, EFL/ számára készült) alkalmas különböző etnikai háttérrel rendelkező tanulók stratégiáinak mérésére.

A SILL önmegfigyelési kérdőív, melyre a tanulók a Likert-skála szerinti 5 szám valamelyikének megjelölésével válaszolnak, a számok egy külön e célra szolgáló lapra írásával (Mónos, 2004).

Jelen kutatásban, az adott SILL kérdőív néhány pontja szelektálás alá került. Ennek magyarázata, hogy fiatalkorú nyelvtanulókról van szó, ezért csak azok a pontok kerültek bele a nekik szánt kérdőívbe, amely az ő nyelvtanulási szokásaikat jellemezheti, s kapcsolatban állhat a történet-alapú oktatás módszereivel.

5. A vizsgálat menete

A történetek gyakorlatban való alkalmazására egy kárpátaljai magyar iskolában került sor. A történetek és a hozzájuk kapcsolódó feladatok tanórákon kerültek kipróbálásra. A felhasznált történet: The Elephant and the Bad Baby (Az elefánt és a rossz gyerek). A rövid történethez kapcsolódó feladatok mind a négy nyelvi készség fejlesztésére alkalmasak, azon túl, hogy nagymértékben felkeltik a tanulók érdeklődését. A feladatok típusa és kidolgozásának menete itt nem kerül ismertetésre (az ellenőrző dolgozat feladatait lásd az 1. sz. függelékben).

Mivel az adott osztály a kutatás korábbi szakaszában is részt vett a történet-alapú oktatás hatékonyságának mérésében, ezért kiválóan alkalmassá vált annak vizsgálatára, hogy az első számú hipotézis beigazolódik-e.

A fentebbi hipotézis igazolására, miután a történet feldolgozásra került a nyelvi órákon két részre bontott osztály egyik csoportjában, sor került a nyelvtanulási stratégiákat vizsgáló kérdőívek kitöltetésére (kérdőívet lásd a 2. sz. függelékben). 15 perc állt a tanulók rendelkezésére. A kapott eredmények egyszerű matematikai-statisztikai módszerekkel, a Microsoft Excel program segítségével kerültek feldolgozásra.

A történet-alapú tanórák után megírt dolgozatok eredményei a csoport előző dolgozatokon elért eredményeivel kerültek összehasonlításra.

6. Eredmények ismertetése, következtetések

Összességében véve a rövid történetek oktatásban való felhasználásáról elmondható, hogy sikeres és a tanulók számára élvezetes technikáról van szó. A tanulók nagy érdeklődést mutattak a történet iránt, és szívesen azonosultak a szereplőkkel (pl. szerepjáték alkalmával örömmel játszották el az egyes szereplőket), miközben *sokkal bátrabbak és jobban megfeledkeztek azokról a gátlásokról, amelyek miatt egyes esetekben nem szívesen szólalnak meg*. Mindenki igyekezett legjobb tudása szerint teljesíteni és részt venni a feladatok megoldásában.

A történet-alapú oktatás hatékonyságának mérése céljából összehasonlítás készült az előző dolgozat eredményei és a történethez kapcsolódó ellenőrző dolgozat eredményei között. A csoport 19 tanulójából 17 volt jelen a dolgozat írásakor. A személyiségi jogok megsértését elkerülendő a tanulókat T1, T2… T17 kódokkal jelzem a diagram x tengelyén. A diagram y tengelyén a feladatokra kapott pontoknak megfelelő érdemjegy látható.

Az eredmények az 1. sz. diagramon láthatók.

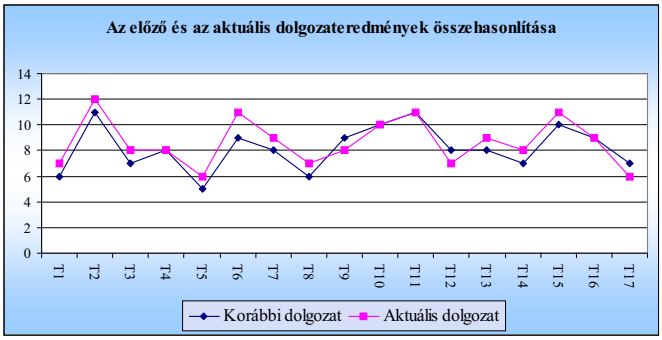

1. sz. diagram

A diagramról látható, hogy a tanulók *átlagosan jobb eredményt értek el* a történethez kapcsolódó dolgozaton, mint az azt megelőzőn. Számszerűsítve, összesen 10 tanuló teljesített jobban. Ebből valószínűsíthető, hogy a történet-alapú oktatás hatékonyabb nyelvtanulást eredményez, mint a hagyományos tanterven alapuló. Véleményem szerint a történetek hosszú távú, sorozatos alkalmazásai a tanórákon további pozitív eredményeket hoznának. Ez utóbbi bizonyítása céljából további történetek kerülnek majd kipróbálásra.

Ezenkívül sor került még a nyelvtanulási stratégiákat vizsgáló kérdőív kitöltésére (lásd 2. sz. függelék). Az osztály válaszai a Likert-skála értékei szerinti 1-től 5-ig kerültek számszerűsítésre. Az x tengelyen látható kódokkal a kérdések sorszáma került feltüntetésre. Ez látható a 2. sz. diagramon.

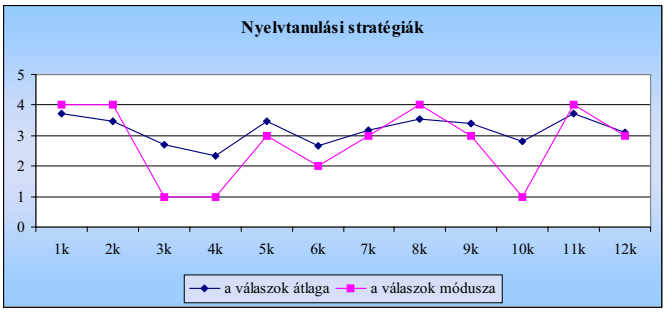

2. sz. diagram

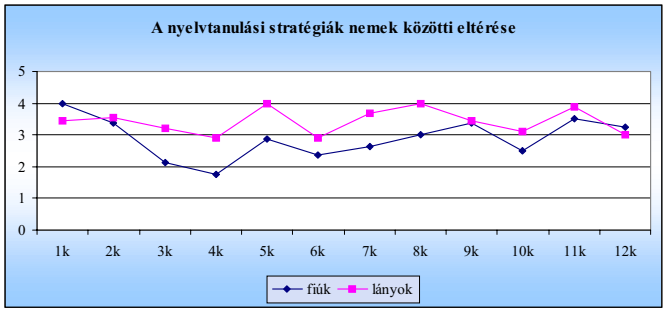

3. sz. diagram

A kapott eredmények átlaga és módusza is kiszámításra került, hiszen így az átlagos eredményt össze tudjuk hasonlítani a legtöbb tanuló által megjelölt értékekkel is, tehát a leggyakrabban előforduló válaszokkal. Ebből jól látszik, hogy általában véve a tanulók alkalmazott nyelvtanulási stratégiáinak szintje viszonylag alacsony. Az eredmények átlaga leginkább a közepes szintet közelíti, ami a kérdőívben a „kicsit igaz rám" válasznak felel meg. Ezek az adatok egyértelműen azt mutatják, hogy a válaszadó tanulók nem használnak elegendő olyan stratégiát, melyek megkönnyítenék a nyelvtanulást.

Azonban az első és második helyen megjelölt hipotézis igazolására a kutatás jelen szakaszában még csak részeredmények mutathatók fel. Sajnos nem állnak rendelkezésre korábbi, hitelt érdemlő adatok a tanulók nyelvtanulási stratégiáiról. Ezekre a kérdésekre csak a kutatás folytatásával kaphatunk választ (kidolgozás alatt áll további három „történet-csomag"). Addig, érdekességként kiemelhető azonban, hogy melyek azok a stratégiák, melyek a legszélsőségesebb eredményeket hozták. Az 1. a 2. a 8. és a 11. számú állítást érezte a legtöbb tanuló saját magára leginkább jellemzőnek. A SILL által meghatározott kategóriákon belül ez azt jelenti, hogy a tanulók memotechnikai stratégiái fejlettebbek, mint a kognitív vagy kompenzációs stratégiák. Ennek oka lehet, hogy a fiatalkorú nyelvtanulók még leginkább az ismeretlen szavak elsajátítására fordítják a legtöbb időt.

A leggyakrabban előforduló válaszok alapján érdemes még kiemelni a 10. számú állítást, amely a tanulók olvasási szokásaira világít rá („Úgy olvasok angolul, hogy nem keresek meg minden új szót a szótárban"). A tanulók ezt az állítást sem érezték saját magukra jellemzőnek. Ez arra enged következtetni, hogy a tanulók hiányzó tudását kompenzáló stratégiák még fejletlenek. Ennek egyik lehetséges magyarázata a tanulók bizonytalan tudása vagy önbizalmának hiánya lehet.

Ami az átlagos eredményeket illeti, a 4. sz. kérdés közelebbi vizsgálata is érdekes („Szoktam angol nyelvű tv-műsort vagy filmet, mesét nézni"). A tanulók összes válasza alapján ez érte el a legalacsonyabb szintet. Ennek legvalószínűbb magyarázata a technikai eszközök hiánya (műholdas adó-vevő, CD, DVD) lehet.

A harmadik hipotézisre a kutatás jelenlegi szakaszában választ lehet adni. Az átlagos eredményeket a 3. sz. diagram mutatja be.

Ebből egyértelműen látszik, hogy az adott életkorban a lányok nyelvtanulási stratégiái összességében véve magasabb szintet érnek el, mint a fiúké. Ezzel beigazolódott, ahogy Oxford & Nyikos (1989) és Green & Oxford (1995) alapján várható volt, hogy a lánytanulók szignifikánsan több stratégiát használnak és nagyobb gyakorisággal, mint ellenkező nemű társaik.

7. Összefoglalás

Összegezve elmondható, hogy a rövid, autentikus történetek alkalmazása az angol nyelv oktatásában még rövid távon is eredményesnek bizonyult. A kutatást során az alábbi eredmények kerültek alátámasztásra: A történet-alapú oktatás:

1. növeli a motivációt;
2. jobb eredményeket biztosít;
3. csökkenti a tanulók nyelvhasználat során érzett szorongását;
4. betekintést ad a célnyelv kultúrájába.

A nyelvtanulási stratégiák kutatási eredményei pedig egyértelműen arra utalnak, hogy a vizsgált tanulók idegennyelv-tanulása az alkalmazott stratégiák mennyisége és fajtája tekintetében feltétlenül javítandó. Mindez tréninggel egyszerűen elérhető. A tanuló már meglevő stratégiáinak ismeretében új, az aktuális feladatokhoz és a tanuló stílusához illő stratégiák összehangolt alkalmazását, értékelését és más feladatokra való átvitelét kellene megtanítani. Amennyiben ez megvalósul és sikerül elsajátíttatni szélesen alkalmazható, általános stratégiákat (is), jótékony hatása nemcsak az idegennyelv-oktatásban, de a teljes oktatási-tanulási folyamatban érezhetővé válhat.

Nagy Enikő

Felhasznált irodalom

1. Bachman, L. F. (1990): *Fundamental Considerations in Language Testing*. Oxford: OUP.

2. Bachman, L. F. & Palmer, A. S. (1996): *Language Testing in Practice*. Oxford: OUP.

3. Brown, D.(1998): *The Children's Literature Web Guide.* Retrieved September 17, 2007 from *http://www.ucalgary.ca/~dkbrown*

4. Canale, M. (1983): *On some dimensions of language proficiency*. In Oller, J. W. Jr, (ed.) 1983. Issues in Language Testing Research. 333-42. Rowley MA: Newbury House.

5. Canale, M. and Swain, M. (1980): *Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing*. Applied Linguistics. 1/1:1-47.

6. Cohen, A. D. (1990): *Second Language Learning: Insights for learners, teachers, and researchers.* New York: Newbury House/Harper&Row.

7. Collie, J., Slater, S. (1993): *Literature in the Language Classroom. A resource book of ideas and activities*. Cambridge University Press, Cambridge.

8. Ellis, G., Brewster, J. (1991): *The Storytelling Handbook. A guide for primary teachers of English*. Penguin Books,.

9. Green, J. M. & R. Oxford, (1995). *A closer look at learning strategies, L2 proficiency, and gender.* TESOL Quarterly. 29/2:261-297.

10. Hughes, A. (2001): *English Adventure. Using Stories With Young Learners 1*. Pearson Longman. Retrieved September 2, 2006 from *www.english-adventure.net*

11. Hughes, A. (2006): *The All-round Use of Real Stories And Authentic Books is Teaching English to Young Learners.* In. Reading is for Everyone. Publications of IATEFL-Hungary, Young Learners Special Interest Group, Spring, 2006. Kőpress Nyomdaipari Kft. – Budapest.

12. King, N. (2003): *Growing Stories: Towards a Story-Based Curriculum*. In. Studies in English Theoretical and Applied Linguistics. Lingua Franca Csoport, Pécs.

13. Mónos K. (2004): *Learner Strategies of Hungarian Secondary Grammar School Students*.

14. Nikolov, M. (1998): *Általános iskolás gyerekek bevonása egy tárgyalásos, történet-alapú angol nyelvi tanterv kidolgozásába.* In: Magyar Pedagógia, 98. évf. 3. szám 239-251.

15. Oxford, R. (1990): *Language Learning Strategies. What Every Teacher Should Know*. Newbury House Publishers.

16. Oxford, R. L. & Nyikos, M. (1989): *Variables affecting choice of language learning strategies by university students*. The Modern Language .Journal. 73/3:291-301.

17. Újlakyné Szűcs É. (2006): *Using Storybooks in EFL Teacher Preparation Programmes*. In. Reading is for Everyone. Publications of IATEFL-Hungary, Young Learners Special Interest Group, Spring, 2006. Kőpress Nyomdaipari Kft. – Budapest.

18. Slattery, M., Willis, J. (2001): *English for Primary Teachers*. A handbook of activities and classroom language. Oxford University Press.

19. Weinstein, C.E., Goetz, E. T., Alexander, P.A. (Eds.) (1988): *Learning and study strategies: Issues in assessment, instruction, and evaluation.* New York: Academic Press.

Függelék

1. számú függelék

Test

The Elephant and the Bad Baby

1. Make words from the letters in the box and write them under the pictures. *(5 p.)*

eic-eramc nam	tchebur	kbaer
rcgroe	weestspho dyla	rowbar ybo

E.g.:

.....grocer.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Write the missing words. *(5 p.)*

1. – Would you ……. an ice-cream?
– Yes, …… .

2. They all had a ……... ….. tea.

3. When my pencil fell on the floor my friend …….. it up.

4. I saw a big dog …….. after a nice kitten.

3. Circle the correct answer according to the text. *(5 p.)*

It was almost spring, and all the little bunnies in the bunny family needed new clothes. Mrs. Bunny and the children went shopping. Mr. Bunny could not go shopping with the family. He wanted to play golf with his friends. Mrs. Bunny got up very early on Saturday morning and made breakfast. Then she woke up all four of her children and gave them breakfast. It was time to get dressed. Mrs. Bunny helped all the little bunnies put on their clothes. Finally, everyone was ready to go. The little bunnies and Mrs. Bunny got into the car. The little bunnies were happy to go to the shop. Their mother bought them new shorts, shirts, and hats to wear to school. Mrs. Bunny bought each of her little bunnies an ice-cream before they left the shop. All the little bunnies fell asleep in the car.

1. This story is about ____.
a. eating breakfast
b. going to school
c. going shopping
d. eating ice cream

2. Why didn't Mr. Bunny go shopping?
a. He was at work.
b. He was asleep.
c. He went for a picnic with friends.
d. He was playing golf.

3. How many children did Mrs. Bunny have?
a. six
b. four
c. three
d. eight

4. Shorts, shirts, and hats are things …
a. … to eat.
b. … to wear.
c. … to play with.
d. … to laugh at.

5. What did the little bunnies do after shopping?
a. They put on their new clothes.
b. They played in the car.
c. They fell asleep.
d. They ate cookies.

4. Match the words. *(5 p.)*
E.g.: butcher's shop – pie

1) baker's shop	A) chocolate biscuit
2) snack bar	B) pie
3) grocer's shop	C) bun
4) sweetshop	D) lollipop
5) fruit barrow	E) apple
6) butcher's shop	F) crisps

3. Draw the items of the shopping list that you hear. *(4 p.)*

E.g.: My mother went to the shop and bought **four ice-creams**…

1. 4
2. 3 ……
3. 8 ……
4. 1……
5. 5……

2. számú függelék: Kérdőív

Nyelvtanulási stratégiák fejlesztése rövid történeteken keresztül

Az itt látható állítások az angol nyelv tanulásával kapcsolatosak. Kérlek, olvasd el őket figyelmesen! Karikázd be annak a válasznak a fejecskéjét (mosolygós vagy szomorú), amelyiket A LEGJOBBAN IGAZNAK TARTOD SAJÁT MAGADRA!

***Lehetséges válaszok*:**

Soha nem igaz rám.

Általában nem igaz rám.

Egy kicsit igaz rám.

Általában igaz rám.

Mindig vagy majdnem mindig igaz rám

Állítások:

1. El szokatam gondolkodni azon, hogyan kapcsolódik az új anyag, amit tanulunk angolból ahhoz, amit már tudok.

2. Összekapcsolom az új angol szavak hangzását egy képpel vagy ábrával, hogy jobban meg tudjam jegyezni.

3. Úgy jegyzek meg egy új angol szót, hogy a fejemben elképzelek egy képet vagy szituációt, amiben a szót használni lehet.

4. Szoktam angol nyelvű tv műsort vagy mesét, filmet nézni.

5. Szívesen olvasok angolul.

6. Magyarul szoktam szavakat keresni, amelyek hasonlítanak az új angol szavakra.

7. Próbálok nem fordítani mindent szóról szóra.

8. Összefoglalom azokat a mondatokat, gondolatokat, amelyeket hallok vagy olvasok angolul.

9. Találgatni szoktam, hogy megértsem az ismeretlen angol szavakat.

10. Úgy olvasok angolul, hogy nem keresek meg minden új szót a szótárban.

11. Figyelek, amikor valaki más beszél angolul.

12. Keresem a lehetőséget, hogy olyan gyakran olvassak angolul, amennyire csak lehet.

Köszönjük a segítséget!

A szókincs és a beszédkészség kapcsolata

Az idegen nyelven való beszéd, mint a beszéd önmagában, a jelentésalkotás egymásra ható folyamata, amely magába foglalja az információ kialakítását, fogadását és feldolgozását. A formája és jelentése függ a szövegkörnyezettől, a résztvevőktől, azok együttes tapasztalatától, a környezettől s a beszéd céljától. Gyakran spontán, nyitott és következetes. A beszédnek megvannak a saját alkotóelemei, szerkezetei és szabályai, melyek különböznek az írott nyelvtől. A tanulóknak nemcsak azt kell tudniuk, hogyan használják a nyelvtant, szókincsüket, milyen legyen a kiejtésük (lingvisztikai kompetencia), de meg kell érteniük, mikor, miért és milyen módon hozzanak létre beszédet (szociolingvisztikai kompetencia) (Brown, 1994; Burns & Joyce, 1997).

Az angolt mint idegen nyelvet tanuló hallgatók számára a folyékony és helyes beszéd elsajátítása alapvető fontossággal bír. Ma már nem vitatott tény, hogy a szókincs lényeges eleme és alapja a beszédkészség kialakulásának és, hogy meghatározó szerepet tölt be a kommunikációban (Nation, 1990, 2001; Schmitt, 2000; Meara, 1996), de az is nyilvánvaló, hogy ennek bővítése és fejlesztése nehéz folyamat.

A hallgatók nagy része nehézségekbe ütközik a folyékony és helyes beszéd elsajátítása során. Ennek egyik oka a hallgatók szókincsével kapcsolatos hiányosságokban keresendő.

Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a szókincs szavak és azok jelentésének a tudása (Kamil & Hiebert, 2005).

A szókincs vizsgálatával már ősidők óta foglalkoznak. Az eltelt több év alatt sokféle szemszögből próbálták megközelíteni a nyelvtanulást, melynek mindegyike különbözőképpen értékelte a szókincs fontosságát. Időnként a szókincs meghatározó szerepet kapott a módszertan oktatásában, máskor viszont teljesen elhanyagolták.

Sokáig a nyelvi megközelítések, mint a nyelvtani-fordító módszer, a direkt-módszer, az audio-linguális-módszer előnyben részesítette a nyelvi szerkezetek oktatását (Thornbury, 2007). Az elsődleges hangsúly ezen nyelvtani szerkezetek elsajátításán állt, a szavak tanítása háttérbe szorult, csak arra használták őket, hogy kitöltsék a nyelvtani hézagokat. A cél, ami a fenn említett szemléletek negatív oldalát képezte, az volt, hogy megtanítsa, hogyan kell olvasni, írni, fordítani és elemezni a nyelvet nyelvtani szempontból; ami azt jelentette, hogy a tanulóknak beszélni kellett a nyelvről, de nem beszélni azt. A kommunikatív szemléletmód megjelenése felélesztette a szókincs iránti érdeklődést. A hangsúly a kommunikációra került, ahol a szókincs fejlődésének kommunikatív erejét (amit a tanárok különböző gyakorlatok, mint például: párbeszéd, vita stb. segítségével akartak elérni) is felismerték. Willkins (1972) a módszer korai képviselője, világosan kifejtette, hogy a szókincs ugyanolyan fontossággal bír, mint a nyelvtan.

Habár az évek során számos módszer látott napvilágot az idegen nyelv oktatása terén (melyek egy része a nyelvtant helyezte a középpontba, más része pedig a beszédkészség fejlesztésére fókuszált), egyik sem volt elég sikeres ahhoz, hogy folyékony kommunikációt alakítson ki a tanulók többségénél.

Az utóbbi pár évben, a lexikális módszer megjelenésének köszönhetően (Lewis, 1993), amely a szókincset a nyelv alapjának tekintette, áthelyeződött a hangsúly a szókincs fejlesztésére. A szókészlet bővítése nemcsak a különálló szavak tanulását jelentette – hiszen a nyelv sem különálló szavakból áll – hanem a szókapcsolatok, kifejezések stb. elsajátítását is. A fejlődés kulcsfontosságú eleme a lexikális csoportok szerepének felismerése volt.

Ezen fejlődések hatására felismerték azt a tényt, hogy a szókincs kiemelkedő szerepet tölt be a nyelvtanulásban, mint ahogy a kommunikációban is. Allen (1983) kihangsúlyozta, hogy a lexikális problémák gyakran akadályozzák a kommunikációt; a kommunikáció megszakad, ha nem használják a megfelelő szavakat. Mindez kiemeli a szókincs tanításának fontosságát, hiszen megfelelő szókincs nélkül igen nehéz sikeresen kommunikálni.

A hallgatók többsége, felismerve a szókincs kommunikatív erejét arra törekszik, hogy minél több szóval gazdagítsa szókészletét. Ezzel kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy mennyi szót is kell tudniuk a hallgatóknak. Az anyanyelvi beszélők esetében a szókincs nagyságát ahhoz mérik, hogy mennyi szócsaládot tudnak. A szócsalád úgy határozható meg, mint az alapszó a hozzá tartozó ragozott és képzett formáival együtt. A legújabb felmérések szerint egy művelt anyanyelvi beszélő megközelítőleg 20 000 szócsaládot tud és szókincsüket fiatal koruktól évente körülbelül 1000 szócsaláddal bővítik (Nation és Waring, 1997).

Nation és Newton (1997) azt javasolják, hogy miután a 2000 leggyakrabban előforduló szót már megtanulták a hallgatók, a következő lépés a 800 szavas egyetemi szólista elsajátítása legyen, a következő leggyakrabban előforduló 1000 szóval szemben.

Laufer (1997) szerint a fordulópontot a szókincs méretét tekintve 3000 szócsaládnak a tudása jelenti, ami megközelítőleg 4800 lexikai elemet tartalmaz, s amit a 'küszöb szókincsnek' tart. Amint ezt a szintet elérik a hallgatók, feltételezhetően képesek lesznek arra, hogy szövegkörnyezetből megértsék az ismeretlen szavakat és más tanulási stratégiákat alkalmazzanak, elérve azt a pontot, ahol a tanórai szándékos, irányított tanulás abbamarad.

Hogyan tudnak a tanulók szert tenni ilyen szókincsre? A kommunikatív megközelítés, ami az 1970-es években vált népszerűvé, a természetes, véletlenszerű szótanulást emelte ki. Eszerint a szavak jelentése szövegkörnyezetből megérthető és a szó ismételt felbukkanása elősegíti annak mélyebb megértését és megmaradását. Ennek ellenére, a szóval való ismételt találkozás nem biztosítja, hogy a tanuló alaposabb tudást szerez egy szóval kapcsolatban (Fukkink és de Glopper, 1998).

Sökmen (1997) ezzel szemben számos olyan tényt emel ki, amely a szókincs oktatásának szándékos tanítását javasolja. Elsőként azt, hogy a szövegkörnyezetből való tanulás során számos ismeretlen szóval találkozhatnak a tanulók, így a szó-

tanulás aránya alacsony maradhat. Ezenkívül csupán egyetlen módszer használata háttérbe szorítja az egyéni tanulási módszereket. Ami ennél is fontosabb, hogy egy szó megértése még nem jelenti annak tudását is. Néhány szó esetében, például azoknál, melyek döntőek egy szakirodalom megértéséhez, elengedhetetlen a szándékos és explicit tanítás. A legjobb módszer a kettő együttes alkalmazása lehet.

Mit is jelent tudni egy szót? Egy szónak a tudása többet jelent, mint ismerni annak szótárbeli meghatározását. A tanárok feladata annak a kihangsúlyozása, hogy a szótanulás egy növekvő, szüntelen folyamat. Egy szónak a tudását három fontos összetevő ismerete jelenti: a szó formája, jelentése és használata (Thornbury, 2007). A szó formájának tudása magába foglalja annak fonológiai és helyesírási, valamint bármely szórészi ismeretét. A szó jelentéséhez a szótári meghatározáson kívül hozzátartozik a hozzá kapcsolódó rokon és ellentétes értelmű szavak tudása is. A szavak használatának ismerete pedig megköveteli, hogy nyelvtanilag és különböző szövegkörnyezetben helyesen alkalmazzák, valamint ismerjék a leggyakoribb szókapcsolatait (Ellis, 1997).

A szó tudásával kapcsolatban gyakran különbséget tesznek a lexikai elemek aktív és passzív használata között. Carter (2000) megjegyzi, hogy megérteni egy szót nem annyit tesz, mint alkalmazni azt. Egy bizonyos készség szükséges egy olvasott vagy hallott szó megértéséhez és egy teljesen más készség tesz képessé, hogy használni tudjuk azt beszélt vagy írott formában.

A szókincset tárgyalva lényeges megemlíteni Paribakht és Wesche (1993) Szókincs Tudásmérő Skáláját, mellyel megállapítható, hogy mennyire tud valaki egy szót és, hogy milyen befolyással rendelkezik felette. A skála egy szó tudásának folyamatos fejlődési fokait mutatja be:

I. Nem emlékszem, hogy láttam már ezt a szót korábban.

II. Láttam már ezt a szót, de nem tudom mit jelent.

III. Láttam már ezt a szót, és azt gondolom, hogy a jelentése _____(szinonima vagy fordítás).

IV. Ismerem a szót. Jelentése _____(szinonima vagy fordítás).

V. Mondatban tudom a szót használni. Például: _____.

Ma már széleskörűen elfogadott, hogy a szókincs létfontosságú szerepet tölt be a beszédben, és hogy döntő eleme a kommunikatív kompetenciának. Mindemellett mégsem az egyedüli cél. A beszéd a kommunikáció másik kulcsa.

A képesség, hogy beszélni tudjunk egy idegen nyelven, nemcsak a nyelvi sajátosságok tudását feltételezi, hanem annak a képességét, hogy fel tudjuk dolgozni az információt és a nyelvet.

A beszédalkotás szükséges elemeiként a következők említhetőek:

– Összefüggő beszéd: az angolt hatékonyan beszélőknek képesnek kell lenniük nemcsak egyedi fonémák (pl. *I would have gone*), hanem folyékony összefüggő beszéd alkotására is (pl. *I'd've gone*).

– Kifejező eszközök: az angol anyanyelvi beszélők a kiejtés bizonyos részeinél megváltoztatják a hangmagasságot és a hangsúlyt, változtatják a hang erősségét, a gyorsaságot, valamint különböző fizikai és nem verbális eszközökkel mutatják ki hogyan éreznek (főként szemtől szembeni társalgáskor). Ezen eszközök használata hozzájárul az információ továbbításához. A tanulóknak képesnek kell lenniük felhasználni legalább néhányat az előbb említett eszközök közül, mutatva azt, hogy ők is effektív kommunikálók.

– Szókészlet és nyelvtan: a spontán beszéd fő jellemvonása a gyakori lexikai kifejezések alkalmazása. A tanárok feladata, hogy hasznos kifejezésekkel lássák el hallgatóikat különböző tárgyköröket érintve, mint a beleegyezés, ellenzés, meglepettség kifejezése stb. Amikor a hallgatók sajátos szituációba kerülnek, mint pl. egy állásinterjú, használni tudják a megtanult kifejezéseket, ami megkönnyíti számukra a kommunikációt.

– Egyeztetés: olyan kifejezések használatát jelenti, melyek segítenek kitisztázni, hogy miről is szól a beszéd. Például a következő kifejezés: *(I'm sorry) I didn't understand*.

A nyelvi sajátosságok tudása mellett, a siker függ még a gyors feldolgozó készségtől is.

– Nyelv feldolgozása: magába foglalja a közölni való információ gyors feldolgozását az agyban, s annak érthető világos közlését a beszédben. A beszédgyakorlatok alkalmazásának fő oka a tanórán e folyamat fejlesztése.

– Kölcsönhatás: a beszéd során több személy lép interakcióba egymással. A hatékony beszédhez hozzátartozik a jó megértő készség, annak a megállapítása, hogy a többi résztvevő hogy érzi magát, és annak a tudása, hogy a résztvevők hogyan váltják egymást.

– Információ feldolgozása: minél hamarabb mutatjuk ki azt, hogy értjük a közlő fél felől áramló információt, annál jobb. De nem szabad elfelejteni, hogy a gyors válaszadás kultúrafüggő, s nem mindenhol díjazzák pozitívan (Harmer, 2001).

A tanórán kívül azok a hallgatók, akik olyan közegben élnek, ahol többnyire beszélik a nyelvet, szinte észrevétlenül elsajátítják azt. Kárpátalján a hallgatók többsége kettős hátránnyal indul. Elsőként, kevés kapcsolatuk van anyanyelvi beszélőkkel, mi több, esélyük is csekély, hogy eljussanak Angliába, vagy olyan országokba, ahol az angolt anyanyelvként beszélik; másodsorban, tanáraik sem angol anyanyelvűek.

A nyelv természetes elsajátításának sajátosságait nehéz beépíteni a tanórákba, s nyilvánvalóan nem biztosítható ugyanaz a környezet, mint ahol egyszerűen csak „felveszik" a nyelvet.

A beszéd tanításának fő célja a kommunikatív kompetencia kialakítása. A tanulóknak képesnek kell lenni megértetni magukat, maximálisan kiaknázva a meglévő nyelvtudásukat. Mondanivalójukban el kell kerülniük az összevisszaságot (vigyázva a kiejtésükre, nyelvtanra és szóhasználatra), s meg kell figyelniük a szociális, kulturális szabályokat, melyek különböző kommunikációs szituációkban lépnek fel.

Kovács Szilvia

Felhasznált irodalom

Allen V. F. Techniques in Teaching Vocabulary. – Oxford, 1983

Brown H. D. Principles of language learning and teaching. – Englewood Cliffs, 1994. – p. 346.

Burns A. & Joyce H. "Focus on speaking." – Sydney, 1997. – p. 144.

Carter R. Vocabulary: Applied Linguistic Perspectives. – London, 2000

Fukkink R. G. & de Glopper K. Effects of instruction in deriving word meaning from context: A meta-analysis // Review of Educational Research, 1998. – Vol.68. – ¹ 4, p. 450–468.

Harmer J. The practice of English Language Teaching. – China, 2001.

Kamil M. L. & Hiebert E. H. Teaching and learning vocabulary: Perspectives and persistent issues // Hiebert E. H.

& Kamil M. L. (Eds.) Teaching and learning vocabulary: Bringing research to practice. – Mahwah, 2005. – p. 1–23.

Laufer B. 'The Lexical Plight in Second Language Reading: Words You don't Know, Words You Think You Know, and Words You Can't Guess' // Coady J. & Huckin T. (eds) Second Language Vocabulary Acquisition. – Cambridge, 1997. p. – 20–34.

Lewis M. The Lexical Approach: The State of ELT and a Way Forward. – London, 1993

Meara P. "The dimensions of lexical competence" // Brown G., Malmkjaer K. & Williams J. (Eds.) Performance and Competence in Second Language Acquisition. – Cambridge, 1996. – p. 35–53.

Nation & Waring W. 'Vocabulary Size, Text Coverage and Word Lists' // Nation P. "Bring today's vocabulary research into tomorrow's classrooms" // Jacobs G. M. (Ed.) Language Classrooms of Tomorrow: Issues and Responses. – Singapore, 1997. – p. 170–182.

Nation P & Newton J. 'Teaching Vocabulary' // Coady J. & Huckin T. (eds) Second Language Vocabulary Acquisition. – Cambridge, 1997. – p. 239.

Nation P. Learning vocabulary in another language. – Cambridge, 2001. – p. 492.

Nation P. Teaching and learning vocabulary. – Boston, 1990. – p. 393.

Paribakht T. & Wesche M. Reading comprehension and second language development in a comprehension-based ESL program // TESL Canada Journal, 1993. – Vol. 11. – ¹ 1, p. 9–29.

Schmitt N. Vocabulary in Language Teaching. – Cambridge, 2000. – p. 224.

Sökmen J. 'Current Trends in Teaching Second Language Vocabulary' // Schmitt N. & McCarthy M. (eds) Vocabulary: Description, Acquisition and Pedagogy. – Cambridge, 1997. – p. 238–239.

Thornbury S. How to teach vocabulary. – Malaysia, 2007. – p. 185.

Wilkins D. A. Linguistics in Language Teaching. – London, 1972

„Többet kellene játszanunk"

Angol nyelvtantanulás a Beregszászi 3. Számú Zrínyi Ilona Középiskolában (Esettanulmány)

Szakirodalmi áttekintés

A nyelvtan ismerete kulcs a valós, alkalmazható nyelvtudás elsajátításához. Ugyanakkor a tanárok nagy része a legnehezebben átadható nyelvi komponensként szokta a grammatikát definiálni. Amennyiben a nyelvtanár mindent megtesz annak érdekében, hogy a nyelvtantanítás-tanulás folyamata ne minősülhessen „száraznak", akkor jó úton halad ahhoz, hogy a tanulói elsajátíthassák az angol nyelvet. „A tanórán alkalmazható nyelvi és egyéb játékok felkeltik az érdeklődést olyan nyelvtani témák iránt is, melyeket a tanulók alapesetben unalmasnak tartanának" – hangsúlyozza a *Games for language learning* (Wright, A., Betteridge, D., & Buckby, M., 2005) című tanulmány. A *Visual Aids in the Teaching of English* (Meredith ELT J., 1947) a tanórán alkalmazható szemléltető anyagok jelentőségét helyezi előtérbe. A *Hogyan válasszunk nyelvkönyvet?* (Zalánné Szablyár A., Petneki K., 1997) a megfelelő tankönyv kiválasztásának fontosságát taglalja. „A jó tanár megtanítja a gyerekeknek, hogyan tanuljanak, memorizáljanak, gondolkodjanak" – fejtegeti a *Teaching of Learning Strategies* (Weinstein, Claire E.; Mayer, Richard E., 1983) című értekezés.

Angol nyelvtantanulás a Beregszászi Zrínyi Ilona Középiskolában

a) A kutatás célja és jellege

A beregszászi 3. számú középiskolában folytatott kutatás célja a tanulók angol nyelvtantanulási szokásainak és körülményeinek felfedése volt. A felmérés a kvalitatív paradigma hagyományait követi.

b) Alanyok

A kutatásban részt vevő tanulók száma 40. Koruk 13–17 év (8–11. osztályosok). Nemzetiségi megoszlás tekintetében a tanulók 95%-a magyar, 5%-a ukrán.

c) A kutatás eszköze

Az alanyok feladata kérdőívek kitöltése volt. A magyar nyelven megfogalmazott kérdőívek 18 zárt és 1 nyitott kérdést foglaltak magukba.

d) Eredmények és elemzés

Elsőként érdemes megvizsgálnunk, hány éve tanulják a résztvevők az angol nyelvet (ez a faktor nagyban befolyásolhatja nyelvtanismeretüket): a tanulók 54%-a 5–8 éve tanulja az angol nyelvet, kisebb részük (38%) ennél is régebben.

A felmérés rámutat: a résztvevők 35%-a az *olvasást*, 25%-a az *írást*, 12,5%-a *kiejtést*, 12,5%-a a *szókincsfejlesztést* favorizálja angolórán. A *grammatikát* csupán a tanulók 10%-a helyezi előtérbe. Ezeket az értékeket alátámasztják az angol nyelv tanulásának legnehezebb komponenseit érintő kérdésre adott válaszok. Az alanyok 60%-a számára a nyelvtan a legbonyolultabb nyelvi tézis (így nem került be a „közkedvelt" nyelvi komponensek soraiba).

A résztvevők 49%-a átlagosan 6–10 percet, 18%-uk ennél több időt fordít a nyelvtan gyakorlására, miközben otthon az angolórára készül. A válaszadók 15%-a csupán 0–1 percet szentel a nyelvtantanulásra.

A válaszok rámutatnak, hogy az alanyok 42,5%-a előnyben részesíti, ha a nyelvtant az osztálytársával *párt alkotva*, közösen gyakorolhatja. A többiek *egyedül* (21,4%), illetve *csoportban* (37,5%) szeretnek nyelvtant tanulni.

A gyerekek 15%-a szerint az angol tanóra folyamán a tanár alkalmaz oktatási segédanyagokat, 55%-uk úgy véli, a csupán bizonyos esetekben vannak jelen a szemléltető eszközök, 30%-uk állítja azt, hogy a tanár egyáltalán nem használ ilyesmit.

Az angol és a magyar nyelvtan között számtalan differenciát figyelhetünk meg. Ennek következtében nem meglepő, hogy az alanyok 23%-a számára a legtöbb nehézséget az angol *igeidők* témája okozza. A *szenvedő igealak* és a *modális igék* használata szintén komplikált a válaszadók szerint.

A grammatika tanításának általuk tapasztalt módszereivel a tanulók nagy része (csupán) többé-kevésbé elégedett. Arra a kérdésre, hogy mivel lehetne hatékonyabbá, élvezhetőbbé tenni ezt a folyamatot, a tanulók a következő válaszokat adták:

„többet kellene játszanunk”, „örülnék az érdekesebb tanári magyarázatoknak”, *„több szemléltető eszköz és zene az, ami hiányzik”*, *„az óraszámot kellene növelni”*.

A tanulók többségének van saját nyelvtanulási stratégiája” derült ki a kutatásból. Tekintsünk bele néhányba: *„mindig megcsinálom a házi feladatot” „hangosan ismételem az anyagot”, „lazítok, mielőtt elkezdek tanulni”, „mindent lejegyzetelek”, „előre olvasok a tankönyvben”, megkérem az osztálytársamat, magyarázza el a lényeget”* stb.

A megkérdezett tanulók nagy része az általuk használt angoltankönyvvel kapcsolatosan hangsúlyozza, hogy a könyvek nem a magyar, hanem az ukrán ajkú középiskolások számára készültek (ukrán nyelvű grammatikai szabályokkal, ukrán instrukciókkal és szószedettel). Egyes válaszadók megjegyezték, hogy a feladatok túl nehezek és unalmasak.

Összefoglalás

A nyelvtan ismerete szignifikáns faktor az idegen nyelv elsajátításában. A beregszászi 3. számú iskolában végzett kutatás célja az volt, hogy az ott zajló angol nyelvtantanulás sajátosságait taglalja. A kutatás alanyainak nagy része a nyelvtantanulást rendkívül nehéz nyelvtanulási komponensnek tartja. A gyerekek általában 6–10 percet szánnak a grammatikai házi feladat megoldására. Többségük az osztálytársával párt alkot, miközben a tanórán gyakorolják az angolt. A nyelvtantanítás eredményesebbé tételéhez a tanulók több szemléltető eszköz használatát, játékosabb tanulást és a tanári magyarázatok érdekesebbé tételét javasolják. A gyerekek nagy részének van saját nyelvtantanulási stratégiája. Az órákon használt angoltankönyvek közös hátránya, hogy ukrán ajkú iskolások számára készültek.

Kurmai Szilvia

Felhasznált irodalom

Könyvek:

Byrd, P. & Benson, B. 1992: *Applied English grammar*. Boston: Heinle and Heinle.

Knepler, M. 1990: *Grammar with a purpose*. Boston: Heinle and Heinle.

O’Grady W. 1987: *Principles of Grammar and Learning*. UNIV OF CHICAGO PR

Wright, A., Betteridge, D., & Buckby, M., 2005: *Games for language learning* (3 rd ed.). New York: Cambridge University Press .

Zalánné Szablyár Anna – Petneki Katalin 1997: *Hogyan válasszunk nyelvkönyvet?* Budapest, Soros Alapítvány Kiadó

*Folyóirato*k:

Meredith 1947: *Visual Aids in the Teaching of English* ELT Journal (3):61-65;

Weinstein, Claire E.; Mayer, Richard E., 1983: *Teaching of Learning Strategies.* Innovation Abstracts, v5 n32

Ragadványnevek az iskolában

Siferes közlegény, Pápa, Esemes meg a többiek

Az iskola az egyik legérdekesebb, legegyedibb nyelvhasználati színtér. Az olvasók többsége ezt bizonyára saját tapasztalataival is alá tudja támasztani. A legtöbb sajátos szófordulat, különös megfogalmazás a kívülálló számára megfoghatatlan, de a tanulók közösségén belül nagy jelentőségű. Ennek a nyelvi sokszínűségnek egyik színfoltját képezik a ragadványnevek és becéző formulák, melyek az eddiginél nagyobb figyelmet érdemelnének, hiszen „a ragadványnév konkrét üzenete őrzi a név ősi, eredeti funkcióját, legtöbbször konkrétan tükrözi azt a valóságot, amiben gyökerezik, a név kialakulását meghatározó lelki vagy fizikai okokat.”[1]

Ördög Ferenc mintája nyomán[2], kérdőívek segítségével gyűjtöttem össze a Guti Általános Iskola tanulóinak ragadványneveit. Nagy meglepetésemre a 3–9. osztályos tanulók által kitöltött 97 kérdőív arról tanúskodott, hogy rendkívül sok ragadványnevet használ ez a közösség, ugyanis 120 tanuló (58 fiú és 62 lány) összesen 564 ragadványnevet visel. A ragadványnevek közül 245-öt lány, 319-et fiú kapott. Egy főre átlagosan 4,7 ragadványnév jut. Természetesen van olyan diák, aki csak egy ilyen nevet tud magáénak, de akad olyan végzős tanuló is, aki 18-at. Meglepő, hogy 21 személynek 10 vagy annál több ragadványneve van. A faluban általánosan használatos ragadványnevek többségénél ez egészen más képet mutat, hiszen egy személy csak egy, legfeljebb kettő vagy ritka esetben három, általában megkülönböztető funkciójú nevet visel. Bár az igazsághoz hozzátartozik, hogy a tanulók ragadványnevei közül nagyon kevés marad meg a köztudatban, sok közülük csak rövid ideig él, és csak néhány személy tud róla. Mindemellett szociális, a közösség viszonyrendszerét tükröző jelentésük van, információt hordoznak a kapcsolatok minőségéről, a kommunikáló felek távolságáról. Véleményt nyilvánítanak a személyek külső és belső tulajdonságairól. Ezek

Negyedikes tanulók

az érzelmileg motivált megszólítások a szoros kapcsolathálózatú kiscsoportokban a közösséghez való tartozást jelenítik meg elsősorban.[3]

A Guti Általános Iskola 131 tanulójának keresztnévanyaga változatos képet mutat. Ez a korosztály leginkább divatneveket visel, bár a névöröklődés a fiúk körében még jelentős számú: a 67 fiú közül 29 (43%) viseli apja (ritkán a nagyapa) nevét, 6 esetben a gyerek kettős nevének egyik felét örökölte és kapott egy divatos nevet is: Roland-*József*, *József*-Ákos, *Zoltán*-Dániel, *Vince*-Dániel, *Sándor*-Márk, *Dániel*-Ferenc (dőlt betűvel szedve az örökölt keresztnév). Kettős nevet ezenkívül csak egy fiú kapott: Dávid-Márk. A lányok körében 11 kettős nevű tanuló van, de közülük csak kettő viseli nevében az édesanya nevét, egy pedig a nagyszülőét. Az összes névöröklődés száma is csak eggyel több ennél, tehát amíg a fiúk közül huszonkilencen viselik a szülő (nagyszülő) nevét, addig a lányok közül csak négyen. A többiek szokatlan, egyedi neveket kaptak pl.: Patrícia-Dalma, Laura-Daniella, Aida-Roxána, Klaudia-Vanessza, Enikő-Vanessza. A szülők egyediségre való törekvése látszik még az olyan neveken, mint a Vivien, Sztella, Kinga, Regina, Kamilla; Adrián, Richárd. Ilyen változatos névkincs mellett egyértelmű, hogy a sok-sok ragadványnevet nem megkülönböztetés céljából alkotják a tanulók, hanem a diáknyelv sajátos törvényei, a közösségi igények teremtik a neveket.

A kérdőív azon kérdésére, hogy a tanuló milyen nevet választana most magának, ha tehetné, 48-an adtak olyan választ, hogy meg vannak elégedve az eddigivel, és nem szívesen változtatnák meg. A többiek felsorolták a nekik tetsző neveket és kitűnt, hogy ebben az esetben is a lányok névízlése rugaszkodik messzebbre a hagyományoktól. Többen közülük olyan neveket írtak, amelyek híres emberekhez, filmszereplőkhöz, énekesekhez kötődnek pl. Dzsenifer, Háni, Rihanna, Britney, Lola, Kiárá. A fiúk ezzel szemben olyan neveket választanának maguknak, mint pl. József, István, Sándor, Krisztián, Róbert, Dániel, László stb. Igaz ugyan, hogy egy alkalommal itt is felbukkant egy sikeres focista, Ronaldinho neve. A választást a tanulók saját bevallása szerint legtöbbször a név hangzása indokolja, de a lányok között jelentős számmal kerülnek elő a barátnők, kedves ismerősök nevei, tehát érzelmi alapú a döntés. Ugyanígy az érzelmek befolyásolják leginkább a ragadványnevek keletkezését is, de már nem feltétlenül a pozitívak. A tanulók ugyanis a legapróbb hibát, jellembeli vagy testalkati különbözőséget is névvel „jutalmazzák".

Az összegyűjtött 564 ragadványnév csoportosításánál[4] a névadási indítékokat vettem figyelembe. Ezek szerint a legtöbb ragadványnév a (I.) **keresztnév vagy a becenév átformálásából** alakul ki (140 – 24,8%). A túlságosan kirívó vagy divatjamúlt keresztneveken és beceneveiken különösen nagy kedvvel élcelődnek a diákok pl.: *Kamikáze* (Kamilla keresztnévből), *Tepsi* (Stefánia), *Esemes* (Emese), *Alma* (Dalma), *Szterucska rucska* (Sztella), *Gubica* (Gabriella), *Kapca, Gabóca* (Gabica becenévből), *Balu kapitány* (Bálint), *Erneszt, Örneszt, Ernesztovics, Örnesztó* (Ernő), *Szotyó* (a Jocó becenévből), *Hicsi* (a Ricsiből), *Danilla* (Dániel), *Mák, Márki, Májki, Márkó* (Márk), *Tibi csoki* (Tibor), *Bikini, Tiki* (a Niki becenévből), *Kingkong* (Kinga), *Adorján, Badri* (Adrián), *Diazolin, Dicsak*, *Dinkaszaurusz*, *Dingó, Dióda, Dinoszaurusz* (Diana), *Pija* (a Dia becenévből), *Börni* (Bernadett), *Angyó, Antyó* (Antónia), *Rékuci, Béka* (Réka), *Rolesz, Roló* (Roland), *Nyúl, Nyuszi, Nyuszika, Nyulambulam* (Gyula), *Sóska* (a Jóska becéző formából), *Kotlóra, Leru, Lórika* (Laura), *Szotyi* (Alexandra), *Grecska, Rágcsa, Regcsi, Egerina* (Regina), *Belambola, Béluska hercegnő* (Béla), *Bécsi* (a Béci becenévből), *Tabina* (Szabina), *Nikkelbolha* (Nikolett), *Majika, Mirimarimár, Margó, Margithíd* (Mária és Marica névből), *Katranc* (Katalin), *Norcs, Norcsi, Nunika, Noncsi* (Nóra), *Szunducs, Szundi* (a Szandi becenévből), *Licsike, Liliusz, Licinke* (Lívia), *Klóducs, Klotyi, Klógyi, Klóder, Blóder* (Klaudia), *Zsófi, Zsótász, Folt, Folti* (Zsolt), *Kancsi* (a Jancsi becenévből) stb. Az ukrán nyelv hatására jöhetett létre a *Katyusa, Katya* (Katalin), *Nyikita* (Nikolett), *Jurkus* (Gyula, az egyik szülő ez esetben ukrán nemzetiségű), *Enyikev* (az Enikő ukrán átírásából). A névcsúfolók közül megemlíteném itt a *Jóska tojóska* szófordulatot, illetve a Jóska becenévhez kapcsolódó ismert dalrészletet: *Jóska, levelet hozott a pósta.*

Ezt követik gyakoriság szerint a (II.) **testi tulajdonság alapján** adott nevek (137 – 24,2%) pl. termetre utalók: *Gumimaci, Húsosede, Bögyő, Kicsu, Szúnyog, Malac, Malacka, Szepe, Gomba, Pici, Manó, Kicsiricsi, Törpe, Törpilla, Törpike, Hájas, Shrek, Mamut, Dagi, Tyúk, Tyuki, Tyúktojás, Csirke, Padlóhajlító, Elefánt, Karó Apró, Disznó, Gömbvillám, Pocok, Poc, Tökmag, Kertitörpe, Egér, Pacal, Paszulykaró, Hordó, Hízó, Szöcske, Góliát, Sportgiliszta, Picur, 50 hot-dog, Rövidlábú, Csicsicsi, Béka, Töpi, Csicseriborsó, Csonka, Ducskó, Kocamami, Zsiráf, Bunkó;* fogakkal kapcsolatos: *Rotációs kapa, Kapafogú, Nyúl, Fogatlan, Agyar hadnagy, Rozmár, Mókus;* füllel kapcsolatosak: *Lokátor, Loki, Lapátfülű, Hegyesfülű-tompafülű;* orral kapcsolatos: *Buratino, Bignózi, Hosszúorrú, Nagyorrú;* szemállásra utalók: *Kukker, Pápaszem, Pápa, Bagoly, Stoplámpa;* bőrszínnel kapcsolatosak: *Hófehérke, Szeplős pocok, Fehér egér, Pucér, Puckos egér, Kopasz egér, Pucér pocok, Feka;* hajjal kapcsolatosak: *Kokas, Böngyi, Tejfelfejű, Boglyos, Bozontos, Szöszi, Szőke pocok, Szőke herceg;* egyéb testi tulajdonságból adódók: *Bajusz királynő, Büdösszájú, Ufó, Kecskeszakáll, Eminem, Boszorkány, Büdösborz, Bolhás, Csücskös, Dinnyefej, Kockafej, Fiú* (fiús külsejű lányra mondják).

87 alkalommal (15,4%) (III.) **a családnév volt a kiindulási pontja** a ragadványnévnek pl.: *Mikornyicki* (Kornicki), *Origámi, Ruszki, Orion, Ori* (Orosz), *Dodi, Róka* (Dóka), *Hentes* (Henter), *Bogyok, Bogyó, Boci, Bocsi, Bodri, Bohó, Bobó, Bodó* (Bodok), *Pusita, Pusi, Pusek, Puska, Puskár* (Puskás), *Zsódos, Zsófi, Zsoldos katona* (Zsoldos), *Antalisztikus, Ánától, Entöl* (Antal), *Cserikókó, Siferes közlegény, Cserep, Cserépedény, Sifer, Cseri, Cserikvín/Cherry Queen* (Cserepes), *Szimon* (Simon), *Demi* (Demeter), *Nagyi* (Nagy), *Szorbert, Szajbi, Cujbi, Cüjbi* (Szajbert), *Dácsia* (Darcsi), *Mezei, Mezei egér, Legelő* (Mező), *Papírsárkány* (Papp), *Verbi* (Verbiás), *Bigyó, Bircsi* (Biró), *Néger, Feki* (Fekete), *Pelenka, Pelus, Pepe, Pepperóni, Pecsenye* (Peres), *Szaturnusz* (Szatmári), *Kozák, Kozák cigi, Kozi* (Kozár), *Bérescsepp* (Béres), *Fót* (Tóth), *Csirke, Csiriz* (Csűri). Az ukrán átírásból adódik a *Levrec, Levrenc* (Lőrinc).

(IV.) **Családi vagy egyéb személyi kapcsolat** 56 ragadványnév (9,9%) születését motiválta pl.: *Kresza, Zerge, Szeles, Csóka* (a család ragadványnevén szólítják a gyermeket), *Juliska mama* (a nagymama neve), *Klaudia* (a nővér neve), *Kisfőnök* (vezető beosztású nagyszülő miatt), *Gabi, Igor, Pisti* (az apa neve), *Álocska, Álalánya* (az édesanya nevén szólítják a kisfiút), *Traktorista, Erdész, Körerdész* (az apa foglalkozása), *Pillangó, Szürke, Kongós, Intyu, Moha, Pucu, Dongó, Guruly, Spilka, Dzsoni* (az apa ragadványneve), *Postás Józsi* (szülő és nagyszülő foglalkozása), *Guruly/Guriga, Dongó/Dongó darázs* (az apa ragadványnevének továbbgondolásából), *Kálmi* (nagyapa neve), *Piroska* (az édesanya neve),

Lópusztító (a családi gazdálkodás miatt), *Bojti, Bojtár* (a nagybáty ragadványneve) stb.

Viszonylag kevés (34 – 6%) ragadványnév kapcsolódik a (V.) **belső, lelki tulajdonságokhoz**. Ilyenek pl.: *Ringlispíl, Villámember, Marslakó, Farkas, Farkasember, Farkasnyila, Savanyú, Bárány, Okostóni, Szaki, Tudor, Professzor, Tudorka, Észventúra, Pulikutya, Szöcske, Idegesség, Kaktusz, Kati bírónő, Törtpaszuly, Nyugodt, Harmónikás, Káposzta, Rosszvér, Orkán, Papagáj* stb.

32 név (5,7%) a (VI.) **szójárás és szokás alapján** jött létre pl. beszédhiba miatt: *Tatupulosz, Gege, Juvagyevek, Dutika, Hutika, Csocsoládé, Dadogós;* szokással kapcsolatos: *Pockász, Szimulátor, Szaloncukor, Diszkópatkány, Csimpánz, Sómen/ Show man, Majom, Csorda, Csordás, Csikó, Patkó, Dáridó, Szkáló;* szójárásra utal: *Pörszi* stb.

A (VII.) **pusztán családnéven szólítást** is ragadványnévnek érezték a tanulók 21 (3,7%) személlyel kapcsolatban, hiszen távolságtartó, rideg, idegenkedő hangulat társul ehhez a formához.

(VIII.) **Ismert személlyel kapcsolatos** 22 ragadványnév (3,7%), általában valamilyen hasonlóságon vagy a név hangzásán alapul pl.: *Bangó Margit, Andrij Sevcsenkó, Dzsorden/ Jordan, Márkopóló/Marco Polo, Márkusz Antóniusz/Marcus Antonius, Joshi Bharat, Janukovics, Cristiano Ronaldo, Dzsekicsen, Zsiber felügyelő, Geronádzó Mária, Edimörfi/ Eddie Murphy, Dida, Ronaldinho, Puskin, Ali baba, Bódi* stb.

(IX.) **Eseményhez** csak két (0,4%) nevet tudtam kötni: *Jef* (a József helyett egyszer ezt írta a füzete borítójára a név viselője), *Kristóf* (ezt a nevet kapta volna a gyermek, ha fiú, de kislány született).

(X.) Csak 10 esetben (1,8%) éreztem úgy, hogy a ragadványnév akár **több csoportba is besorolható**, pl. *Dáridó* (keresztnévből és szokásból keletkezett), *Enciklopédia* (becenév és belső tulajdonság motiválja), *Szakállas nyúl* (külső és belső tulajdonság, valamint a Gyula keresztnév alapján), *Tücsök* (külső tulajdonság és a Tünde keresztnév miatt) stb.

(XI.) 23 esetben (4%) sajnos nem tudtam fényt deríteni a ragadványnév eredetére pl.: *Cselenkón, Gujdusz, Kopek, Zsiga, Tehén, Gazú, Fini, Vircsi, Petya, Vipera, Pulcsi, Pujci kapitány, Cecil, Gutymó, Teleszkóp* stb.

Érdekes megfigyelni, hogy a nevek átformálása milyen nagy szerepet kap ebben a rendszerben, a cél ez esetben a közösség névrendszerébe való beillesztés, nem feltétlenül a véleménymondás. A településen általánosan használt ragadványnevek között a legnagyobb csoportot a testi tulajdonságra utalók alkotják, s ez a tanulók körében is a második helyen áll. A falu ragadványnevei között gyakorisági sorrendben a szójárás és szokás által létrejövő nevek, a belső tulajdonságra utalók és a családi kapcsolat révén alakult nevek következnek. Lényeges különbség, hogy a diákok körében még nincsenek foglalkozásra és életkorra utaló ragadványnevek, a falu közösségében azonban már ezeknek is fontos szerep jut.

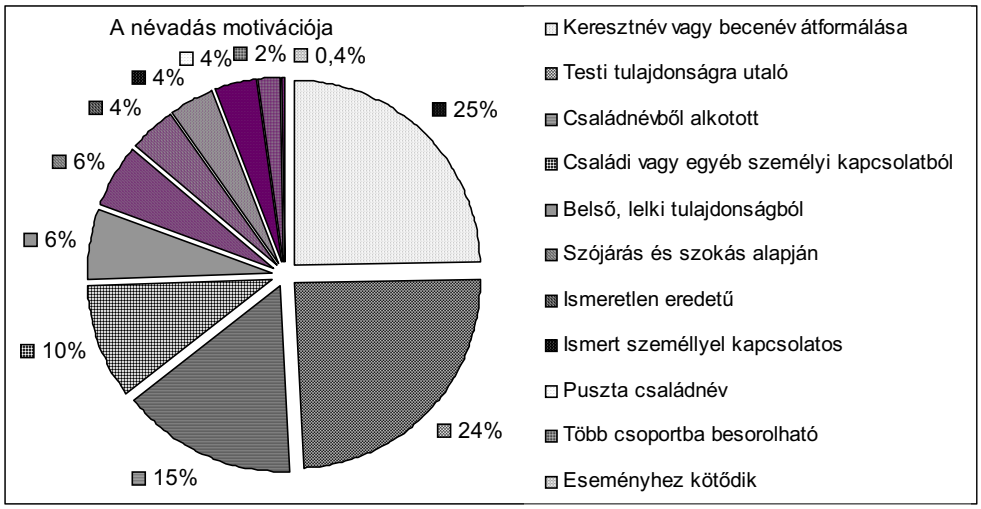

A diáknyelv nagyon érzékenyen reagál a változó társadalom minden rezdülésére, benne van a tanulók környezetükről alkotott szigorú véleménye, a nyelvállapot kivonata. Biztató, hogy ilyen változatos, sokszínű a Guti Általános Iskola tanulóinak nyelve, hiszen mindaddig, míg a szegényedés radikális jeleit nem tapasztaljuk, remélhetjük, hogy a következő generáció is magyar nyelven fogja elmondani véleményét a világról, de ez mindannyiunk közös felelőssége.

Tóth Teodóra

Jegyzetek:

[1]Kovácsné József Magda. Diákragadványnevek a kolozsvári Brassai Sámuel Elméleti Líceumban // Az V. Magyar Névtudományi Konferencia Előadásai. I. kötet. Szerk. B. Gergely Piroska és Hajdú Mihály. – Budapest – Miskolc: A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai, 209. sz., 1997. – 215. o.

[2]Ördög Ferenc. Személynévvizsgálatok Göcsej és Hetés területén. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973. – 14. o.

[3]vö.: Domonkosi Ágnes. A változatok szerepe a megszólítások használatában // Magyar nyelvjárások XLI. – 109%116. o.

[4] vö. Kovácsné József Magda. I. m. – 220. o. és Mirk László. A Csíkszeredai Márton Áron Gimnázium tanulóinak szólítónevei // Az V. Magyar Névtudományi Konferencia Előadásai. I. kötet. Szerk. B. Gergely Piroska és Hajdú Mihály. – 225. o.

„Urak, akik a világ dolgait igazítjátok: adjátok vissza a hegyeimet! Bevallom őszintén: nem érdekel sem a politikátok, sem a világnézeti kérdéseitek, sem a nagyszabású elgondolásaitok, melyekkel az embermilliók sorsát rendezni kívánjátok. Nem érdekelnek az embermilliók sem. Egy érdekel csupán: adjátok vissza a hegyeimet! Mert bármit is mondjanak a tudósok, a fiskálisok és katonák: azok a hegyek az enyimek. Mint ahogy én is hozzájok tartozom attól a perctől kezdve, hogy megszülettem a lábok alatt, abban a kis házban, s ők benéztek hozzám az ablakon. Nem a telekkönyv szerint voltak az enyimek, az igaz. De enyimek voltak Isten rendelése szerint, azáltal, hogy ott születtem, s ott lettem emberré. Adjátok vissza a hegyeimet!”

Wass Albert: Adjátok vissza a hegyeimet!

Dinamikus geometriai szerkesztések mértanórán

A geometria fontos része a szerkesztés. Ezek pontossága, valamint láthatósága igen fontos a szerkesztett ábra leolvasásában. A hagyományos módon elkészített szerkesztésnél nem tudjuk megvizsgálni, miként változik az ábránk egy-két pont helyzetének megváltoztatásakor. Továbbá problémát jelenthet az is tanítási órán, amikor egy szerkesztést végzünk a táblánál, és a szerkesztés végéhez közeledve szembesülünk azzal a ténnyel, hogy nem fér el az ábránk. A szerkesztés újrakezdésével sok idő vész el.

Itt léphet be a számítógép és az interaktív tábla a geometria tanításába. Léteznek olyan szoftverek, melyekkel geometriai szerkesztéseket végezhetünk el szinte ugyanolyan módon, mint papíron. E programok segítségével mindig van elegendő hely a szerkesztéshez, és lehetőségünk van más megoldások könnyed keresésére az úgynevezett bázispontok mozgatásával. A bázispontokat *interaktív módon* kezelhetjük, és ezáltal láthatjuk a változásokat a szerkesztett ábrán. Ez nagy segítség a szemléltetés szempontjából. A programok használatát mind tanárok, mind a diákok könnyen el tudják sajátítani. (Lipták A. 2007)

Ezen tanulmány a 7. osztály tananyagában szereplő Mértani szerkesztések c. fejezetre támaszkodik. Célkitűzés bemutatni a digitális eszközök (számítógép, kivetítő, aktív tábla, dinamikus rendszerek) hasznosságát és előnyeit a tanítási folyamatban, valamint útmutatást adni ezek használatához a tanórákon. A szerkesztések megvalósításához a GeoGebra (GeoGebra – Dynamic Mathematics for Schools) (Sulik 2006) nevű programot használjuk. E program kezelőfelületét és annak eszköztárát láthatjuk az 1. és 2. ábrákon.

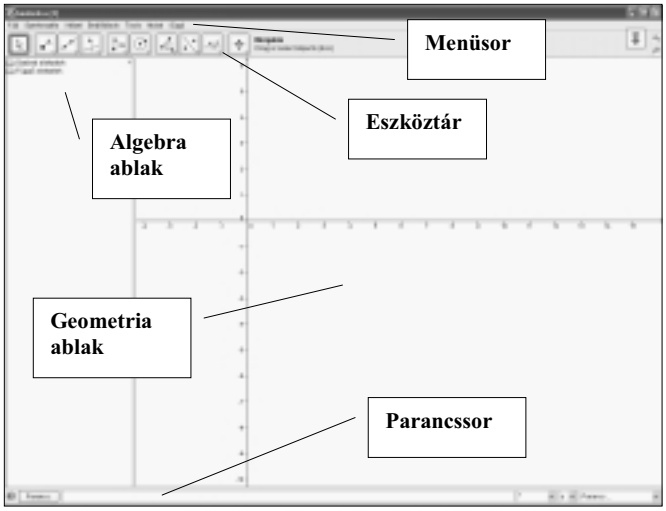

1. ábra. A GeoGebra kezelőfelülete

2. ábra. A GeoGebra kezelőfelületének eszköztára

Minden eszköz jobb alsó sarkában található egy nyíl, melyre kattintva további funkciók jelennek meg. Mivel geometriai szerkesztésekkel foglalkozunk, ezért az Algebra ablakra és a tengelyekre nincs szükségünk. Ezeket a Nézet menü Algebra ablak és Tengelyek menüpontjainak választásával kapcsolhatjuk ki vagy be. (Lipták A. 2007)

A dinamikus szerkesztés bemutatása

Amennyiben megismerkedtünk a kezelőfelülettel, hozzá is foghatunk a szerkesztési feladatokhoz.

1. feladat. Szerkessz háromszöget adott oldalai alapján! (Bevz 2007)

Már a megvalósítás kezdeti stádiumában vegyük azt figyelembe, hogy később megváltoztathatjuk a kezdeti adatokat, és megfigyelhetjük azok változásának hatását a végeredményre. Ez a lehetőség hagyományos szerkesztés esetén nem áll rendelkezésünkre. Az a tapasztalat, hogy sok esetben pontosan emiatt nem értik meg a tanulók a szerkesztési feladatok lényegét és fontosságát.

Első lépésként adjuk meg a szakaszokat. Ehhez célszerű csúszkákat használni, melyek segítségével később könnyedén tudjuk változtatni a kiinduló adatokat. A csúszka definiálásához válasszuk a Csúszka eszközt, klikkeljünk a munkaterületen, és a megjelenő párbeszédpanelen állítsuk be az intervallumot 0-tól 10-ig.

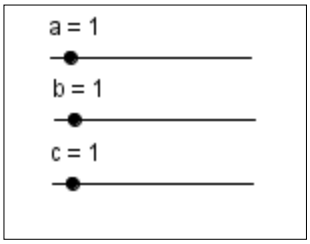

3. ábra. Csúszkák definiálása

A következő lépésben definiáljunk egy az „a” csúszka értékének megfelelő hosszúságú szakaszt. Válasszuk a Szakasz pontból adott távolsággal eszközt, kattintással határozzuk meg a kezdőpontját és adjuk meg hosszúságnak a megjelenő párbeszédpanelben az „a” paramétert. A következő eszköz, amit használnunk kell, a Kör középponttal és sugárral , melynél egyik esetben a középpont a már definiált szakasz egyik végpontja, sugara „b”, másik esetben a középpont a másik végpont és a sugár „c”. A 4. ábrán látható képet kapjuk.

Mivel a körvonalak csak segédszerkesztések, célszerű átállítani a vonalstílust szaggatottra. Ehhez a Mozgatás eszközzel kattintsunk kétszer a körvonalon és a megjelenő párbeszédablakban válasszuk ki a Style fülön a megfelelő stílust.

Határozzuk meg a két körvonal metszéspontjait a Két alakzat metszéspontja eszköz segítségével, rámutatva előbb az egyik, aztán a másik körvonalra. A kapott metszéspontok egyike lesz a

háromszög harmadik csúcsa. Válasszuk a Sokszög eszközt, és megmutatva a csúcspontokat (az első és az utolsó ugyanaz) definiáljuk a kívánt háromszöget. (5. ábra)

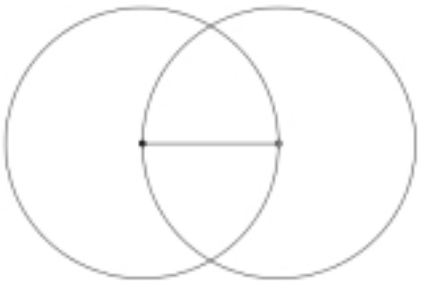

4. ábra. A három szakasz felmérése

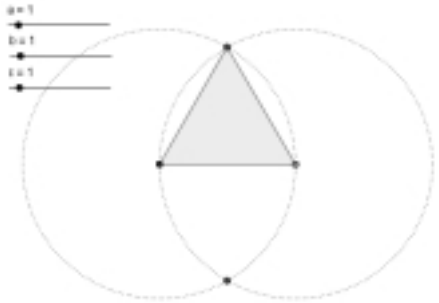

5. ábra. Háromszög adott oldalak alapján

Miután ezzel megvagyunk, kezdődhet az interakció. A csúszkák elmozgatásával állítsunk be különböző értékeket. A szemléltetés kedvéért tüntessük fel a háromszög oldalainak hosszát, szögeinek nagyságát és területét. Ehhez válasszuk a Távolság eszközt és adjuk meg a szakaszok végpontjait, a Szög eszközt, és az óramutató járásával megegyező irányba mutassuk meg a ponthármasokat (csúcsokat), valamint a Terület (Area) eszközt, mellyel a soklapra (a háromszög belső tartományára) kell rámutatni.

A csúszkák beállításával igazoljuk a háromszög szögei és oldalai közötti összefüggésekről szóló tételeket, valamint a háromszögszabályt (6. és 7. ábra).

6. ábra. Oldalak és szögek közötti összefüggések demonstrálása

És végezetül érdemes megmutatni, kihasználva az eszközeink adta lehetőséget, a híres egyiptomi háromszöget 3 cm, 4 cm és 5 cm oldalakkal (8. ábra).

2. feladat. Szerkesszünk adott szöggel egyenlő szöget! (Bevz 2007)

Ezen feladat megoldásánál is a kiinduló adatunkat (szögünket) csúszka segítségével fogjuk meghatározni, hogy később ennek segítségével tudjuk szemléltetni a dinamitást. A csúszkát

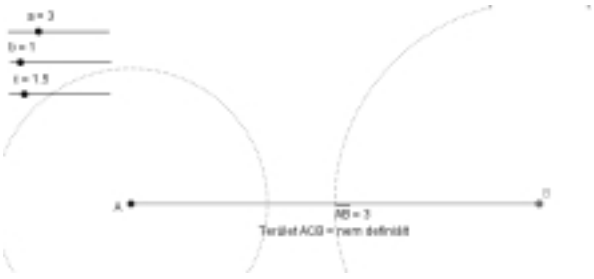

7. ábra. A háromszögszabály demonstrálása

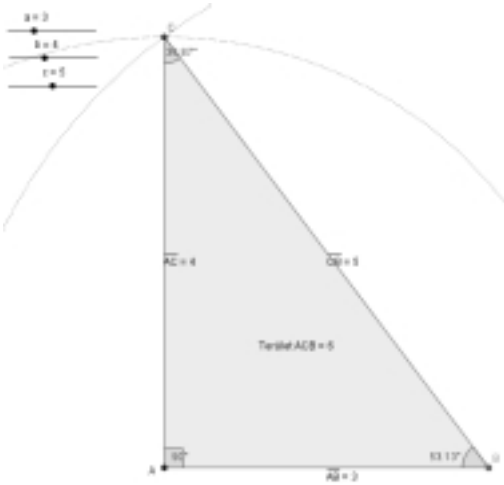

8. ábra. Egyiptomi háromszög

ismételten a Csúszka eszközzel hozzuk létre, csak a megjelenő párbeszédpanelen válasszuk a Szög választókapcsolót, valamint az intervallum maximális értékét állítsuk be 180-ra. A Szög adott mérettel eszköz segítségével definiáljuk a csúszkának megfelelő szögtartományunkat, megmutatva a sík két pontját (egyik szárpontját és csúcspontját), valamint az „a" paramétert, ami a csúszka értéke. A kapott pontokon keresztül a Félegyenes eszközt használva definiáljuk a szög szárait (9. ábra).

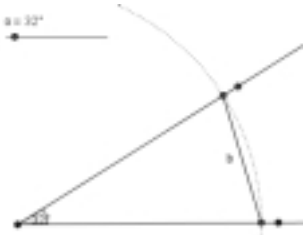

9. ábra. A kiinduló szög

Szerkesszünk egy kört a Kör középponttal és sugárral eszközzel, melynek középpontja a szög csúcsa, sugara pedig 2 cm. Határozzuk meg a körvonal és a szög szárainak metszéspontját a Két alakzat metszéspontja eszközzel, és a kapott pontokat kössük össze szakasszal, használva a Szakasz eszközt. Mivel a következőkben hivatkoznunk kell majd erre a szakaszra, a tulajdonságainál jelöljük be a „felirat megjelenítése" jelölőnégyzetet.

Az azonos szög megszerkesztését kezdjük egy félegyenes elhelyezésével Aztán „körzőzzünk" az imént használt 2 cm-es sugárral a félegyenes kezdőpontjából kiindulva . Határozzuk meg a félegyenes és a körvonal metszéspontját . Kör középponttal és sugárral segítségével szerkesszünk kört ebből a pontból, sugárnak megadva az eredeti szögön megszerkesztett szakaszunk nevét („b"). Határozzuk meg a két körvonal metszéspontját , majd a csúcson és ezen a metszésponton keresztül bocsássunk félegyenest (10. ábra).

Természetesen itt is érdemes a csúszka segítségével megvizsgálni a szerkesztés helytállóságát.

3. feladat. Szerkesszétek meg egy adott szög szögfelezőjét! (Bevz 2007)

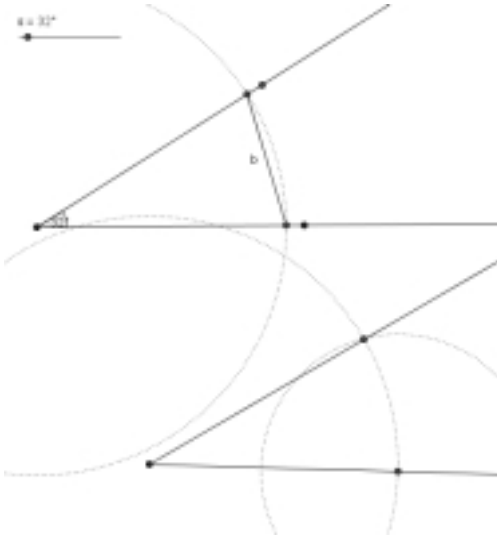

10. ábra. Adott szöggel egyenlő szög

Ennél a feladatnál nem írjuk le a hagyományos szerkesztési módot, mivel a szögfelezőt a program meg tudja enélkül szerkeszteni. Ezt bemutatjuk az előző feladatban megszerkesztett szög segítségével. Válasszuk a Szögfelelő eszközt, és mutassuk meg a szögünk három pontját (középsőnek a csúcsát). A kapott szögfelezőn vegyünk fel egy pontot és a Szög eszközzel írjuk ki a kapott két szög mértékét (11. ábra).

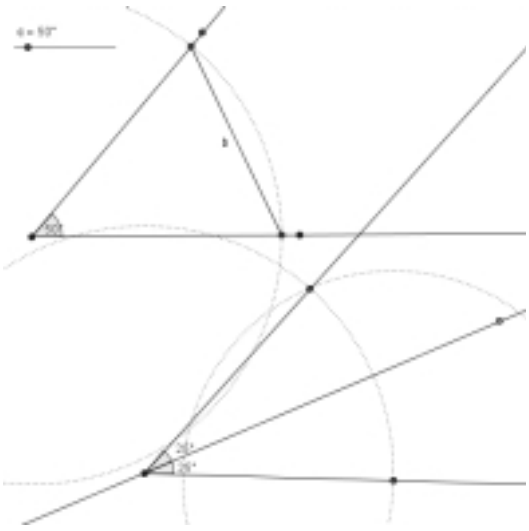

11. ábra. Adott szög szögfelezője

Hasonlóképpen a Szögfelező eszközhöz a GeoGebra és egyéb hasonló alkalmazások eszköztárának része a Felező vagy középpont eszköz, a Szakaszfelező, a Merőleges és Párhuzamos eszközök. Ezért ezekre itt most nem térünk ki, de a tanulóknak mindenképpen javasolt megmutatni azok szerkesztési módját hagyományos úton. A beépített eszközökkel szemléltessük ezen szerkesztések dinamizmusát.

Az ismereteink elmélyítése és általánosítása céljából oldjunk meg még egy feladatot a háromszög nevezetes pontjai és vonalai vonatkoztatásában.

4. feladat. Szerkesszétek meg egy tetszőleges háromszög magasságpontját, súlypontját és a köré írt kör középpontját!

A Sokszög eszköz használatával szerkesszünk egy tetszőleges háromszöget. Ahhoz, hogy megszerkesszük a háromszög magasság-egyeneseit a csúcsokból merőlegest kell bocsátani a szemközti oldalakra, amit a Merőleges eszköz használatával tehetünk meg. Kiválasztva az eszközt mutassunk az egyik csúcsra, majd a szemben fekvő oldalra. Ismételjük meg a folyamatot mindhárom csúcsra. A Metszéspont eszköz segítségével (rámutatva két egyenesre) határozzuk meg a magasságpontot. A súlyvonalak megszerkesztéséhez előbb a Felező vagy középpont eszköz segítségével meghatározzuk az oldalak felezőpontjait, majd egy-egy szakasszal összekötöm őket a szemközti csúcsokkal. Hasonlóképpen a magasságponthoz megjelölöm a súlypontot. Végül pedig megszerkesztem a körül írt kör középpontját, azaz a háromszög oldalfelező merőlegeseinek metszéspontját, használva a Szakaszfelező eszközt. Jól látni, eszközölve a bázispontok elmozdítását, hogy a kapott három pont egy egyenesen fekszik. Ezt az egyenest EULER-egyenesnek nevezzük. (12. ábra).

12. ábra. A háromszög néhány nevezetes pontja, az EULER-egyenes

A bázispontok elmozgatásával az is jól megfigyelhető és demonstrálható, hogy hegyesszögű háromszög esetén mindhárom pont a háromszög belső tartományába esik, tompaszögű háromszög esetén a magasságpont és a háromszög köré írt körvonal középpontja a háromszögön kívül helyezkedik el, derékszögű háromszög esetén pedig a magasságpont a derékszög csúcsában, a háromszög köré írt körvonal középpontja pedig az átfogó felén helyezkedik el.

Még nagyon sok feladatot lehetne tárgyalni az adott témakörön belül, és úgy gondolom, hasznos is lehet, figyelembe véve az adott tanulói kontingenst. A diákok nagyon szívesen dolgoznak számítógépen vagy interaktív táblán, s miután megszerezték az alapvető ismereteket, sokkal gyorsabban és pontosabban el tudják végezni a szerkesztési feladatokat ezeken az eszközökön. De mindent összevetve mégis úgy gondolom, hogy a legnagyobb előnye az interaktív tábla vagy kivetítő számítógépes használatának abban rejlik az adott témakört tekintve, hogy a dinamitás megléte miatt a tanulók jobban megértik és magukévá teszik a szerkesztési feladatok lényegét, valamint olyan vizuális készségre tesznek szert, amely egyéb geometriai problémák megértésében és megoldásában is segíti őket. Bizonyos témakörökben hihetetlen előnyt jelent ezeknek az eszközöknek a használata a tanórán, legyen az szemléltetés, feladatmegoldás vagy egyéb interakció. Mindenkit csak biztatni tudok, hogy keresse ezen eszközök használatának lehetőségét.

Hevesi Tibor, *Gyulai Általános Iskola, matematika- és számítástechnika-tanár*

Kárpátalja magyar–magyar kapcsolatainak mérlege a rendszerváltás mezsgyéjén

1989–1994

A szovjetkorszak magyar–magyar kapcsolatait a pangás és a közös megismerés lehetőségének a hatalom és az államközi elvárások alakította félelme jellemezte. A Szovjetunió egyébként sem nézte jó szemmel a nemzetiségi diverzitást – ez a fajta tendencia a nyugati köztársaságokra volt jellemző, keleti részén a Birodalom paradox módon megtűrte az autonómiát[1]–, különösen nem, ha az a túlidealizált területi integritását veszélyeztette,[2] mivel a kisebbségi lét ellentétben állt a szovjet übermensch, a homo sovitecus fogalmával. A Birodalom adminisztratív és propagandisztikus eszközökkel igyekezett elérni egy olyan sztereotip közösségi tudatállapotot, mely végső soron a kárpátaljai és az anyaországi magyar társadalom oly nagyságrendű elidegenedéséhez vezetett, melyet még napjainkban sem hevert ki teljes egészében. Az anyaországi és külhoni magyarság közötti, rendszerváltást követő konfrontációk nagy részének alapját is ebben a korszakban kell látnunk, annak ellenére, hogy ekkorra már felélénkült és szorosabbá vált a kapcsolattartás a két fél között.

A rendszerváltás környékéig nem volt számottevő intenzív és folyamatos kapcsolattartás. A kontaktust leginkább érintő nemzetközi helyzet 1980-as évek második felében történő mélyrehatató átalakulása gyökeres változásokat eredményezett mind a kárpátaljai, mind a magyarországi félben. A határon túliakhoz való viszonyulást ezentúl a kettőség jellemezte, a társadalmi hozzáállás ugyanis nem mindig esett egybe az egyéni, különösen nem a politikai elvárásokkal. A rendszerváltás mezsgyéjén még kitörő örömmel és ovációval fogadták a külmagyarokat. Ez a fajta gondolkodásmód nagymértékben idealizálta a határon túliakat. „Az elmúlt évtizedek torz tájékoztatás-politikája”[3] folytán ugyanakkor még mindig nem rendelkezett az anyaországi társadalom teljes körképpel a határon túli magyarságról. Az anyaországi politikai és társadalmi folyamatok ugyanakkor a határon túli magyarság ezirányú emócióját is megbolygatták.

A kapcsolat tekintetében pozitív fejlődést a Szovjetunió legfiatalabb vezetőjének, Mihail Gorbacsovnak hatalomra jutása eredményezett. A peresztrojka meghirdetője tisztában lévén a Birodalom gyengeségeivel, valamelyest lazított a nadrágszíjon, reformokat vezetett be, melyek voltaképp a kapcsolattartás szempontjából oly kedvező társadalmi, bár még mindig cenzúrázott liberalizációhoz, a kisebbségi öntudat felébresztéséhez és a határok átjárhatóságához vezettek. Mind gyakoribbá váltak a lakosság körében eleddig hiányzó kétoldalú rokon- vagy turistalátogatások.

A Birodalom vége felé közeledve már engedélyezték a nemzeti történelem oktatását, 1988-ban magyar anyanyelvű óvodai, illetve bölcsődei oktatást. Ungváron 1989-ben megalapították a vitatott jelentőségű Szovjet Hungarológiai Intézetet.[4] A kárpátaljai tudományos könyvkiadás is egyre „jobban árnyalja a korábban kötelezően megfestett rózsaszín képet…”[5]A helyi magyarság a ’80-as évek vége felé már megengedhetett magának olyan kiadványokat is, melyekben felveti a sztálini kultusz hibáit. A rendszerváltást követően is a deportálások lesznek a kapcsolattartás legintenzívebb formái, sorra jelentkeznek az elhurcoltak emlékét, családtagjait és a még életben maradtakat rehabilitáló és kiengesztelő támogatások az anyaország részéről. A deportálások ügyében történt sorozatos tanácskozások során kialakított rehabilitációs alap a későbbiekben a „kárpótlás” nevet viselte, mely meglehetősen vegyes fogadtatású volt. Nagyban meghatározta az elkövetkezendő évtized támogatáspolitikáját és magyar–magyar kapcsolatát. Sokan eredményesnek értékelték az anyaország ezen segítő szándékú törekvéseit. „Bármilyen nehéz gazdasági helyzetben tengetjük életünket, de azért Kárpátalja magyarsága is érzi az elmúlt néhány év demokratizálódási folyamatának pozitív következményeit. Nagyra értékelhető az anyaország önzetlen gondoskodása is, amely szintén ennek a folyamatnak a következménye. Az anyaország támogatását a lakosság jelentős része a kárpótlás kapcsán tapasztalja. Vajon ki tudná megmondani, hány családba költözött területünkön remény, megnyugvás, hány embernek biztosít jobb megélhetést a Magyar Köztársaság által nyújtott kárpótlás? Fél évszázad gyötrő fájdalmaira jelentett gyógyírt tízezrek számára.”[6]Természetesen nem mindenki osztotta ezen véleményét a helyi magyarság részéről.

A határ két oldalán tényked és a térségből korábban hiányzó szervezetek is lassan felvették egymással a kapcsolatot. 1989. február 26-án megalakult az első érdekvédelmi szervezet, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, azaz a KMKSZ. Megalapításánál alapszabályában rögzítette és hirdette, miszerint Kárpátalja magyarsága szerves és elválaszthatatlan része a magyar nemzetnek. A Magyarok Világszövetsége (MVSZ) és a KMKSZ 1989. augusztus 8-án Budapesten aláírta együttműködési szerződését,[7] megtéve az első lépéseket a párbeszéd felé, megkönnyítve ezzel a kapcsolatfenntartást. A kárpátaljai kulturális rendezvényeken és egyéb találkozókon már anyaországi közéleti személyiség – főleg politikus – is részt vett. A helyi sajtóban is leginkább ezen események részletes visszacsatolásait olvashatjuk. Korábban ez nagyrészt a Lenin Barátság-kert reszortja volt.

A rendszerváltást követően az anyaország és a befogadó állam magyarsága közötti kapcsolattartásnak azonban már nem lehetett tovább szankciókkal gátat szabni és nem is volt jelentkező, aki erre vállalkozott volna, mint korábban. A határon túliak iránti rendszerváltást követő intenzív odafigyelés a magyarságpolitika sajátos fejezete volt. A rendszerváltást környékező és azt követő magyarországi politika közel-külföldi magyar diaszpórához fűződő nexusa, valamint a kapcsolattartást szolgáló politikai ideológia, jelentős mértékben átlényegült, minden kormánynak és pártnak megvolt a maga sajátos határon túli retorikája. A diplomácia is egyre erőteljesebben képviseltette magát e téren. Általában a jobb- és baloldal ellentétei alakították ki az „egységes magyarok vagyunk”, „otthon kell boldogulniuk, de természetesen segítünk ebben”, „elérhetőb-

bé kel tennünk Magyarországot" stb. perspektívákat.[8] Érdemi változás a magyar–magyar kapcsolatokban akkor jelentkezett, amikor az anyaország felismerte a határon túliak alapvető problémáit és szükségleteit, melyeket leginkább a szociális, gazdasági és kulturális élet dekadenciája jellemzett.

A határon túli politizálás csak az 1990-es tavaszi rendszerváltás[9] után kormányalakító Antall-kabinettel vette kezdetét. Ekkortájt kezdett kialakulni a külmagyarokat érintő támogatáspolitika rendszere, mely magyarországi politikai specifikummá vált. Az anyaországi történelmi felelősségérzet volt az Antall-kormány határon túli politikájának alapja, viszont ez magában hordozta a hivatalból való gondoskodás elvét. Az Antall-kormány magyarságpolitikája – nagyfokú tartózkodás és bizonytalanság közepette – már tudatosan, határozott célkitűzésekkel próbált úrrá lenni a határon túli kisebbség problémáin. Különböző alapelvek szerint dolgozták ki a magyarságot illető kérdéseket és azok megoldásait. A kialakult helyzet új külpolitikai alapprioritásokat szült: az USA igényeinek messzemenő kielégítése, az EGK integrációs elvárásainak való megfelelés, jószomszédi viszony fenntartása, a határon túli magyarság érdekeinek védelme és képviselete úgy, hogy az egyik szint érdekeit sem sérthette, különösen a jószomszédi viszonyt, nem csorbíthatta a befogadó állam politikai életterét. Az Antall-kormány magyarságpolitikájának három alaptétele közé tartozott a kisebbségek nemzetközi védelme, kisebbségi kérdés kezelésére közép-európai mintaadás, valamint az Antall-doktrína kidolgozása, azaz „a határon túli magyarok véleményének meghallgatása nélkül nem lehet magyarságpolitikai kérdésekben róluk döntést hozni… Ez persze nem jelentett vétójogot…"[10]Az Antall-doktrínát anyaországi kormányzati szinten azonban nem fogadták kitörő örömmel, hiszen nem akarták, hogy a kormányzati politikába a határon túliak is betekintést nyerjenek.

A gorbacsovi reformeszmék kivitelezése közben elkövetett sorozatos hibák visszavonhatatlanul a Szovjetunió gazdasági és ezt követően teljes területi összeomlásához vezettek, helyet adva a posztkommunista nemzetállamoknak. A gazdaság dekonjunktúrájának következtében nemcsak a kultúrára szánt források elapadása, az állami könyvkiadók csődbejutása, az '57-től tartó anyaországi lapok, könyvek és egyéb kiadványok behozatalának megszűnése[11] rendítette meg a lakosságot, hanem a létet jelentő állami gazdaságok, üzemek, gyárak folyamatos leépülése és csődbejutása, munkahelyek elvesztése. „Ebben a helyzetben a magyar nemzeti közösség számára a túlélést elsősorban a határ menti (csere) kereskedelem jelenti. Sok ezren vállalnak feketén mezőgazdasági idénymunkát a szomszédos magyarországi megyékben..."[12]A feketemunka elharapódzása miatt azonban a kapcsolattartás eme módja negatívan hatott a határon túliak majdani anyaországi megítélésére.

A rendszerváltás után értelemszerűen nem változtak meg rögtön a sztereotípiák, melyekkel a kisebbségi magyarokat illették, illetve lassan és fokozatosan átalakultak saját érdekek féltésévé, főleg a kishatárnak köszönhetően. A határon túli magyarság visszaélései is rombolólag hatottak a kialakult imázsra, „amióta a pesti koldusok mondókája így kezdődik: „Erdélyi menekült vagyok…", azóta a kisebbségi magyar átminősült csencselővé, állásokat veszélyeztető igénytelen vendégmunkássá, könnyen átverhető balekká stb. A határ másik oldalán élők véleménye nem sokkal hízelgőbb a magyarországi magyarokról, akik elpuhult gőgös nyafogók, akik az első adandó alkalommal lekezelik, becsapják azokat, akik meg is szenvedtek magyarságukért."[13] Sz. Kovács Miklós a *Kárpátaljai Szemlé*ben megjelent cikke szerint „a kisebbségek címén elköltött költségvetési összegek, és az adóalapból ezzel az ürüggyel leírt pénzek összege ismeretlen,"[14] ugyanakkor a kisebbség szerepe leértékelődött, mivel általános az a közfelfogás, miszerint elveszik a határon túliak a magyar dolgozók kenyerét, továbbá kiemeli a cikk szerzője, hogy az illegális kereskedelem révén valamelyest fellendítik az elmaradottabb kelet-magyarországi térséget. Jelenleg is zajló folyamat eredője, hogy a határon túlról az anyaországba érkező magyarokat nem magyarként kezelik, hanem a befogadó állam állampolgáraként címkézik fel. A határon túliak gyakran egymást is ostorozzák a támogatások legitimálása, mértéke, politikai nézeteik és egyáltalán életmódjukkal kapcsolatban. Véleménye szerint „a két közösség kapcsolatának fő jellemzője a segítség, az infúzió, mely az erősebb, a teljes értékű életre képes féltől áramlik a gyengébb felé, hogy az valahogy képes legyen tovább vegetálni."[15]

A szovjetunióbeli fordulat a szocialista tábor országaira is rányomta bélyegét, a kapcsolattartásra pedig újabb veszélyek leselkedtek. A rendszerváltozás Európa és a Szovjetunió megannyi, immár volt szocialista és kommunista országában lehetővé tette a nemzeti kötődések eleddig titkolt vágyának kielégítését. A szovjet hegemónia megszűnésével és a régi-új államok függetlenedésével, azok egymás közötti kapcsolatának tisztázása és területükön élő nemzetiségiekhez való viszony volt az elsődleges államközi aspektus. Magyarország a rendszerváltás után természetszerűleg kereste a helyét Európában és a világban, ezért vált szükségszerűvé a szomszédjaival való diplomatikus magatartás kialakítása. Európa e kornerében, azaz Köztes-Európában a korábban egymás ellen elkövetett sérelmek azonban még akár megakasztó tényezőnek is bizonyulhattak volna. Jellemző volt azonban az anyaország részéről, hogy „a külügyi munkában lényegében az euroatlanti integráció és a magyarságpolitika került előtérbe, és így a szomszédsági kapcsolatok kezeletlen konfliktusok sorából áll."[16]

A kárpátaljai magyarság értékdifferenciálódása is szükségessé tette a befogadó állammal történő egyeztetéseket a rájuk vonatkozó státus megállapításában. A fennálló helyzetet többször próbálta egyeztetni az anyaország. A problémás kérdések megoldását tisztázandó, mintaadó szándék szellemében dolgozták ki elsőként a szomszédos államok tekintetében az ukrán–magyar alapszerződést. A magyar–ukrán viszony baráti kapcsolattá válásában nem kis szerepe volt a békés kisebbség és határrendezésnek. Első lépésként 1991. május 31-én a magyar és ukrán külügyminiszter „nyilatkozatot írt alá a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításáról. A nyilatkozathoz csatolt jegyzőkönyv 1. pontja alapján a felek a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításával foglalkozó kormányközi vegyes bizottságot hoztak létre, amelynek eddig tizenkét ülésére került sor."[17]A vegyes bizottság tagjait az érintett államok megfelelő kisebbségeinek képviselői és az azokból verbuvált szakértő csoport alkotta. A nyilatkozat elfogadása segítette a Magyarországon élő ukrán és az Ukrajnában élő magyar kisebbség számára nagy fontossággal bíró ügyek, a nemzeti identitás megőrzését, az oktatás, a kultúra fejlesztését és a kisebbségi problémák megoldását. 1991 novemberében az ukrán Legfelsőbb Tanács által még egy nyilatkozat elfogadása történt: „a nemzeti kisebbségekről, amely minden népnek, nemzetiségi csoportnak szavatolja az egyenlő politikai, gazdasági, szociális és kulturális fejlődés, valamint az anyanyelv használatának jogát a társadalmi élet minden területén."[18]Mindez hatalmas előrelépést jelentett a kárpátaljai magyarság státusára vonatkozólag. Magyarország

és Ukrajna kapcsolatait az Antall József vezette kormány által kidolgozott alapszerződés szabályozta, amelyet 1991 decemberében Kijevben írt alá a két fél.

Az alapszerződés nagyfokú közfelháborodással járt a kárpátaljai magyarság részéről. Az Antall-kormány által kidolgozott alapszerződést leginkább a KMKSZ tagjai illették kritikával, főként azért, hogy hol volt akkor az Antall-doktrína? A kárpátaljai magyarság képviselői árulásként fogták fel az anyaország ezen sasszéját. Jól példázza a kárpátaljai elit véleményét Kovács Miklós értekezése a történtekről: „Vagyis mi csak akkor lehetünk „jófiúk", ha valamelyik magyarországi zenekarhoz igazítjuk lépteinket. Nem igazodtunk, és ezzel mondjuk ki nyíltan: a KMKSZ a magyar–ukrán szerződés kapcsán a magyar politikai közélet egészével került összeütközésbe… Hiszen nincs olyan parlamenti párt, amely ne hangsúlyozta volna, hogy a kisebbségek vonatkozásában azok érdekképviseleti szervezetei véleményét tartják mérvadónak. Ezzel szemben kötnek a hátunk mögött egy alapszerződést. Ha azt mondják: az ukrán–magyar viszony annyira fontos, hogy ebben a kárpátaljai magyarok sorsa nem tétel, az népszerűtlen, de egyenes álláspont lett volna..."[19]A magyar–ukrán alapszerződés a nyár folyamán tartott vegyes bizottság ülése folyományaképpen egészült ki. A Nyíregyházán[20] tartott magyar–ukrán vegyes bizottság tagjait Entz Géza címzetes államtitkár, a külügyminisztérium főtanácsadója, Povázsai Sándor ungvári magyar konzul, Szabó Tibor, a HTMH főosztályvezetője alkotta magyar, M. P. Makarevics, a külügyminiszter első helyettese, Dmitro Tkacs, Ukrajna magyarországi nagykövete ukrán, a KMKSZ-es Fodó Sándor kárpátaljai oldalról[21]. A tanácskozáson az alapszerződés ratifikálását, valamint Antall József és Leonyid Kravcsuk találkozóját vitatták meg, melynek eredményeit a *Kárpátalja* havilap vonatkozó cikke Antall–Kravcsuk-paktum elnevezéssel illette.[22]A találkozón olyan elhatározások születtek, melyek többek között a közös kapcsolatok ápolását, egy magyar–ukrán történészi bizottság felállítását, az alapszerződés betartását tűzték ki céljukul. Egyébként a dokumentum 17. cikkelye rendelkezett a nemzeti kisebbségek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásának kölcsönös védelméről. Mindkét fél kötelezte magát, mind az ukrán állam, mind a magyar egymás baráti kapcsolatának fenntartására, a határok sérthetetlenségére (2. cikkely) és a helyi, azaz a kárpátaljai magyarság elismerésére, segítésére, valamint szóbeli és ígéretnek megfelelő megegyezés született a magyarság autonómia törekvéseinek egyengetéséről.[23] Nem váltotta be azonban a hozzá fűzött reményeket, ugyanis a helyi magyarság számára meghiúsult a szerződés legfontosabb kitétele, vagyis az ukrán fél elvetette a magyar autonóm körzet megvalósulását, annak ellenére, hogy a folyamat törvényes keretek között zajlott.[24]A negatívumok ellenére sor kerülhetett a kisebbségi viszony tisztázására, 50%-os magyar arány esetén az adott település helységnévtábláinak visszaállítására, valamint megállapodás született a támogatás értékét csökkentő átutalási adó eltörléséről, a Magyar Nemzeti Színház felújításáról, a beregszászi kórház befejezéséről és az ahhoz szükséges 60 millió forintos hitel nyújtásáról, önálló magyar tanfelügyelői kerület és a Nyíregyházi Mezőgazdasági Főiskola kárpátaljai tagozatának létrehozásáról.[25]Az ukrán kormány azonban a mai napig nem támogatta kellőképpen a szerződést, mi sem bizonyította jobban, mint az említett egészségügyi objektum ikerépületének félkész állapota.[26] Mindkét fél tisztában volt azzal, hogy a szerződésnek nincs garanciális háttere. Kiderült viszont a találkozók alkalmával, hogy nincsenek politikai ellentétek a felek között.

A magyar politika is csakhamar rájött, hogy a közel-külföldi magyarságot nem lehetett külpolitikaként kezelni, hiszen szerves részét képezték a magyar nemzetnek. A perspektívát igazolták azon társadalmi-politikai megállapítások is, miszerint nem emigráns, hanem kényszerhelyzetben lévő magyarok, ergo nem ők hagyták el a határt, hanem őket hagyta el az. A határon túli magyarság kérdése és a határon túliakkal való kapcsolattartás átlényegült a belpolitika sajátos külpolitizálásává.[27]A mindenkori magyar kormány feladatává és felelősségévé vált elszakadt nemzetrészei identitástudatának, életterének, helyzetének fenntartása és javítása.

Viszonylagos sikerek mindenképpen voltak a kárpátaljai magyarságra vonatkozóan. A korábban ruszifikált történelmi településnevek nagy részét rehabilitálták. A hivatalos dokumentumok ennek ellenére továbbra is ukrán nevükön említették őket. Sőt, előfordult a későbbiekben, hogy ezen alkotmányos és törvényes intézkedéseket semmibe vették a hatóságok. „Leonyid Kucsma kárpátaljai látogatását megelőzően eltávolították a fő közlekedési utak mentén fekvő magyarlakta települések magyar nyelvű helységnévtábláit. (…) hiszen Ukrajnában törvény és helyhatósági rendelkezések is szavatolják a nemzetiségi nyelvű helységnévtáblákhoz való jogot a kisebbségek lakta településeken."[28]

A rendszerváltást követően az anyaországi és a külhoni magyarság közelkerülésének nyilvánvaló jeleként egy addig elhanyagolt „magyarnemzet-közi" jelenség kezd eluralkodni a Kárpát-medencében. A legmarkánsabb és leginkább társadalommegosztóbb formái voltak a határon túliak gondjait enyhíteni próbáló, különböző alakban megjelenő támogatások. A támogatásoknak két fontos típusa alakult ki: az egyéni és a szervezett, a későbbiekben intézményesített. A rokoni, illetve magánakciók képezték az egyéni kezdeményezések csoportját, azonban ezen cselekedetek társadalmi visszhangja és hatása néhány esettől eltekintve elhanyagolhatóan csekély volt. A közvélemény szemében az intézményesített és főleg állami legitimációval rendelkező támogatásoknak volt nagyobb sikere. Az államilag szankcionált keretek között működő támogatások az éppen aktuális kormányprogramoktól függtek.

A külmagyarok segélyezése többnyire nem spontán módon történt. A dotációk folyósítását komoly helyzetértékelés előzte meg, ugyanis mindenfajta előzetes tájékozódás nélküli megvalósítás elképzelhetően nem hozta volna magával a várt mértékű eredményeket.

Lukács Attila, *a Beregszászi 3. Sz. Középiskola földrajztanára*

Felhasznált irodalom

Könyvek, kiadványok:

Botlik József–Dupka György: Ez hát a hon… Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből. 1918–1991. Mandátum–Universum, Ungvár, 1991.

Botlik József: Egestas Subcarpathica. Adalékok az Északkeleti-Felvidék és Kárpátalja XIX–XX. századi történetéhez. Hatodik Síp Alapítvány, Budapest, 2000.

Botlik József–Dupka György: Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. Intermix Kiadó, Budapest–Ungvár, 1993.

Csanádi György: Sorsfordító évek sodrásában. PoliPrint, Ungvár, 2004.

Dupka György–Horváth Sándor–Móricz Kálmán: Sorsközösség. A kárpátaljai magyarok a 80-as évek végén. Kárpáti Kiadó, Ungvár, 1990.

Kovács Miklós: Üzenet a kalapács alól. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1998.

Ludányi András: Programozott amnézia és kellemetlen ébredés. Magyar kisebbségek a nemzetközi politikában (1945–1989). In.: Magyarország és a nagyhatalmak a 20. században. Tanulmányok. Szerkesztette: Romsics Ignác. Teleki László Alapítvány, Budapest, 1995.

Magyarország története a XX. században. Szerkesztette: Romsics Ignác. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.

Petsching Mária Zita: Örökségtől örökségig. A magyar gazdaság. 1990–1994. Századvég Kiadó, Budapest, 1994.

Romsics Ignác: Nemzet, nemzetiség és állam Kelet-Közép és Délkelet-Európában a 19. és 20. században. Napvilág Kiadó, Budapest, 1998.

Soós Kálmán–Medvecz Andrea: „Akkoriban ez még igen nagy bűn volt." Adalékok Magyarország és a kárpátaljai magyar kisebbség kapcsolatának alakulásához (1945–1989). Hatodik Síp, XI. évf., 1999/1–4.

Soós Kálmán: Tudományos könyvkiadás Kárpátalján a rendszerváltástól napjainkig (1985–2005). In.: Simon Attila: A határon túli magyar tudományos könyvkiadás. Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, Somorja–Dunaszerdahely, 2005.

Tóth Pál Péter: A kutatás módszertana. Balassi Bálint Intézet, Budapest, 2002.

Internetes források:

2006. évi jelentés az ukrajnai magyarság helyzetéről. Interneten: http://www.htmh.gov.hu

Bárdi Nándor: Tény és való. A budapesti kormányzatok magyarságpolitikája és a határon túli magyarok társadalomtörténete. Interneten: http://www. Hhrf.org/gecse/bardi.htm

Sajtóorgánumok:

A KMKSZ titkársága: A KMKSZ alapszervezeti elnökeinek konferenciája. Gyorsítani kell a státustörvény melletti aláírásgyűjtést. Kárpáti Igaz Szó, 2000. november. 11., 161–162. sz.

Kárpátalja, Miskolc, 1990–1994.

Kárpátaljai Szemle, Ungvár, 1993–1994.

Jegyzetek:

[1] Romsics Ignác: Nemzet, nemzetiség és állam Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században. Napvilág Kiadó, Budapest, 1998. 291.

[2] Soós Kálmán–Medvecz Andrea: „Akkoriban ez még igen nagy bűn volt." Adalékok Magyarország és a kárpátaljai magyar kisebbség kapcsolatának alakulásához (1945–1989). Hatodik Síp, XI. évf., 1999/1–4. 52.

[3] Botlik József–Dupka György: Ez hát a hon… Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből. 1918–1991. Mandátum–Universum, Ungvár, 1991. 5.

[4] Dupka György–Horváth Sándor–Móricz Kálmán: Sorsközösség. A kárpátaljai magyarok a 80-as évek végén. Kárpáti Kiadó, Ungvár, 1990. 20.

[5] Soós Kálmán: Tudományos könyvkiadás Kárpátalján a rendszerváltástól napjainkig (1985–2005). In.: Simon Attila: A határon túli magyar tudományos könyvkiadás. Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, Somorja–Dunaszerdahely, 2005. 16.

[6] Orosz Kálmán: Ne általánosítsunk! Kárpátaljai Szemle, 1993. július, 1. évf., 2. sz. 7.

[7] Botlik J.–Dupka Gy.: Ez hát a hon… 228.

[8] Kovács Miklós: Üzenet a kalapács alól. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1998. 229. Vö.: Bárdi Nándor: Tény és való. A budapesti kormányzatok magyarságpolitikája és a határon túli magyarok társadalomtörténete. Interneten: http://www. Hhrf.org/gecse/bardi.htm

[9] Petsching Mária Zita: Örökségtől örökségig. A magyar gazdaság. 1990–1994. Századvég Kiadó, Budapest, 1994. 7.

[10] Bárdi Nándor: Tény és való… i.m.

[11] Soós K.: Tudományos könyvkiadás… i.m. 18. Ennek elhárítására született meg a Magyar Lapkiadók Egyesülete és a KMKSZ megegyezése novemberben, Kárpátalja különböző magyarországi sajtókiadványokkal való ellátásáról, amennyiben van rá igény, vállalják a helybéliek a szállítást és beszerzik a szükséges engedélyeket. Szn: Mégis lesz magyar újság Kárpátalján? Kárpátalja, 1990. november 24, I. évf., 14. sz. 9.

[12] Botlik József: Egestas Subcarpathica. Adalékok az Északkeleti-Felvidék és Kárpátalja XIX–XX. századi történetéhez. Hatodik Síp Alapítvány, Budapest, 2000. 295.

[13] Kovács Miklós: Üzenet… i.m. 228.

[14] Sz. Kovács Miklós: Érzelemmentes magyar–magyar viszonyokról. Kárpátaljai Szemle 1994., 2. évf., 8. sz. 16.

[15] Kovács Miklós: Üzenet… i.m. 185.

[16] Bárdi Nándor: Tény és való… i.m.

[17] 2006. évi jelentés az ukrajnai magyarság helyzetéről. Interneten: http://www.htmh.gov.hu

[18] Uo.[19] Sz. Kovács Miklós: Üzenet a kalapács alól. Kárpátaljai Szemle, 1993. július, 1. évf., 2. sz. 3.

[20] M.H. hír–P. Zs: Kisebbségkérdésben nincsenek viták. Magyar–ukrán vegyes bizottság. Kárpátalja, 1993. június 29., IV. évf., 5. sz. 4.

[21] Szn: Folytatta munkáját a magyar–ukrán vegyes bizottság. Kárpátaljai Szemle, 1993. július, 1. évf., 2. sz. 2.

[22] M.H. hír–P. Zs: Kisebbségkérdésben nincsenek viták. Magyar–ukrán vegyes bizottság. Kárpátalja, 1993. június 29., IV. évf., 5. sz. 4.

[23] 2006. évi jelentés… i.m. Vö.: Botlik József–Dupka György: Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. Intermix Kiadó, Budapest–Ungvár, 1993. 294–297. és Romsics I.: Nemzetiség… i.m. 357.

[24] M. Badidorics: Kibújik a szög a zsákból. In.: Kárpátaljai Szemle, 1994. január, 2. évf., 1. sz. 12–13.

[25] Szn: Folytatta munkáját… i.m.

[26] Uo.

[27] Kovács M.: Üzenet… i.m. 184.

[28] A KMKSZ titkársága: A KMKSZ alapszervezeti elnökeinek konferenciája. Gyorsítani kell a státustörvény melletti aláírásgyűjtést. Kárpáti Igaz Szó, 2000. november. 11., 161–162. sz. 3.

„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne – ismételtem el magamban. És éreztem, hogy a szívem megtelik nagy és általános meleggel, a lelkem megtelik a derűs idő nyugalmával, és a szemem megtelik a hajnal harmatával. Lassan felálltam és azt mondtam:

– Igaza van: késedelem nélkül haza fogok menni, hogy otthon lehessek valahol ezen a világon! Igaza van: nem is lehetünk más célra ebben az életben, mint hogy megismerjünk mindent, amennyire lehetséges: a tarka és zegzugos világot, a megbocsátandó embereket, az egymásra morgó népeket; s amikor mindent megismertünk, amennyire lehetséges, akkor visszamenjünk oda, ahol otthon lehetünk." *Tamási Áron*

Adalékok a Borsa család történetéhez és ugocsai hatalmához

Az utolsó Árpád-házi király halálakor az ország urai az olykor országrésznyi területeket birtokló tartományurak voltak. Maga a folyamat, mely az egyes nagybirtokosok hatalmának ily módon való megerősödését és megszilárdulását előidézte, egészen a tatárjárást követő új királyi politikáig vezethető vissza. IV. Béla, felismerve azt a tényt, miszerint az ország védtelen egy hasonló erejű idegen támadás esetén, elhatározza a korszerű várakra alapozott védelmi rendszer kiépítését. Ennek két eleme – nyugathoz hasonlóan – új kővárak építése az arra alkalmas helyeken, és korszerű páncélos lovasság felállítása a hozzá hű bárók és azok famíliája köréből. E két cél megvalósítása szorosan összefüggött egymással. A király ezt oly módon kívánta elérni, hogy a híveit gazdag adományokkal árasztotta el, kik ennek fejében birtokaikon várakat kötelesek építeni, valamint háború esetén kötelesek a király oldalán hadba szállni. A XIII. század végére a korszak legfeltűnőbb jelensége a bárók családi vagyonának addig elképzelhetetlen mértékű gyarapodása lett.

IV. Béla politikája meghozta a hozzá fűzött „reményeket": 1242 és 1250 között 16, 1261 és 1270 között 29, míg a várépítés csúcspontjának tartott 1281 és 1290 között 44 új vár épült az országban, s számuk elérte a 126-ot. A felépült magánvárak minőségi változást jelentettek minden szempontból. Nemcsak a külső ellenség ellen nyújtott védelmet az ura számára, de az országon belüli hatalmának a záloga is lett. A vár a maga hatósugarában megváltoztatta a hatalmi viszonyokat, megnövelte az arisztokrácia hatalmát és függetlenségét a királyi hatalommal szemben. A helyzetet az csak tovább súlyosbította, hogy a bárók hatalmának növekedése a központi hatalom gyengülésének az időszakára esik, és már V. István uralkodásától kezdődően a királyok legfontosabb feladata a bárók elleni harc lett. A XIII. század végére Magyarország a feudális anarchia állapotába süllyedt, habár a leendő oligarchák egy része az utolsó Árpád-házi király életében még elismerte annak ország feletti hatalmát, de III.András halálával megszűnt a kapcsolat, amely az „alattvalókat az ország Szent Koronájával" a megkoronázott uralkodóhoz kötötte. A tartományurak hatalmának csúcsát az ezt követő interregnum és a dinasztiaváltás első évtizede képezte, kik közül a leghatalmasabbak Csák Máté, az északnyugati vármegyék ura, Ákos István, Diósgyőr és Borsod ura, Aba Amádé és fiai, kik az északkeleti területeket bírták, Kán László és fiai Erdélyt ellenőrzik, vagy éppen a Borsák, akik az Alföld délkeleti vidékén, Ugocsától Békésig rendezték be tartományukat.

A Borsák felemelkedése

A történészek többsége egyetért abban, hogy a Borsa család nem Bihar vármegyéből ered, és gyökerei egészen a X. századig vezethetők vissza. Innen származhatott át egy ág Borsod megyébe, egy másik pedig az erdélyi Doboka és Kolozs megyékbe. Bihar megye másik két nagy nemzetsége a Turul és az Ákos családok, melyek közül ez utóbbi rokoni kapcsolatban állt a Borsákkal. A XIX. század végén és a XX. század elején komoly vita bontakozott ki a Borsa nemzetség keletkezéséről és rokoni kapcsolatáról a történészek körében. A vita tárgyát elsősorban az erdélyi és a bihari Borsák családi kapcsolata képezte. A vita során bizonyságot nyert, hogy az 1292-ben erdélyi vajdaként emlegetett László nem azonos az 1306-ban vajdaként említett Lászlóval, mely utóbbi hihető módon a Káta nemzetség tagja, míg az első a Borsa nemhez kapcsolható.

A Borsa nemzetség tagjai a XIII. század elején tűnnek fel első alkalommal történeti emlékeinkben. Először a Várad melléki Gyaránfalu birtoklási ügyében esküdtként megjelent alperesek sorában találkozunk a Borsákkal, élükön Apaival, a nadányiak első ismert ősével. Második alkalommal az oklevelek bizonyos Borsa nemből származó Benedikta asszonyról tesznek említést, aki végrendeletében a Bihar megyei ugrai monostor felől rendelkezvén megjelöli azt halála utáni örök nyughelyéül. Az Ugocsa megyére később oly nagy hatást gyakorló Borsa fivérek (Kopasz és Beke) felmenői már kifejezetten Bihar megyeiek voltak. A szűkebben vett családjuk első ismert tagja nagyapjuk, Barnabás volt. Róla nevén kívül nem hagyományoztak ránk semmit az okiratok, mindössze azt, hogy két fia volt, Tamás és János. Jánosról tudjuk, hogy három fia születik: Péter, János és Miklós, de sem ő, sem gyermekei nem emelkednek fel a társadalmi ranglétrán. Tamás útja másként alakult. Az ő nevét „comes" előtaggal szerepeltetik az oklevelek, ami főispánt, de legalábbis főurat jelentett az adott korban. Rokoni kapcsolatai nem ismeretesek előttünk, felesége nevét sem őrzik meg az okiratok, mindössze hat fiának nevét szerepeltetik Lóránt, István, Jakab (Kopasz), László, Benedek (Beke) és János személyében. A következő alkalommal 1278-ban van információnk a család tagjairól. Az említett év nyarán IV. László szövetségre lép Habsburg Rudolffal, aki háborúban állt Premysl Ottokár királlyal. Mielőtt katonai segítséget nyújtott volna Rudolfnak, biztosítani akarta hatalmát az országon belül. A rendcsinálást a birodalma középső és keleti részén is elkezdi, ami Bihar megyét is érinti, kinek urai nem tartoztak a király hívei közé. Az említett területen a legnagyobb veszélyt az egykori országbíró Pál fiai, Miklós, István és Geregen által vezetett királyellenes mozgalom jelentette. Ők birtokolták többek között Adorján várát is, ahonnan rettegésben tartották a környék nemességét. A király Miklós esztergomi érseket küldte megtörésükre, ki sikeres hadjáratot folytatott ellenük. A mozgalom leverése után László Váradon tartott gyűlést a panaszok meghallgatására és a rend helyreállítására. A meghallgatáson sorolja fel a Borsa nembeli Tamás az őt és családját ért sérelmeket, követelve a károk megtérítését. A rendcsinálásba az oklevelek tanúsága szerint hamarosan a legidősebb két Tamásfi is szerepet vállal. IV. László az időközben szintén hűtlenné vált Bihar megyei Achon ellen küldi őket, akik sikeresen lefegyverzik a lázadókat. A két legidősebb fivér, Lóránt és István katonai pályája az 1280-as kun lázadások alkalmával tovább ível felfelé. Az ekkortájt a Tiszántúlon élő kunok Oldamér vezetésével fellázadnak László ellen, mivel a király a bárók nyomására elfogadja az ún. „kun törvényeket", melyek negatívan érintették jogaikat. A király és a felkelő kun seregek között feltehetően 1280 októberének utolsó vagy novemberének első napjaiban történt az összecsapás a Hód-tó mellett. A krónikás ekként örökíti meg az eseményeket: „Seregében Lóránt Tamás fia, a derék vitéz bátor rohamban támadt lándzsájával a kumánok ellen, és sokakat dicséretesen levert és leterített." Az összecsapás a király

győzelmével ért véget. A Borsa fivérek hű szolgálatainak meg is lett a jutalma: Lóránt erdélyi vajda lett, ki e tisztséget megszakításokkal 1284 és 1295 között tölti be, valamint a szolnoki főispáni címet is megkapta. Testvére, István a királyi főpincemesteri címet kapta, míg hihető módon a harcokban szintén részt vevő Kopasz királyi főlovászmester (1284–1285) és borsodi főispán lett (1284). Látható tehát, hogy a király szolgálatába szegődött Borsa testvérek a hadjáratokban szerzett érdemeikért magas pozíciókba kerülnek, amivel vagyoni növekedés is párosul. Birtokaikhoz, melyek ekkorra már vármegyényi területeket foglalnak magukba, nemcsak királyi adományok révén jutottak, hanem házasságok révén is szereznek, illetve a szerzett rokoni kapcsolatoknak is volt köszönhető a gyors karrierépítés lehetősége. Jó példa erre Lóránt házassága, aki a nagyhatalmú Brebiri Joakim tárnokmester, majd pilisi és bácsi főispán lányát vette nőül. De példaként felhozható Beke házassága, aki az Ákos nembeli István nádorral kerül rokoni kapcsolatban.

Ugocsa megye első birtoklása

Ekkor kerülhetett a terjeszkedés homlokterébe a jobbára három nemzetség, a Káta, a Hontpázmány és a Gudkeled uralta Ugocsa megye is. Sajnos az oklevelek nem nyújtanak pontos információt a Borsák ugocsai terjeszkedésének pontos körülményeire. Amikor 1288-ban első alkalommal találkozunk Borsa Kopasszal a megyét érintő oklevelekben, annak már mint ispánját szerepeltetik. Mint ispán, az egész megye felett rendelkezett, s valószínűleg a vármegye központjában felépített Nyaláb-vár birtokosa is egyszerre. A vár valamikor ezekben az években keletkezett, s nem kizárt, hogy éppen Kopasz ispánsága idején. Komáromi András szerint a IV. László és III. Endre idején dúló belháborúk idején keletkezett az Ugocsai királyi uradalom egyik központja a „domus regalis" helyén. Az 1290-es évben már állnia kellett, mivel egy királyi oklevél várjobbágyokról és várnépekről szól a megyében, feltehetően mint a vár tartozékairól. Fügedi Erik a vár keletkezését a szélesebb 1272–1315-ös időhatárok között valószínűsíti, melyet 1315-ben már név szerint is szerepeltetnek az oklevelek.

Hatalmát az a tény is jól szimbolizálja, hogy kísérletet tesz az ugocsai egyházi tized megszerzésére, amiből per keletkezett, s a király Kopasz ellen ítélkezik az egyház javára. Erre az időre már nagyon megromlott IV. László és a Borsák kapcsolata. A király új hívekkel vette körül magát az udvarban, ami ellenségeskedéshez vezetett. Borsa Roland és testvérei az ekkortájt a király legnagyobb ellenségének számító Kőszegiekkel lépnek szövetségre, és a Zsitva folyó melletti csatában megverik a királyi sereget. A fegyveres szembenállás egészen a király haláláig fennmaradt, s valószínűleg ez vitte rá Kopaszt arra, hogy erőszakkal magának szedje be az ugocsai tizedet. László ezt követően minden eszközzel azon volt, hogy szétzúzza a számára veszélyessé vált család hatalmát. Az 1290. esztendő új fordulatot hozott a háborúskodásban. A király sereget gyűjtvén, azt személyesen vezette a Tiszántúlra hatalmának helyreállítására. A had egyik része a királyhű Ubul fia, Mihály és annak két fia, István és Pál vezetésével a szintén király ellen lázadó, Ung megyét birtokló Abák ellen vonult. Ő maga a sereg másik részével a Borsa Kopasz által birtokolt bihari Körösszegi vár ostromába kezd. Még ez év elején Kopasz hatalmának csökkentése céljából megfosztja ugocsai ispáni tisztségétől, s azt előbb a Gutkeled nembeli Adony fiának, Ivánkának, vagy ahogy az oklevelek írják, Joachinusnak adja, majd az 1290. június 18-án kelt oklevelével az Abák ellen oly vitézül harcoló Mihálynak és két fiának rendeli alá. Más történészek szerint, mint pl. Doby Antal, László már az 1289-es esztendőben új ispánt nevez ki a megye élére, bizonyos „Vbul" személyében. Ugyanakkor a szóban forgó történész által összeállított Ugocsa megye főispánjainak névsorában nem is szerepelteti Kopaszt. Ugyanebben az évben az oklevelek még egy ispánról írnak a megyében, akit a Balogsemjén nembeli Mihály fiának tartanak.

Ezen tények fényében megállapíthatjuk, hogy a király a Borsák elleni hadi vállalkozását Ugocsa megyében is jól előkészíti, amit viszont nem tud befejezni, mivel meggyilkolják. A krónikás így örökíti meg az eseményt: „Röviddel ezután, az Úr 1290. évében, a Szűz Szent Margit vértanú ünnepét közvetlenül megelőző hétfői napon, Keresszeg várának közelében a királyt éppen azok a kumánok ölték meg könyörtelenül, akikhez úgy ragaszkodott". Az említett év július 10-én a kunok által elkövetett gyilkosságra a Körösszegi vár ostromát megelőzően került sor, melyről a korabeli feljegyzések szerint maga a vár ura, Kopasz is tudott, s talán része is volt benne. Kopasz nagyon nehezen tudott belenyugodni Ugocsa elvesztésébe, és III. András hatalomra kerülését követően minden befolyását latba vetette, hogy a megye új urait elpusztítsa. Elérte a királynál, hogy Mihályt és fiát, Istvánt nyilvános gonosztevőnek, gyilkosnak kiáltsák ki, sőt, III. András, hogy az országba jövetelekor őt minden eszközzel támogató Amádé nádornak kedvezzen, Istvánt halálra keresztette, atyját pedig számkivetéssel sújtotta.

A király mellett – a király ellen

Hamarosan az új királynak is meg kellett tapasztalnia, hogy ha nem hajlandó teljesíteni valamely bárói klikk akaratát, akkor fegyverrel lépnek fel ellene. 1292-ben előbb a Kőszegiekkel kell háborút vívnia, majd 1294-ben a Borsákkal. Ez utóbbiak a Bihar megye területén elkövetett hatalmaskodásaikkal vonják magukra a király haragját. A lázadásoknak több oka is lehetett. Felkelésük arra az időre esik, amikor a király elkezdi az elidegenített várjószágok visszavételét, melyekhez hasonló bizonyára a Tamásfiak szerzeményei között is lehetett. Másik oka az Árpádok budai és az Anjouk nápolyi központja között kibontakozó rivalizálás lehetett, melynek során a szemben álló fél megpróbálta elnyerni valamely nagyhatalmú báró támogatását. Nem kizárt, hogy a Borsákhoz is eljutott az olasz követek fegyveres felkelésre felszólító levele. András országos felkelést indított ellenük, majd seregével felmenti a Fenes várába szorult váradi püspököt. Borsa Lóránt az oklevelek szerint már 1294. május 23-ától ostromolta Fenest, de bevételével nem boldogulva, az idő szorítása miatt szabad elvonulást ígért a védőknek. Az ostrom pontos kimenetele nem ismert előttünk, de azt tudjuk, hogy annak idején meghalt István, a másodszülött testvér. III. András seregével megérkezve Adorján vár ostromába kezdett. Azt nem tudjuk, hogy Lóránton kívül kik tartózkodtak a várban, mivel az oklevelek elmondása szerint rajta kívül más várakat is ostromoltatott a király. Adorján végül elesett, s Lórántot kivégezteti a király, majd birtokait Gerő fia Mikolának adományozza. Az életben maradt testvérek meghódolása után megbocsátott nekik a király, habár bizalmukat sosem nyeri vissza teljesen. A fivérek hatalma ideigóráig visszaszorult, de nem tört meg teljesen. A békülés másik oka, hogy a királynak a sorra fellázadó más hatalmasságokkal is szembe kellett néznie (1295 – Babonicsok, Kőszegiek, 1297 – Csákok), s nem akart ellenséget a keleti megyékben. Az idő múlásával a király az Anjou-párt leszerelésére megpróbálta visszaszerezni támogatásukat, ami Kopasz 1299-es szlavóniai bánként való kinevezésében érhető tetten. E lázadások során Ugocsa megye korábbi ispánjai István és nemzetsége sérelmeit mellőzve a király mellett harcolt, ki ezért hálából 1296-ban megint őt nevezi ki ispánnak. Ugyanebben az évben Baranka várának őrzését is Mihályra, valamint két fiára bízza.

Az 1298-as esztendőben az új ispán bizonyos Bonus (Doby szerint már 1294-ben ugocsai comes), majd 1299-1303 között Meggyesi Miklós, aki Máramarosi ispán is egyszerre (1299 – 1319).

A Borsák és az új „király"

Az utolsó Árpád-házi király életében már nem került sor több összetűzésre a Borsákkal, s merőben új irányt vett a család története a király 1301. január 14-én bekövetkezett halálával. Az így keletkezett légüres teret a bárók arra használták fel, hogy az amúgy is nagymértékben megnövekedett hatalmukat még inkább megszilárdítsák, s a trónért folyó harc során akár országos tisztségek megszerzésével legitimizálják a tartományuraságuk feletti hatalmukat. A királyi cím első számú várományosának a nápolyi Anjou-király, II. Károly 13 éves unokája, Károly Róbert számított, magáénak tudva VIII. Bonifác pápa támogatását is. Már 1301 tavaszán egy kis csapat meglepetésszerűen Esztergomba kísérte és ott Bicskei Gergely érsek egy alkalmi koronával megkoronázta. A bárók többsége az aktust nem tekinti szabályszerű királyválasztásnak, így nem ismerik el Károly hatalmát. Helyette II. Vencel cseh király fiát, Vencelt hívják meg az ország trónjára, kit szoros rokoni szálak fűztek az Árpádokhoz. 1301. augusztus 27-én őt is királlyá koronázzák Székesfehérváron, és Budán rendezkedik be udvarával. A gyakorlatban a bárók semmilyen hatalmat nem engedtek át a két uralkodónak, az ország egyik része Károlyt, a másik része Lászlót (Vencelt) mondja névleg királyának. Ami a Borsa testvéreket illeti, a történelmi események arra engednek következtetni, hogy mindjárt Károly Róbert Magyarországra való érkezését követően annak támogatói között szerepelnek. A fenti állítás az életben lévő négy testvér közül Bekére feltétlenül igaznak mondható, hisz 1302-ben birtokadományt kapott Károlytól azzal az indoklással, hogy az országba jövetele óta mellette állt, s hadjárataiban is részt vett. Úgyszintén ebből az évből tudjuk róla, hogy a bihari főispáni címet is birtokolja. Nincs viszont hírünk 1301–1304 között Beke másik három testvéréről, Kopaszról, Jánosról és Lászlóról. Hármójuk közül Lászlóról feljegyezték a híradások, hogy vak volt, így világtalan létére tekintettel nem vehetett részt a nyilvános életben. Borsa Kopasz pártállásáról egy vitatott keltezésű királyi oklevélből értesülünk áttételesen. Ez a valószínűleg 1302-ben Buda ostroma után Károly által Adorján várában kiadott oklevél arról tesz említést, hogy a király sikertelen ostrom után Kopasz seregével hazaérkezett Budáról. Károly támaszát ez idő tájt a délvidéki megyék s a keleti országrész biztosította.

Az 1304. évben Vencel király fia megsegítésére Magyarországra érkezik seregével. Nyilvánvaló volt számára, hogy fia hatalma ingatag helyzetű. Ezért Budára vonulva úgy döntött, hogy visszatér Csehországba, s magával viszi Lászlót is. A hír hallatára Károly Róbert 1304. augusztus 24-én Pozsonyban szövetséget kötött híveivel, Csák Ugrinnal és Istvánnal, Aba Amádéval, Borsa Kopasszal és Jánossal, valamint Rudolf osztrák és stájer herceggel, ami Vencel király ellen irányult. Beke, aki kezdettől az Anjou-király oldalán állt, nem szerepel a szerződést megkötők között, viszont testvére, Kopasz már báni méltóságot visel. A szövetségesek 1304 őszén hadjáratot indítanak Csehország ellen, mellyel Károly elsősorban a Vencel által magával vitt koronázási jelvényeket kívánta visszaszerezni. A hadjáratban a három Borsa testvér egyformán részt vesz, s az egykorú források különösen Jánost, s annak hőstetteit emelik ki, melyek során életét vesztette. Károly a testvérek e hadjáratban tett szolgálatait és János halálát bőkezű ajándékokkal viszonozza. Kopaszt a korban elérhető legnagyobb méltósági tiszttel, a nádorsággal ajándékozza meg, melyet már 1306 első hónapjaiban visel. Úgyszintén a csehországi hadjárat szerepét bizonyítja az a tény, hogy az eseményeket követő három év múltán is érdemszerző és adományra jogosító cselekedetnek minősíti a király Beke számára.

A cseh hadjárat során nem sikerült visszaszerezni a koronát, így a két fél békét kötött. Vencel cseh király 1305. június 18-án bekövetkezett halálával fia, III. Vencel lép a trónra, s ezzel együtt lemond a magyarországi igényéről. Igényét az uralkodói címre Ottó bajor hercegre ruházza át, kiszolgáltatva neki a koronázási jelvényeket. Ottó IV. Béla unokája volt, de nem rendelkezett magyarországi hívekkel. 1305. december 6-án Fehérvárott két püspök királlyá koronázza, ami újabb bonyodalmakhoz vezet. Károly kezdetben kerüli a fegyveres konfliktust Ottóval, ki a korábban Lászlót támogató Kőszegiek jóindulatát is elnyeri. Egy 1307. március 4-én Ottó által kiadott oklevélben Kopaszt és Bekét is hívének nevezi, valamint Kopaszt nádoraként említi. A pártállás megváltoztatását erősíti az a tény, hogy Károly ugyanez év elején hűtlennek mondja Kopaszt. Ottó helyzetét javította az a körülmény is, hogy Kán László erdélyi vajda felajánlotta lánya kezét számára. Ennek tudatában indult Ottó Erdélybe, ahol időközben a vajda megváltoztatta véleményét, és a királyt fogságba vetette. Így az Ottónál lévő királyi korona László kezére került. A vajda lépése új helyzetet teremtett az országban, s egyértelműen Károly pozícióit javította a hatalomért folytatott harcban. Ez év június 1-jén a csehországi fogságból megszökött egykori budai rektor, Verner fia László Csák fia János segítségével elfoglalta Budát, mit követően a város Károly hűségére tért. Több oklevél is arról tanúskodik, hogy a Borsa testvérek ekkor már ismét Károly oldalán állnak, s pártállásuk megváltozása talán éppen Ottó fogságával van összefüggésben. Károly Róbert 1307. június 1-én Tamás fia Beke mestert azért ajándékozza meg Bihar megyei birtokokkal, mert az „Magyarországra jövetele óta kiváltképp pedig Budavár elfoglalásában teljesített" szolgálatokat.[52] Szintén ezért jutalmazza Károly 1307. szeptember 3-án „megfontolván Tamás comes fia Beke mester szolgálatait", valamint Roland és János haláláért és Budavár elfoglalásában frissen szerzett érdemeiért az Ugocsa megyei Szőlőst a korábbi királyok által megállapított határok között, szavatosság vállalásával. Néhány hónappal Buda elfoglalása után a Károlyhoz hű urak 1307. október 10-én Rákoson országgyűlést tartottak, ahol őt és utódait Magyarország királyának ismerik el. A fogságban levő Ottó kiszabadul, s egyes feltevések szerint Erdélyből Oroszországon át távozik Bajorországba, mások szerint a vajda átadta őt Csák Ugrinnak, és ő toloncolta ki az országból. A trónért folyó harcban tehát egyedül Károly maradt a porondon.

A Borsák ismét Ugocsa urai

Ami tehát Ugocsa megyét illeti, látható, hogy a trónküzdelem során szerzett érdemeikért a Borsák megszerzik annak kereskedelmi és gazdasági életében nagy szerepet játszó Szőlőst. Az adománnyal most Beke kap lehetőséget arra, hogy újból alávessék a megyét tartományúri hatalomnak. Az adományozásban még egy tényező motiválta a királyt. A megye vezetése a trónharcok idején Ottó táborát erősítette, sőt, annak korábbi ispánja, a már említett Mihály és két fia, István és Pál vezetésével nemesi had szerveződik Károly ellen. Az 1307. esztendővel nyilvánvalóvá vált az ellenpárt számára Károly győzelme, így a Felső-Tisza vidéki vármegyék Ugocsával egyetemben behódoltak az új hatalomnak. A király tehát azon megfontolásból ajándékozza Szőlőst Bekének, hogy azt oldalán megtartsa, valamint az ellenpárt esetleges lázadását fékezze. Számításaiban a király nem is csalódott, s Komáromy András szavaival élve „Borsa Tamás Beke, akár mint Bihari főispán és a királyné tárnokmestere, akár mint Kopasz nádor öccse és a hatalmas Ákos István volt nádor veje tekintélyénél, gazdagságánál és összeköttetésénél fogva nemcsak Ugocsa vár-

megyét, de szükség esetén az egész Felső-Tisza-vidékét is képes volt megtartani a király hűségében." Beke hatalma biztosítása végett és a szomszédos Bereget birtokló Abákkal szemben hamarosan várat emelt Szőlősön. Egy 1308. május 19-én kelt oklevél a vár kapitányaként a korábbi ellenzék vezérét, Mihály fia Istvánt szerepelteti, kinek Bereg megyei birtokait ez időben az Amádé fiak tartották uralmuk alatt. Az Abák fenyegetésétől tartva a Szőlősi várban talált menedéket István és családja, ezzel elfogadva a Borsák hatalmát, illetve erősítve azok famíliáját a megyében. Az a tény viszont, hogy Beke várat kényszerült építeni Szőlős mellett, megerősíti azon feltevésünket, miszerint a megyében korábban felépített ispánsági központnak számító Nyaláb vára továbbra is királyi fennhatóság alatt maradt. Sajnos nem tudjuk biztosan, hogy a szóban forgó időben ki is tölti be az ugocsai ispáni tisztet. Személyére vonatkozó biztos adatunk az 1303-as évre vonatkozik, amikor Meggyesi Miklós szerepel ispánként, majd legközelebb csak 1315. július 1-jén említenek ismét ugocsai ispánt az oklevelek Jánki Tamás személyében. Eléggé valószínűtlen, hogy a hiányzó tizenkét év alatt ne lett volna ispánja a megyének, sokkal inkább az lehet a magyarázat, hogy a megye hatalmi életében keletkezett „űr" a Borsák itteni tartányúri hatalmuk kiépítésével van összefüggésben. Nem zárhatjuk ki annak lehetőségét sem, hogyha csak névleg is, maga Beke tölti be ezt a tisztet, érvényesítvén kiskirályi hatalmát Ugocsában.

„A király ellenében"

Az új király kezdetben megpróbált békében együtt uralkodni a tartományurakkal. Belőlük alakítja meg kormányát, gondosan mérlegelve, hogy senkit se bántson meg a tisztségek elosztásában. A királyi és a világi hatalom szembenállásából adódó ellentétek növekedésével elkerülhetetlenné váltak a fegyveres harcok. Károly ragaszkodott a bárók által birtokolt királyi és egyházi földek visszaszolgáltatásához, ill. hogy a tartományurak ne kényszerítsék szolgálatukra a területükön élő nemeseket.

Az uralkodó először Csák Mátéval kerül szembe, aki már az 1310. augusztus 27-i koronázáson sem vett részt. Az ellene való fellépés 1311 közepén kezdődött, miután Máté nem volt hajlandó visszaadni az általa elfoglalt birtokokat és fosztogatta a király szervienseinek birtokait. A hadjárat igen korán, már szeptemberben véget ért, de semmilyen eredménnyel nem járt a király számára. Ezzel egyidőben a Felső-Tisza-vidék másik két nagyhatalmú ura, Aba Amádé és fiai, illetve a Borsák között robbant ki viszály. Az Abák szolgálatába álló ungi Csicseriek a hajánál fogva vonszolták magukkal a Tisza melletti Komoróról Beke egyik szerviensét, s közben rabolták és gyújtogatták annak birtokait. Károly személyes közbelépésének köszönhetően a felek között fenyegető háború elhárult. 1311 májusában hoz ítéletet az ügyben, amiben kötelezi a Csicserieket, hogy jelenjenek meg a nádor ítélőszéke előtt. Nem sokkal később ez év szeptemberében kiújulnak a harcok Aba Amádé és Kassa városa között, mivel a városba tartózkodó oligarcha ellen fegyvert fognak a városlakók szabadságjogaik védelmében. A felkelés során az öreg nádort megölték, két fiát börtönbe vetették. Az ügy rendezése során (1311. október 3.) a király a városlakók oldalán foglalt állást, ami az Abák nyílt lázadását vonta maga után. A felkeléshez szövetségest kerestek és találtak Csák Máté személyében, aki szintén harcban állt a királlyal. 1312 áprilisában már javában dúltak a harcok az Abák és a király embere, Petenye fia Péter között, kinek sikereinek köszönhetően az Abák Sáros várába zárkóztak be. A vár elleni ostromot maga Károly vezeti, s felmentésükre Csák Máté nagy sereget küldött. A két lázadó sereg egyesült, és 1312. június 15-én Rozgonynál megütközött a királyi sereggel, mely az utóbbi győzelmével ért véget. Ez az első alkalom, amikor a királynak sikerült nyílt ütközetben győznie tartományúri haderő ellen, valamint kiváltotta az Abák tartományuraságának felbomlását.

Az első Borsa-lázadás

A rozgonyi csatában Kopasz nádor és testvére, Beke is részt vett, mint ahogy a király mellett találjuk Csák fia Jánost, Pok Miklós volt erdélyi vajdát, Tamás érseket és más országnagyokat. Mindössze Kán László és a Kőszegiek tartották magukat távol a harcoktól. A következő évben Kopaszt továbbra is a király bizalmasai között találjuk, sőt az megpróbál kedvében járni, amikor egy ungi birtokot Kopasz kérésére egy korábbi tulajdonosának visszaad. Kopaszt nádorként utoljára 1314. augusztus 24-én említik az oklevelek, míg legközelebb 1315. július 1-jén a király Temesváron írott okleveléből arról értesülünk, hogy a nádor ismét hűtlenné vált. Hűtlenségének oka nem ismert előttünk. Engel Pál úgy vélte: „Legegyszerűbb, ha ezt a pártütést valamiképpen az 1314. augusztus–szeptember táján tartott országgyűléssel hozzuk összefüggésbe". Feltevése szerint a király és bárói végleges szembefordulása ezen a gyűlésen következett be. Kristó Gyula viszont egészen más megfontolásból a királlyal való szembefordulást 1315 tavaszára helyezi. A magunk részéről úgy véljük, hogy a lázadás pontos időpontjának oklevelekben való rögzítése híján célszerűbb a tágabb 1314. október–1315. február közé helyeznünk.

Károlyt 1314 végén egyébként más megpróbáltatások is érik: Csák Máté ismét a király ellen fordul, és szabályszerűen végig üldözi az ország felén, de nem sikerül fogságba ejtenie. Meghalt Ákos István, és fiai szövetségre lépnek Mátéval, így egy néhány év leforgása alatt keleten újabb szövetséges veszett el. Végül Kán László erdélyi vajda is szembefordul urával élete utolsó napjain, és halálát követően fiai is ellenségnek tekintik a királyt.

Visszatérve a Borsák lázadásához, a királynak ez alkalommal még nem kellett nagy erőfeszítés annak megfékezésére. Károly a főseregget a Tisza mentén vonult, alvezére, Jánki Tamás a sereg másik részével Ugocsát támadja, honnan Bekét kiszorítva megszerzi Szőlős és Nyaláb várakat. Nyaláb várát maga Beke védelmezte. Társait nem ismerjük, de valószínűleg maga köré gyűjtötte a megye kisnemeseit az Újhelyiek vezetésével. Ez utóbbiak el is vesztették Rakaszt és Ardót, melyet III. Andrástól Visk váráért kaptak cserébe. A Káta és a Gutkeled nemzetség tagjai hívek maradtak a királyhoz, Jánki Tamás e harcok során tanúsított bátorságáért 1314-ben, vagy legkésőbb 1315. július 1-jén megszerzi az ugocsai ispáni tisztet, valamint az elfoglalt szőlősi és Nyaláb várakat. Az ostrom után újjáépült Nyalábot a király később visszaveszi Tamástól, és más jószágokkal kárpótolja. A szőlősi vár viszont ekkor még nem kerül újjáépítésre, csak egy későbbi időpontban. A hadjárat hamarosan véget ér, és elkezdődnek a béketárgyalások. Ennek során a Borsák elveszítik Ugocsát, és megszűnik a későbbiekben minden befolyásuk felette. Korábban a magam részéről az Ugocsát érintő királyi hadi vállalkozást nem az 1314–1315. esztendő fordulójára, hanem két évvel későbbre helyeztem. Úgy véltem ugyanis, hogy a megye és a benne szereplő várak egy későbbi lázadás alkalmával kerültek királyi fennhatóság alá. Mára azokkal értek egyet, akik a fentiekkel megegyezően az 1315. évre teszik mindezt.

A király a lázadás leverése után nem áll bosszút a Borsákon. A hűtlenség oka sem lehetett komoly, hiszen alig néhány hónap múlva, 1315. augusztus 1-jén Károly királyi tárnokmesternek nevezi ki Bekét. Kopaszt viszont megfosztja nádorságától, és azt a Rátót nembeli Domokosnak ajándékozza. A helyzet úgy hozza, hogy a Borsa-lázadással egy időben a király a Kőszegiek ellen is kénytelen hadat viselni. A következő évben sikerül is felszámolnia tartományuraságukat. Az 1315. évben a király birtokába ve-

szi Erdélyt, megtöri a Kánok hatalmát, és Meggyesi Miklóst nevezi ki vajdának. Valamikor a Borsa-lázadás vége felé robbanthatta ki felkelését Mojs fia Mojs, Kopasz veje, Észak-Erdély ura, ki az ellene küldött Meggyesi Miklóst legyőzve, a zsákmányolt zászlókat apósnak küldi el. Ez az eset nemcsak rokoni, de katonai szövetséget is feltételez kettejük között. Mivel sem Károly, sem Kopasz nem kívánta a kialakult békét felrúgni, Kunpoldus fia Péter királynéi tárnokmester levélben értesíti Tamás fia Lászlót, Baksa fia Miklóst és másokat, kik Erdélyben harcolnak, hogy a király kegyébe fogadta Kopasz volt nádort és Beke mestert, s így velük szemben tartózkodjanak az erőszaktól.

A Borsák második lázadása

A béke nem sokáig maradt meg közöttük. Károly 1316 tavaszán általános felkelést hirdetett a Kőszegiek ellen, de a Tiszántúl urai ezt nem tartották kötelezőnek magukra nézve. A király válaszként megfosztotta Bekét a tárnokmesterségtől, s helyére 1316. május 26-án az Aba nembeli Nekcsei Demetert állította. Kopasz nem kívánt Kőszegi János sorsára jutni, és tanulva első lázadása kudarcából, jobban előkészíti mozgalmát. Bevonta tervébe vejét, Mojsot, a Gutkeled Lothard bán fiát, Pált és testvéreit, a Szilágyság nagyhatalmú urait, végezetül Zemplén ispánját, Petenye fia Pétert is. A szövetségre lépők fő terve, hogy Károlyt megfosszák a tróntól, és helyére a halicsicsi testvérfejedelmek valamelyikét, Andrejt vagy Levet, IV. Béla unokáit hívják meg a trónra. A felkelés valamikor 1316 végén robbant ki, eleinte némi sikerrel. A Borsa testvérek dühükben a király tiszántúli hívei ellen fordulnak, Kopasz fia, Becsk és unokaöccse Loránd fia, István végigpusztították az ellenpárt birtokait, elfoglalták Chewar várát, de sikertelenül ostromolták Gilvácsot és Mindszentet. Ekkorra már Károly is mozgósította seregét, s az első fegyveres akcióját Petenye fia Péter ellen hajtja végre sikerrel. Ezzel párhuzamosan megkezdődik a Borsák tartományának elfoglalása. Egy 1317. május 18-án kelt királyi oklevélből már arról értesülünk, hogy Károly hadvezérei Debreceni Dózsa és Amádé fia János komoly vereséget mért az ellenségre. Az előrenyomuló Dózsa seregét Kopasz Debrecennél megtámadja. A csata a királypártiak győzelmével végződött, amit követően az ellentábor szétfutott. Mojs Erdélybe vonult vissza, Kopasz pedig Adorján várába zárkózott be. Júniusban maga a király kezdi el a vár ostromát. Július 1-jén innen keltezi egyik levelét, ami behatárolja az ostrom időpontját. A vár elesett, viszont Kopasz úgy látszik, kicsúszott a király kezéből, és Sólyomkő várába menekült. Sólyomkő megvívását a király a Gutkeled nembeli Joakim és István hadnagyokra bízza, míg ő Keresszeg ostromába fog, mely Kopasz öccsének, Lászlónak a tulajdona. A király hamar végzett az ostrommal, mivel augusztus 2-án már Szegeden ad ki oklevelet. Sólyomkő tovább bírja az ostromot, sőt egy alkalommal Mojs is megpróbálta felmenteni azt, de sikertelenül. A vár eleste után egyes feltevések szerint Kopasz a király fogságába kerül, aki kivégezteti. Hihetőbb viszont az a vélekedés, hogy Kopasz a fogságból hamarosan kiszabadult, és kényszerűségből ismét a király hűségére tért. A Borsa-várak elfoglalásával tartományuraságuk megszűnt létezni. Kopasz fiáról, Becskről ugyan szólnak még néhány alkalommal a források, de további sorsa ismeretlen. Bekéről biztosan tudjuk, hogy 1326-ban még életben van, ekkor ugyanis egy szűkszavú királyi oklevél megjegyzi róla, hogy egykor hűtlen volt, de most hű. Utoljára Lászlóról hallunk 1341-ben, de már csak mint néhairól.

A hatalmas nemzetség két évtizedes tündöklése után elbukott a hatalomért folyó harcban, s emléke hamarosan elenyészett a köztudatban.

Székely Gusztáv

Felhasznált irodalom:

1. Anjou-kori oklevéltár. I–IV. Szerkesztette: Kristó Gyula. Budapest–Szeged, 1990–1996.
2. Képes Krónika. Európa Könyvkiadó, Bp., 1986.
3. Barta Gábor, Bóna István…: Erdély története. I. Akadémia Kiadó, Bp., 1986.
4. Bertényi Iván: Magyarország az Anjou korában. Gondolat, Bp., 1987.
5. Bunyitay Vincze: Kopasz nádor. Századok, 1888.
6. C. Tóth Norbert: Ugocsa megye hatóságának oklevelei (1290–1526). Bp., 2006.
7. Doby Antal: Ugocsa megyei főispánok. Századok, 1874.
8. Engel Pál: Az ország újraegyesítése. I. Károly küzdelme az oligarchák ellen (1310–1323). Századok, 1988/1–2.
9. Engel Pál: Beilleszkedés Európába a kezdetektől 1440-ig. Háttér Lap és Könyvkiadó. Bp., 1990.
10. Engel Pál: Magyarország világi archontológiája (1301–1457). I. Bp., 1996.
11. Engel Pál–Kristó Gyula–Kubinyi András: Magyarország története 1301–1526. Osiris Kiadó, Bp., 1998.
12. Fügedi Erik: Vár és társadalom a 13. századi Magyarországon. Akadémia Kiadó, Bp., 1977.
13. Fügedi Erik: Ispánok, bárók, kiskirályok. Magvető Könyvkiadó, Bp., 1986.
14. Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I. Akadémia Kiadó, Bp., 1987.
15. Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. I.
16. Kállay Ubul: A székek megtelepedésének kérdéséhez / IV. A Borsa nemzetség. Turul, 1900/4.
17. Komáromy András: Magyar nemzetségek/II. Turul, 1892/1.
18. Komáromy András: Nyalábvár és uradalma. Századok, 1894.
19. Komáromy András: Ugocsa vármegye a történelemben. KMKSZ. Ungvár, 2001.
20. Kristó Gyula: Az Aranybullák évszázada. Gondolat, 1976.
21. Kristó Gyula: A Rozgonyi csata. Akadémia Kiadó, Bp., 1978.
22. Kristó Gyula: A feudális széttagolódás Magyarországon. Akadémia Kiadó, Bp., 1979.
23. Kristó Gyula: Az Árpád-kor háborúi. Zrínyi Kiadó, Bp., 1986.
24. Kristó Gyula: Csák Máté. Gondolat, 1986.
25. Kristó Gyula: Az Anjou-kor háborúi. Zrínyi Kiadó, Bp., 1988.
26. Kristó Gyula: A vármegyék kialakulása Magyarországon. Magvető Könyvkiadó, Bp., 1988.
27. Kristó Gyula: I. Károly király főúri elitje (1301–1309). Századok, 1999/1.
28. Kristó Gyula: I. Károly király harca a tartományurak ellen (1310–1323). Századok, 2003/2.
29. Nagy Géza: Szent István versége és a magyar kútforrások. Turul, 1907/1–2.
30. Pór Antal: László Erdélyi vajda nemzetsége. Turul, 1889/3.
31. Pór Antal: László Erdélyi vajda és a Keán nemzetsége. Turul, 1891/3.
32. Puky Andor: László Erdélyi vajda nemzetsége. Turul, 1891/1.
33. Szabó István: Ugocsa megye. Hatodik Síp Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó. Bp.–Beregszász, 1994.
34. Székely Gusztáv: Várromok nyomában. A Nagyszőlősi Kankó-vár. Acta Beregsasiensis. 2008/1.
35. Wertner Mór: László, Erdélyi vajda nemzetsége. Századok, 1890.
36. Wertner Mór: Az Árpád-kori bánok. I. Századok, 1909/1.

Népesedési és etnikai viszonyok alakulása Tiszakeresztúrban 1851–2001 között

Ukrajnában a legutóbbi népszámlálás 2001 decemberében zajlott le. Az azelőttit 1989-ben tartották, még a szovjet érában. Mivel a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően tízévente kell népszámlálást tartani az adott országban, ezért az ukrán kormány meghirdette a soros népszámlálást 1999-ben. De ez az anyagi háttér hiánya miatt elmaradt. A megközelítőleg tízévente sorra kerülő népszámlálások Kárpátalja mai területén több mint egy évszázados múltra tekintenek vissza. 1880 óta minden népszámlálás rákérdezett az anyanyelvre, illetve a nemzetiségre. Ezek a népszámlálások szolgáltattak átfogó felmérést Tiszakeresztúr népességéről. Ilyenekre a továbbiakban 1890-ben, 1900-ban, 1910-ben került sor.

A csehszlovák érában két, a településre is kiterjedő népszámlálást tartottak: 1921-ben és 1930-ban. A visszacsatolás után 1941-ben került sor magyar népszámlálásra a területen. Majd a Szovjetunióhoz való csatolást követően 1946-ban írták össze a népességet, bár ez nem minősült hivatalosnak. A területnek a szovjet birodalomhoz való tartozása alatt négy cenzust bonyolítottak le. Ezek időpontjai: 1959, 1970, 1979 és 1989. A Szovjetunió szétesését követően létrejött független Ukrajnában eddig egy népszámlálásra került sor, 2001-ben.

Szabó István *Ugocsa megye* című művében sikerült az 1880-as népszámlálást megelőző adatokra találni. Ezek időpontjai: 1851, 1862, 1869 (nem tudjuk, hogy ezek országos népszámlálások voltak-e).

A felsorolt összeírások eredményeinek felhasználásával próbálom bemutatni a magyarság számának és arányának változását 1851 és 2001 között Tiszakeresztúrban. A népszámlálások eredményeinek összevetését bonyolítja, hogy egyesek csak az anyanyelvre kérdeztek rá, mások viszont csak a nemzetiségre.

Év	Fő	***Év***	Fő	***Év***	Fő	***Év***	Fő
1851	539	***1890***	554	***1930***	532	***1970***	771 (2287)*
1862	500	***1900***	586	***1941***	568	***1979***	834 (2459)*
1869	593	***1910***	514	***1946***	573 *	***1989***	884
1880	473	***1921***	491	***1959***	681 *	***2001***	927

Tiszakeresztúr népességszámának alakulása 1851 és 2001 között a népszámlálások adatai alapján. (Az 1946-os, 1959-es, 1970-es és az 1979-es népszámlálási adatok településekre lebontva nem találhatók meg, ezért a táblázatban található értékek saját becslésen alapulnak. A zárójelben lévő értékek három település (Tiszakeresztúr, Karácsfalva, Puskino) összlakosságszámát tartalmazzák.)*

Tiszakeresztúr népessége a vizsgált időszak alatt többnyire emelkedett, bár voltak megtorpanások, illetve jelentős visszaesések.

Ezeknek okai:

- az I. világháború, és az ezt követő években a születésszám csökkenése, a halálozás emelkedése;
- a II. világháború kiváltotta események, illetve a magyar férfiak 1944-es elhurcolása.

Az 1880-as éveket megelőzően fennmaradt népszámlálásból nem tudjuk pontosan, hogy a magyarokon kívül éltek-e más nemzetiségűek is a faluban. Valószínűleg a magyarok részaránya ebben az időben sem csökkent 93% alá, abból kiindulva, hogy ez az arány csak 1989 után változott meg.

1880-ban a település lakosságának 95,1%-a (473 fő) volt magyar, a fennmaradt 4,9%-hoz tartoztak a ruténok (10 fő), németek (2 fő) és egyéb nemzetiségek (11 fő). Az 1900-as népszámlálási adatok alapján a magyarság száma és aránya a településen tovább növekedett (98,8%, 579 fő). Ez a növekedés volt jellemző a továbbiakban is, amit jeleznek az 1910-es adatok. Ekkor Tiszakeresztúr lakosságának 100%-a volt magyar.

A terület Csehszlovákiához kerülése után kevéssel, 1921-ben lezajlott népszámlálás a magyarság számának és arányának kis fokú visszaesését regisztrálta (485 fő, 98,8%). A népesség visszaesésének fő oka valószínűleg az első világháborúba odaveszett férfi lakossággal magyarázható (16-an veszítették életüket). A nemzetiségi arány változásának egyik oka lehetett az addig jelentős részben magyar anyanyelvűek között számon tartott zsidóság külön nemzetiségként való számbavétele, illetve, hogy 1921-ben 10 cseh evangélikust tartottak számon.

A második csehszlovák cenzus a magyarság számának enyhe emelkedését, azonban arányának további csökkenését hozta felszínre (509 fő, 95,7%).

A visszacsatolást követő 1941-es magyar népszámlálás eredményei változást mutattak a település etnikai viszonyaiban. A magyarság száma az 1930-as adatokhoz képest növekedett, s aránya 1910-hez hasonlóan 100% lett. A változások oka bizonyára a bizonytalan nemzeti azonosságtudatú lakossági rétegek csatlakozása lehetett, illetve a cseh hivatalnoki réteg az államváltással összefüggő kitelepülése és magyar megfelelők betelepülése volt a magyarság lélekszámát növelő másik fontos összetevő. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni a számlálóbiztosok túlbuzgóságát sem (vonatkozik ez a többi állam által szervezett népességszámlálásokra is).

A szovjet népszámlálások településekre lebontott adataihoz gyakorlatilag ma sem lehet hozzáférni. Tiszakeresztúr vonatkozásában is csak az 1989-es népszámlálás eredményeit ismerjük. Az ezt megelőző négy népszámlálási adatok hiányában saját számításokat végeztem arra vonatkozóan, hogy mennyi lehetett a település lakossága. Ez az eredmény nem pontos, csak becsült adat, nincs beleszámítva a kivándorlás, illetve a betelepülés.

Az 1946-os összeírás adatai ismeretlenek. Számításom szerint a község lakossága 1946-ban 573 fő lehetett. A számításnál figyelembe vettem a háborúval összefüggő fizikai veszteségeket, azaz a fronton történt nagyszámú elhalálozást, másrészt a

magyar férfiak 1944-es tömeges elhurcolását, illetve a temetőben található sírok összességét, amely 1941–1946 közé esik.

Az első hivatalos szovjet népszámlálásra csak jóval később, 1959-ben került sor, de eredményei a településre vonatkozóan máig sem ismeretesek. Továbbra is csak becslések vannak arra vonatkozóan, hogy 14 évvel a háború után hány fővel gyarapodott Tiszakeresztúr lakossága. Számításomra alapozva arra az eredményre jutottam, hogy a két cenzus között eltelt időszakban a község létszáma már 681 főre duzzadt. Azt viszont nem lehet tudni pontosa, hogy a magyarok aránya növekedett-e vagy csökkent.

Az 1970-es népszámlálásról ugyan sikerült adatokhoz jutnom, de ezek továbbra is használhatatlannak bizonyultak. Ugyanis a szovjet érában Puskinovót, Karácsfalvát és Tiszakeresztúrt egy közigazgatás alá vonták, így a népszámlálási eredmények a három településről összegezve lettek továbbítva (1970-ben a három község összlakossága 2287 fő). Saját számításom szerint ekkorra Tiszakeresztúr lakossága már 771 főt számlált. A nemzetiségi arányok továbbra sem ismeretesek.

A következő cenzusra 1979-ben került sor, de itt is csak az összlakosság száma ismert (2459 fő). Tiszakeresztúr lakossága ekkor 834 fő lehetett (saját számítás).

Az 1980-as évek folyamán kezd a község nemzetiségi aránya jelentősen megváltozni. Központilag megkezdték a falu elszlávosítását. Ennek a folyamatnak az eredményét hűen tükrözi az 1989-es népszámlálás. Ekkor már pontosan ismert a település népességszáma, illetve a nemzetiségi összetétele. A hivatalos eredmény szerint Tiszakeresztúrban 884-en éltek. A magyarság száma és aránya ugyan még magas (840 fő; 95%), de jelentős számban képviseltette magát az ukrán etnikum is (42 fő; 4,8%).

A két utolsó népszámlálás között eltelt 13 évben a magyar lakosság száma és aránya jelentésen csökkent. Jelenleg a faluban a magyarok 687 főt tesznek ki, ez 18,2%-os csökkenést jelent az 1989-es adatokhoz képest. Arányuk 75% alá süllyedt. Erőteljesen növekedett viszont az ukrán etnikum száma és aránya. Számuk 42-ről 240 főre emelkedett, ami 82,5%-os növekedést eredményezett. Ennek következtében arányuk a településen belül 26%-ra kúszott fel.

A magyarság számának csökkenésében több tényező is erőteljes szerepet játszott és játszik:

- a természetes szaporulat negatív előjelűvé vált;
- kivándorlási többlet a bevándorlással szemben;
- erőteljes az ukrán etnikum betelepülése.

Ha ilyen ütemű növekedés, illetve csökkenés lesz jellemző a továbbiakban, akkor nem nehéz kiszámítani, hogy a magyarság száma a településen belül 2011-re 567 főre csökkenhet (59%), az ukránok száma 390 fölé növekedhet (41%).

Gerendely Béla

Tiszakeresztúr össznépessége, illetve a nemzetiségek számának és arányának alakulása az 1989-es és a 2001-es népszámlálások adatai alapján

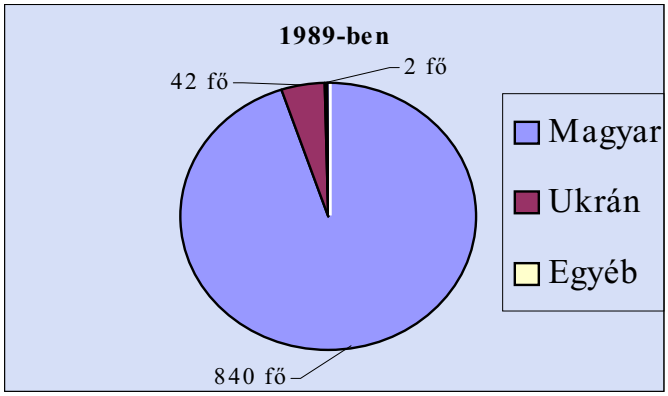

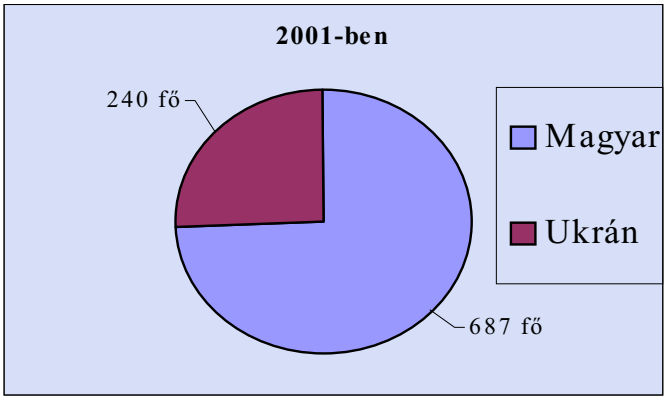

Felhasznált irodalom:

KOVACSICSNÉ N. K., KLINGER A.: :*Demográfia.* Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1996.

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL: *Kárpátalja településeinek vallási adatai (1880-1941).* Budapest, 2000.

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL: *Kárpátalja településeinek nemzetiségi (anyanyelvi) adatai (1880-1941).* Budapest, 1996.

MOLNÁR JÓZSEF, MOLNÁR D. ISTVÁN: *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében.* Beregszász, 2005.

SZABÓ ISTVÁN: *Ugocsa megye. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia.* Budapest, 1994.

Ukrajna Statisztikai Állami Bizottsága (Державний комітет статистики України),2002: Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. Урядовий кур єр №244. Київ. 11-12.

За данними Всесоюзного перепису населення 1990 р. Статистичний звітність Ф. 9

Mit jelent magyarnak lenni?

„Magyarnak lenni nehéz, de nem lehetetlen."

„Sokat kell tanulnia az embernek ahhoz, hogy megtudhassa, milyen keveset is tud."

„Merjünk nagyok lenni, s valóban nem oly nehéz, de legyünk egyszersmind bölcsek is!"

„Akit magyarnak teremtett az Úristen és nem fogja pártját nemzetének – nem derék ember."

„Az ember csak annyit ér, amennyi hasznot hajt embertársainak, hazájának s ezáltal az egész emberiségnek."

„Közlegény-sorban állni és kitüntetés nélkül gyakorolni polgári erényt, néha szintoly magasztos állás és szintoly szent kötelesség, mint állani a dolgok élén."

(Széchenyi István-idézetek)

Idén is népszerű volt a Kölcsey Akadémia

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség évek óta sikeresen szervezi a pedagógusok továbbképzését szolgáló Kárpátaljai Nyári Kölcsey Pedagógusakadémiát. A továbbképzések tartalmi feladataiból egyre nagyobb szerepet vállal a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. A továbbképzéseknek idén is a beregszászi főiskola adott otthont. Az ének–zene szakosok tanfolyamára – a hagyományoknak megfelelően – ismét Péterfalván került sor. A nyári továbbképzés azért is örvend nagy érdeklődésnek, merthogy a főiskola garanciája mellett a Megyei Pedagógus-továbbképző Intézettel megkötött szerződés alapján az itt töltött egy hetet beszámítják az ötévenként kötelező háromhetes továbbképzés idejébe, illetve megfelelő jelentkezés esetén (25 fő) a jövőben a továbbképzéseket teljes mértékben is Beregszászon szervezhetik meg.

	Tanfolyam	Helyszín	Időpont	Résztvevők száma	Előadók száma
I. turnus					
1.	Ének-, zene-, néptánc- és kézműves továbbképzés	Péterfalva	Július 5–12.	52	21
2.	Tanítók továbbképzése	Beregszász	Július 6–11.	31	10
3.	Óvodapedagógusok továbbképzése			**55**	17
4.	Igazgatóhelyettesek továbbképzése			17	8
II. turnus					
5.	Magyar nyelv és irodalom szakos tanárok továbbképzése	Beregszász	Július 13–18.	**36**	11
6.	Idegen nyelv oktatók továbbképzése			18	12
7.	Biológia és kémia szakos tanárok továbbképzése			16	9
8.	Fizika szakos és informatikatanárok továbbképzése			8	7
III. turnus					
9.	Történelem szakos tanárok továbbképzése	Beregszász	Július 20–25.	17	14
10.	Matematika szakos tanárok továbbképzése			**32**	13
11.	Alsó tagozatos ukrántanárok továbbképzése			10	4
12.	Ukrán szakos tanárok továbbképzése			9	5
13.	Számítástechnika kezdőknek és haladóknak			21	3
Összesen:				**322**	**134**

Idén 15 továbbképzést hirdettünk három turnusban, melyen több mint 320 pedagógus vett részt. A legnépesebbek ez évben az óvodapedagógusoknak, az ének–zene, a magyar nyelv és irodalom, valamint matematika szakosoknak meghirdetett kurzusok voltak. Sajnos két továbbképzés – a könyvtárosoké és a földrajz szakos tanároké – jelentkezés hiányában elmaradt.

(Akadémiánk a számok tükrében)

A Tankönyv- és Taneszköztanács tevékenységéről

Mivel a magyar iskolák számára állami forrásokból finanszírozott munkafüzetek, más oktatási segédanyagok nem jelennek meg, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsának fő feladata ennek a hiánynak a pótlása, a lehetőségek mértékének függvényében. A 2009–2010. tanév elején 12 000 munkafüzetet küldtünk ki az 1–4. osztályok számára. További, legalább két tanévre tervezett, 14 000 munkafüzet van a középiskolák felsőbb osztályosainak használatában. A munkafüzetek folyamatosan gyarapodó száma egyre nagyobb feladatot ró a Tankönyv- és Taneszköztanácsra, mivel a több munkafüzet évenkénti újrakiadása folyamatosan növekvő összegeket igényel. Problémát jelent továbbá, hogy a 12 évfolyamos oktatásra való áttérés a korábbi munkafüzetek átdolgozását, újakkal való felváltását igényli. Ebben a tanévben már elkészült egy új munkafüzet: Izsák Tibor–Kondor Gizella–Kovály Anna: *Kontinensek és óceánok földrajza* (a tantárgy gyakorlati munkái). Tervezzük még szöveggyűjtemény kiadását az általános iskolák számára a magyartanárok segítésére.

A Pedagógusszövetség pályázatokon nyert támogatásokból folyamatosan segíti az általános közoktatási intézmények, szakiskolák technikai eszközellátásának javítását, szemléltető eszközökkel való ellátottságát. Ebben az évben a következő eszközöket adtuk tartós használatba a tanintézményeknek: 1 vasesztergapad, 1 faesztergapad, 2 villanyhegesztő, 1 villanyfúró, 1 akkumulátoros fúró, 1 flex, 1 fúróállvány, 3 fénymásoló, 3 music center, 1 fénymásoló, 4 hordozható számítógép, 3 komplett asztali számítógép, 10 projektor vetítővászonnal, 1 videokamera, 1 DVD-lejátszó, 3 hordozható vetítővászon, 1 nyomtató, 2 fényképezőgép, 1 emberi csontváz, 1 emberi test szétszedhető modellje. Továbbpályáztatási keretből 51 iskola kapott szemléltető eszközöket. Szemléltető eszközöket kapott még két elemi, két általános iskola, valamint az Ungvári Drugeth Gimnázium. Karácsonyi ajándékként 60 darab egységcsomagot készítettünk az óvodák számára. A Skripeczky család által felajánlott 80 labdából kapott mindegyik általános és középiskola.

Tevékenységünk azonban nem merül ki az iskolák támogatásában. Bekapcsolódtunk az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum szervezésében létrehozott tankönyvtár kialakításának munkájába. A tankönyvtár képet kíván adni az anyaország határain kívül magyar nyelven kiadott tankönyvekről.

Hasonló célból tervezzük – a Kárpát-medencei tankönyvtanács keretein belül – egy olyan elektronikus tankönyvtár létrehozását, amelynek köszönhetően a pedagógusok megismerhetik más határon túli régiók magyar nyelven megjelenő tankönyveit.

A Tankönyv- és Taneszköztanács munkájának talán legjelentősebb eredménye ebben az évben a Magyar Elektronikus Könyvtár kárpátaljai tükörszerverének üzembe helyezése, ami megkönnyíti a kárpátaljai magyar internethasználók örvendetesen gyarapodó tábora számára az információkhoz való hozzáférést. Ennek az eredménynek az elérésében döntő szerepe volt Moldován István úrnak, a Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület ügyvezető

igazgatójának, valamint Zimányi Magdolna elnökségi tagnak. Csak a köszönet hangján beszélhetünk segítségükről, mert időt és fáradságot nem kímélve munkálkodtak a tükörszerver beszerzéséhez szükséges anyagi eszközök előteremtésén, annak tartalommal való feltöltésén, a hozzánk való eljuttatás problémájának megoldásán. Ezúton is köszönjük nekik! A tükörszerver a következő címen érhető el: *http://mek-oszk.uz.ua*.

A Tankönyv- és Taneszköztanács évek óta szeretne önálló kiadói jogosítványhoz jutni. Ennek engedélyezésére a megfelelő dokumentumok már Kijevben vannak az illetékes hatóságoknál, az engedély megadása azonban késik.

A Tankönyv- és Taneszköztanács működésének anyagi feltételeit a Magyar Köztársaság Oktatási és Kulturális Minisztériuma biztosítja. Köszönetünket fejezzük ki a minisztériumnak a támogatásért, lelkiismeretes munkával igyekszünk a támogatást minél hatékonyabban felhasználni, egyben reménykedünk a támogatások mértékének folyamatos növekedésében.

Gönczy Sándor

Nyári gyermektáboraink

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség a Magyar Köztársaság Oktatási Minisztériuma és a Szülőföld Alap támogatásának köszönhetően idén is sikeresen bonyolította le az immáron hagyományosan évente megrendezésre kerülő táborait. Ezeket a lehető legolcsóbban igyekeztek megszervezni és meghirdetni, a KMPSZ által szervezett tantárgyi vetélkedők nyertesei pedig jutalomként (ingyen vagy jutányos áron) vehettek részt azok valamelyikén. A vetélkedőkön a legjobb eredményt elérő tanulók közül egy autóbusznyian a magyarországi Pro Recreation Alapítvány támogatásával a Velencei-tónál tölthettek egy hetet, a Magyar Oktatási és Kulturális Minisztériumnak köszönhetően pedig néhányan Zánkán táborozhattak.

Vegyük most sorra a KMPSZ által idehaza szervezett táborokat, melyekről a táborvezetők számolnak be röviden.

Anyanyelvi Irka Tábor

2009-ben csak egy turnusban, két szórványtelepülésen – Rahón és Kőrösmezőn – szerveztük meg az Anyanyelvi Irka Tábort. A nevelőkön kívül a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola 10 diákja vett részt a programban.

A hallgatók lelkiismeretesen, jó kedvvel és eredményesen foglalkoztak a gyerekekkel. Számos népdalra, játékra sikerült megtanítaniuk a magyar gyökerekkel rendelkező rahói és kőrösmezői gyerekeket. A kézműves foglalkozásokon ugyancsak fejlesztették a gyerekek szókincsét, nyelvhasználatát. Sokat kirándultak, s ezáltal játékos formában ismerkedtek a gyerekek a természettel, az őket körülvevő élővilággal kapcsolatos magyar kifejezésekkel.

A tábor zárásaként kis műsor keretén belül mutatták be a szülőknek, nagyszülőknek mindazt, amit a hét folyamán elsajátítottak.

Reményeink szerint a táborozók pozitív élményként élték meg magyarságukat, s az együtt töltött napok is hozzájárultak a magyar nyelv elsajátításához, magyarságtudatuk kialakulásához. A sikeres munkához nagyban hozzájárult a helyi római katolikus egyház is.

Természtevédelmi és Természetismereti Tábor

2009. július 20. és július 25. között immáron kilencedik alkalommal szervezte meg a KMPSZ a Természtevédelmi és Természetismereti Tábort. Idén a Salánki Erdészet területén táboroztunk mintegy negyven tanuló részvételével. Talán érdekes betekinteni a tábor heti programjába:

Hétfő (2009. július 20.)

A táborlakók beérkezése. A csapatok megszervezése, a csapatvezetők kijelölése. A tanulók létszámának megfelelően három csapatot alakítottunk ki állatnevek alapján (rovarok, madarak, emlősök): Moszkítók, Jó Madarak, Fapuma. Az ebéd és a pihenő után az első csapat elindult a „Gállok-kúti" forrásvízhez, hogy különböző helyekről talajmintákat vegyenek a csíranövényteszt elvégzéséhez. A tábor területén maradó két csapat növény- és állatismerettel kapcsolatos játékokat játszott. A vacsora után a keretmesét ismertettük a táborlakókkal (Wass Albert: *Mese az erdőről*), ezután a heti feladatok ismertetésére került sor: minden csapatnak nevükhöz kapcsolódó emblémát kellett készíteni, valamint plakátot a kerettörténethez, és a megfigyelések alapján egy-egy borítékba helyezett fejtörőt kellett megoldaniuk.

Kedd (2009. július 21.)

Délelőtt terepgyakorlat: csíranövényteszt elvégzése, rovarmegfigyelés, gyógynövényismeret, növénymeghatározás.

Délután: két csapat elsősegélytan, elsősegélynyújtás-előadáson, hal- és békaboncoláson vett részt. A harmadik csapat kézműveskedett. Vacsora után élő társasjátékot játszottak a csapatok.

Szerda (2009. július 22.)

Délelőtt: a szomszédos méhészetbe kirándultunk, ezután a csapatok terepgyakorlaton vettek részt: csíranövényteszt elvégzése, rovarmegfigyelés, gyógynövényismeret, növénymeghatározás, gyógynövénygyűjtés.

Délután: két csapat elsősegélynyújtás-előadáson, hal- és békaboncoláson vett részt. A harmadik csapat rovarmegfigyelésre ment terepre. A szakmai feladatok elvégzése után a szórakozás következett: korongozás, kosárlabda, íjászat. Vacsora után az elmúlt évi táborok képeit vetítettük.

Csütörtök (2009. július 23.)

Délelőtt a csapatok egyike terepgyakorlaton vett részt: gyógynövényismeret, növénymeghatározás, gyógynövénygyűjtés. Két csapat a tábor területén az elsősegélynyújtást gyakorolta, valamint megvizsgálta a halak és a békák belső felépítését, mozgását.

Délután mind a három csapat kiértékelte a csíranövénytesztet. Állat- és növénynévháborút játszottak, korongoztak, íjaztak, lovagoltak.

Este: csillagászprogramra került sor.

Péntek (2009. július 24.)

Délelőtt: záró szakmai vetélkedő forgószínpadszerűen, és akadályfutás terepen. Minden csapatnak egy-egy állomást kellett felkeresnie (lépegetős játék, pókháló, állathatározás, mi nem illik oda?, növényhatározás, szimbiózisos párosítás), a következő állomásra csak a helyesen megadott választ követően indulhattak. Minden csapat „menetlevéllel" rendelkezett, amelybe az állomáson kapott pontszámok kerültek. A csapatoknak a tájékozódásban térképek segítettek.

Délután fenolftalein-háború, szakmai vetélkedő volt. Megtörtént a terepnaplók, napi feladatok értékelése, illetve az eredményhirdetés.

Este egy hatalmas tábortűz körül szórakoztunk.

Szombat (2009. július 25.)

Délelőtt fabatkavásár, majd hazautazás.

Ének–zene-, Néptánc- és Kézműves Tábor Péterfalván

Időpont: 2009 július 5–11. Helyszín: Péterfalvai Református Líceum, Péterfalvai Művészeti Iskola, Péterfalvai Művészeti Ház.

Az oktatás kezdő és haladó szinten folyt 150 gyerek részvételével: 80 fő Kárpátaljáról, 70 fő Magyarországról érkezett.

A hangszeres népzene oktatói a Magyar Állami Népi Együttes zenészei (hegedű, brácsa, nagybőgő, cimbalom, citera, harmonika.)

Néptáncoktatók: Busai Zsuzsanna, Busai Norbert (Jászság Népi Együttes); Tóth Judit, Széphalmi Zoltán (Gödöllő Táncegyüttes).

Népi ének: Pál Eszter (Váci Zeneművészeti Szakközépiskola tanára).

Gyermekjáték-oktató: Juhász Attila (Tessedik Táncegyüttes, művészeti vezető).

A kézműves foglalkozásokat kosárfonás, csuhéfonás, szövés, nemezelés és agyagozás képezték.

Az előző évekhez hasonlóan a táborhoz különböző előadások és kulturális programok kapcsolódtak. 2009. július 5-én a Veresegyházi Hagyományőrző Népi Együttes örvendeztette meg a táborlakókat egy felejthetetlen műsorral. Hetedikén rendhagyó történelemórára (Salánki Íjász Szakkör), nyolcadikán pedig a Kárpátaljai Népzene és Néptánc Találkozóra, illetve a Bürkös Zenekar lemezbemutató koncertjére került sor.

Július 9-én találkozó volt a hagyományőrző táncosokkal és zenészekkel.

Július 11-én a táborzáró műsorban a résztvevők bemutatták azon tájegységek néphagyományi anyagát, melyet a hét folyamán tanultak (Vajdaszentiványi, Nagyecsed, Visk, Somogy, Magyarbőd).

A tábor hangulatát a minden esti táncház is emelte.

Esti táncház Péterfalván

Mikes Kelemen Hagyományőrző Alkotótábor

Ez év július 13. és 18. között immár 15. alkalommal újra megrendeztük hagyományos történelmi jurtatáborunkat, mely 2004-től a KMPSZ szervezésében kerül megrendezésre. A tábor helyszíne ezúttal a Salánki Mikes Kelemen Középiskola tágas udvara volt. Az idén 56 gyermek érkezett hozzánk, néhány magyarországi résztvevő kivételével szinte valamennyien Kárpátaljáról. Vidékünk minden magyarlakta régiója képviseltette magát, hiszen érkeztek gyerekek a Nagyszőlősi, a Munkácsi, a Beregszászi, az Ungávri és más járásokból, sőt a Felső-Tisza mentéről is. Közöttük voltak a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség történelmi vetélkedőinek győztesei és helyezettjei is, akik ingyen nyaralhattak. Több táborlakó már 3-4 alkalommal is részt vett a tábor munkájában. A felnőtteken kívül a beregszászi főiskola 10 hallgatója is foglalkozott a gyerekekkel, akik kötelező pedagógiai gyakorlatukat töltötték a táborban. Összesen mintegy száz főt számlált a tábor. A résztvevők jurtákban és nagy katonai sátrakban aludtak, nem számítva a kisebb sátrakat. A táborozók mindennapjainak nagy részét a kézműves foglalkozások tették ki. A Békéscsabai Történelmi Íjászkör tagjai Szedlják István vezetésével bőrdíszművességre és ötvösségre tanították a gyerekeket, és a Salánki Íjászkör tagjaival együtt íjászbemutatót tartottak. Ők már évek óta rendszeresen járnak hozzánk. Nagy népszerűségnek örvendett az íjászat, amelyet ifjabb Kohut Attila oktatott. Kalanics Éva, a Salánki Középiskola tanára gyöngyfűzést oktatott, s a gyerekek az ő irányításával állították elő a lószőrből, fonalakból és csuhéból készült különféle játékokat, ékszereket. Hidi Endre nagydobronyi keramikus, Ukrajna érdemes művésze a fazekasmesterség fortélyaival ismertette meg a résztvevőket. A hajdúnánási Réti Szabó Sándor bútorfestést és fafaragást mutatott be, előadást tartott a hagyományos magyar motívumok és jelképek világáról, népmesei estét és táncházat tartott. A debreceni Varga Erika nemezelésre oktatta a gyerekeket, Ádám Erzsébet, a beregszászi főiskola tanára pedig népdalokra és játékkészítésre tanította az érdeklődőket. Zselicky Zoltán főiskolai tanár a botvívás alapjait mutatta be, és Fülöp Lászlóval együtt közelebb hozta a fiatalokhoz a régi nomád életmódot. Kész Barnabás bemutatókkal egybekötött történelmi előadásokat – „élő történelemórákat" – tartott a honfoglalással, a magyar középkorral és történelmünk más korszakaival kapcsolatban. Idei táborunkban kiemelt figyelmet fordítottunk az 1848–49-es forradalom és szabadságharc korának. A gyerekek naponta lovagolhattak a három ló valamelyikén. Esténként a tábortűz körül gyűltünk össze beszélgetni, énekelni és táltosdobok hangját hallgatni. Nagy hangsúlyt fektettünk a rend és a tisztaság fenntartására. Reggelente a táborozók egy része összeszedte a szemetet, mások a zuhanyzókat töltötték fel vízzel. A gyerekek csoportokba voltak osztva. Mindegyik csapatnak nevet, címert és jelmondatot kellett választania, a hét végére pedig egy történelmi keretjátékot készítettek elő, amelyek bemutatására a búcsúesten került sor. A nyílt napon vendégül láttuk többek között Vukics Ferencet, a Magyarok Szövetségének Elnökét, a barantamozgalom vezetőjét, aki előadást tartott hagyományos értékeinkről és meghívta a kárpátaljai hagyományőrzőket a 2009. évi kurultajra. Ugyancsak vendégünk volt Berki Károly, a KMPSZ irodavezetője, aki emléklapokkal jutalmazta a tábor munkájában részt vevő személyeket. A tábor munkáját a Magyar Köztársaság Oktatási és Kulturális Minisztériuma, a Nemzeti Kulturális Alap, valamint a Rákóczi Szövetség támogatta. Szűkös anyagi kereteink ellenére úgy véljük, idei táborunk is sikeres volt, és a gyerekeink aktív pihenésének biztosítása mellett hozzájárultunk történelmi ismereteik elmélyítéséhez és nemzeti identitástudatuk erősítéséhez.

A Salánki táborban

Abacus Matematikatábor

Helyszín: Beregszász, a KMTF Kölcsey Szakkollégiuma.
Időpont: 2009. 08. 3–8.

A matematikatábor célja: *a matematika iránt érdeklődő gyerekek üdültetése, tehetséggondozása, az iskolai tananyagból kimaradt, viszont a versenyekhez elengedhetetlen fejezetek áttekintése, játszva tanítása, a matematika megszerettetése.*

A tábor lakói (63 fő) az általános iskola és a középiskola minden korosztályát képviselték 4. osztálytól 12.-ig. A gyerekeket szintfelmérő teszt alapján bontottuk csoportokra, hogy mindenki a már tanult témákra alapozva fejlődhessen. Ebben az évben öt csoportba osztottuk be a gyerekeket, mivel a tavalyi évhez képest kevesebb jelentkező volt. A megemelt étkezési hozzájárulás több családban is azt jelentette, hogy a testvérek közül csak az egyik gyerek táborozását tudták finanszírozni. A tábor szerkezetén, napi beosztásán nem változtattunk: délelőtt matematikai foglalkozás, ebéd után ismeretterjesztő előadás, majd szabadidős programok, majd a nap zárásaként az elmaradhatatlan filmvetítés. A táborlakók fele nem először vett rész a munkánkban. Az ő észrevételeiket figyelembe véve állítjuk össze az előzetes jövő évi programot is.

A középiskolások, az érettségi előtt állók, azaz az 5. csoport számára a matematikai foglalkozások témáit az emelt szintű érettségihez próbáltuk igazítani, különös figyelemmel a követelményekre. A továbbtanuláshoz kötelező emelt szintű feladatok közül nem hiányzik a paraméteres egyenletek és egyenlőtlenségek témakör, ezért ezt a témakört ebben az évben is bővebben tárgyalták az 5. csoportban, valamint a mértani feladatok indoklására fordítottunk több figyelmet, mivel az iskolai óraszámok csökkenésével erre nem jut idő a tanórákon. A technika fejlődésében rejlő lehetőségekre próbáltuk felhívni a tanulók figyelmét. Hevesi Tibor tartott előadást arról, hogyan lehet a számítógépet használni mértani szerkesztési feladatok megoldására és a statisztikai számítások egyszerűsítésére. Ez évben is foglalkoztunk magasabb fokú egyenletek a középiskolai tananyagban nem szerepelő részeivel, viszont a felvételi feladatsorokban egyre gyakrabban előforduló és visszatérő feladattípusok nem szokványos megoldásaival, valamint a lineáris egyenletek megoldásával nem középiskolai szinten. Szemere Gábor ebben most is meglepte a táborlakókat. A hexaflexagon – egy olyan síkidom, melynek a ragasztás módjától függően akár hat oldala is lehet – elvarázsolta a táborlakókat. Egyre népszerűbb a délutáni matematikakonzultáció.

Az általános iskolások témái inkább követték az iskolai tananyagot. Itt viszont az előadók a tankönyvekben előforduló feladatoktól eltérő megfogalmazásokra fektették a hangsúlyt, és játékos együttgondolkozásra, problémafelvetésre, továbbgondolásra inspirálták a gyerekeket. Pozitív példa a gyerekek számára, hogy egykori táborozók, Kohut Attila, Molnár Csaba és Vidnyánszky Zoltán, akik most már főiskolai diplomával a kezükben, foglalkozást tartottak.

A délutáni programokat a tábor szellemének, hagyományainak megfelelően szerveztük meg. Az általános előadások témáját az év eseményéhez igazítottuk. 2009 a csillagászat éve. Ezért került a programba egy kis mitológia, hiszen a csillagképek neveit a mitológia ihlette. Az emberiség nagy vágya a levegő meghódítása és más bolygók vizsgálata, ezért foglakoztunk a repülés történetével. Az időmérés is szervesen kapcsolódik a csillagászathoz. Természetesen nem hagytuk ki a csillagos égbolt vizsgálatát sem. Igaz, sajnos most sem sikerült szabad szemmel csodálni a végtelent a borús idő miatt, de Hadnagy István előadó és egy számítógépes program segítségével mindent megnéztünk a filmklubban. Különösen élveztük Popovics Béla előadását, aki olyan zeneműveket gyűjtött össze számunkra, melyekben a természeti jelenségeket idézték meg a legnagyobb zeneszerzők: a reggelt, a vihart az évszakokat. Már nem maradhat ki a programok közül a trikóbatikolás. Itt a délelőtti foglakozásoknak megfelelő csoportok trikójukat más-más színűre festik az együvé tartozás jeleként. Bővítettük a kézműves foglakozások palettáját is. A tavaly elkezdett gyöngyfűzést és a makramét a gyöngyszövéssel és a fonalgrafikával bővítettük, és újra feleleventettük az üvegfestést. Természetesen ezek inkább a lányok kedvelt tevékenységei voltak. A fiúkat a számítógépes terem kötötte le. Kénytelenek voltunk limitálni a gépek előtt eltöltött időt, sőt kötelezni a kisebb fiúkat a sportrendezvényeken való részvételre.

A hagyományos városi akadályversenyt ebben az évben sem sikerült a terveinknek megfelelően levezetni. Megint csorbult az eredeti cél, mely szerint a visszajáró táborlakók megismerkedjenek Kárpátalja városaival. A támogatás csökkenése miatt nem tudtunk Técsőre utazni. Így Beregszászt fedezték fel a gyerekek. Jóleső érzés volt viszont hallani az esti fényképnézegetés közben a gyerekek pozitív élményeit, hogy mi mindent nem tudtak az oly ismert Beregszászról, és milyen szép épületek és értékek mellett mentek eddig el úgy, hogy észre sem vették azokat.

A szokásos versenyeink iránt egyre nagyobb az érdeklődés. A hagyományos táborzáró vetélkedőn az egyéni győzteseken kívül a DORCAS Nemzetközi Segélyszervezet jóvoltából ebben az évben is mindenkit meg tudtunk jutalmazni.

A gyerekek mozgásigényét focival és asztaliteniszezéssel elégítettük ki.

A napokat japánkeresztrejtvény- és szudokufejtéssel, és a filmklub ajánlatából a táborozók választása alapján vetített filmekkel zártuk.

Úgy érztük, a gyerekek elégedetten tértek haza. A körülményekkel, az elszállásolással és az étkeztetéssel szemben semmilyen kifogás nem merült fel. A tábor a célját elérte, a gyerekek hasznos ismeretekkel gazdagodva, új baráti kapcsolatokkal távoztak. A tábor létjogosultságát és hasznosságát a gyerekek állandó visszajelzései és a visszatérő táborlakók magas száma is igazolják.

Sajnálatos, hogy a támogatás nagysága egyre kisebb és nem arányos. Míg a XI. Abacus tábor 140 000 forintból gazdálkodik, addig a XIII. Jurta Tábor Péterfalván 1 000 000 forintot és a III. Nárcisz Ifjúsági Tábor is 1 000 000 forintot kapott ebben az évben a Szülőföld Alaptól. Kérnénk a döntéshozó szervek nagyobb odafigyelését a támogatási pénzek elosztásánál, mivel az Abacus tábor szerintünk egyedülálló célokat valósít meg már 11 éve rendszeresen.

A KMPSZ tantárgyi vetélkedőin részt vevő iskolák – 2008/2009-es tanév

№	Iskola	1. helyezett	2. helyezett	3. helyezett	A résztvevő diákok száma iskolánként
1.	**Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium**	43	32	25	283
2.	**Nagyberegi Református Líceum**	8	8	9	110
3.	**Ungvári Drugeth Gimnázium**	4	5	6	41
4.	**Nagydobronyi Református Líceum**	2	3	3	63
5.	**Munkácsi Szent István Líceum**	1	–	1	18
6.	**Péterfalvai Református Líceum**	–	–	3	20
7.	**Karácsfalvai Görög Katolikus Líceum**	–	–	–	7
8.	**Jánosi Mezőgazdasági Líceum**	–	–	–	3
9.	**Técsői Magyar Tannyelvű Líceum**	–	–	–	–
10.	Nagydobronyi Középiskola	7	15	7	137
11.	Mezőkaszonyi Középiskola	6	–	2	54
12.	Csapi 2. Sz. Középiskola	4	6	–	47
13.	Mezővári II. Rákóczi Ferenc Középiskola	4	4	10	105
14.	Beregszászi Kossuth Lajos Középiskola	4	3	6	69
15.	Salánki Mikes Kelemen Középiskola	3	2	2	30
16.	Munkácsi 3. Sz. II. Rákóczi Ferenc Középiskola	3	–	–	47
17.	Aknaszlatinai Bolyai János Középiskola	2	11	3	107
18.	Bátyúi Középiskola	1	5	3	71
19.	Kisdobronyi Középiskola	1	1	–	2
20.	Tiszakeresztúri Általános Iskola	1	–	2	8
21.	Nagyberegi Középiskola	1	–	1	23
22.	Verbőci Középiskola	–	6	1	7
23.	Beregszászi 6. Sz. Általános Iskola	–	4	–	20
24.	Gáti Középiskola	–	2	2	28
25.	Csongori Középiskola	–	1	1	9
26.	Nagypaládi Móricz Zsigmond Középiskola	–	1	–	4
27.	Ungvári Dayka Gábor Középiskola	–	–	4	33
28.	Rafajnai Általános Iskola	–	–	1	1
29.	Beregszászi 3. Sz. Zrínyi Ilona Középiskola	–	–	–	39
30.	Nagymuzsalyi Középiskola	–	–	–	26
31.	Beregszászi 8. Sz. Mikes Kelemen Középiskola	–	–	–	20
32.	Viski Kölcsey Ferenc Középiskola	–	–	–	19
33.	Guti Általános Iskola	–	–	–	17
34.	Sislóci Középiskola	–	–	–	12
35.	Barkaszói Középiskola	–	–	–	10
36.	Zápszonyi Általános Iskola	–	–	–	9
37.	Szőlősgyulai Általános Iskola	–	–	–	8
38.	Beregújfalui Általános Iskola	–	–	–	7
39.	Péterfalvai Művészeti Iskola	–	–	–	6
40.	Derceni Középiskola	–	–	–	5
41.	Tiszaújlaki Széchenyi István Középiskola	–	–	–	5
42.	Szürtei Középiskola	–	–	–	5
43.	Somi Általános Iskola	–	–	–	5
44.	Homoki Általános Iskola	–	–	–	3
45.	Szalókai Általános Iskola	–	–	–	3
46.	Nagyszőlősi Perényi Zsigmond Középiskola	–	–	–	2
47.	Halábori Általános Iskola	–	–	–	2
48.	Kisgejőci Középiskola	–	–	–	1
49.	Ráti Általános Iskola	–	–	–	1
50.	Nagygejőci Általános Iskola	–	–	–	1

Olvasólámpa

A közelmúltban jelent meg Kész Barnabás salánki tanár, történész, a honismereti táborok lelkes szervezőjének legújabb könyve „Egy földön, egy hazában” címmel. Az előszóban dr. Csatáry György történész így ajánlja az olvasó figyelmébe ezt a kiadványt:

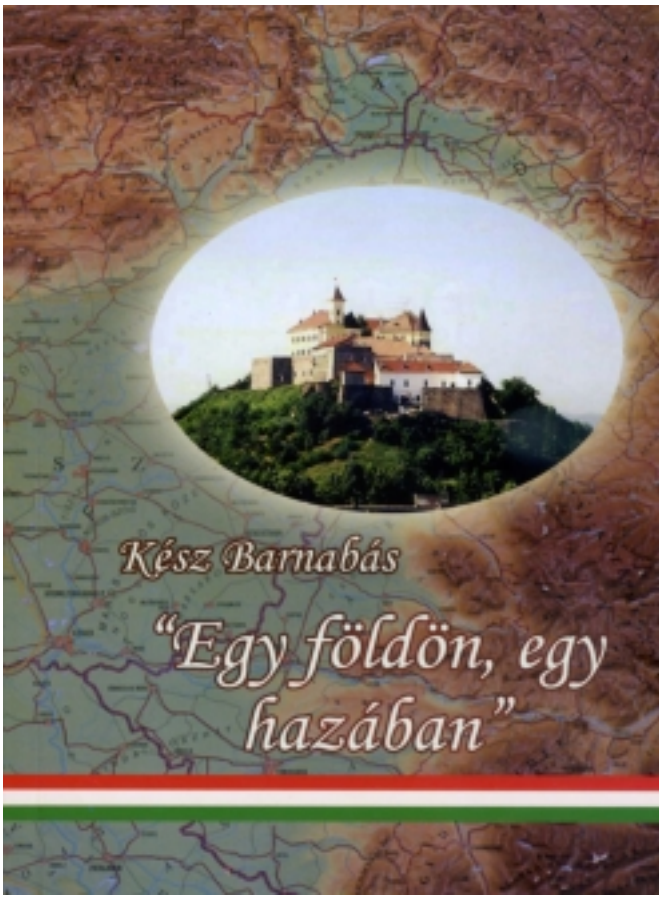

„Kész Barnabás ezúttal a kárpátaljai és az anyaországi ifjúság szempontjából is hasznos kötet összeállítását végezte el. Feladatául tűzte ki, hogy az általános magyar történelmet, amelynek szerves része a kárpátaljai, egységes egészként, objektíven mutassa be, ami ebben a régióban különös jelentőséggel bír. Munkájában olvashatjuk a magyar és azzal szomszédos népek történetének rövid összefoglalását, a magyarországi néprajzi tájak és etnikai csoportok jellemzését. A várak, emlékhelyek, életrajzok, uralkodók sorának bemutatásával a szerző a történelmi segédkönyv feladatát ellátó kötetben megtalálja a szűkebb kárpátaljai és tágabb magyarországi értelemben vett honismeret közötti egyensúlyt.

A könyv adatszerű részeit harmonikusan oldja a számos illusztráció, ami szintén növeli a kötet színvonalát, mivel szimbólumértékű személyeket és tárgyakat örökít meg. Ezzel egyaránt hozzájárul szűkebb pátriánk történetének a megértéséhez és az itt élő népek közötti kapcsolatok fejlődéséhez.

Reményeink szerint a kötet gazdagítja az általános- és a középiskolák történelemkönyveiből szerzett tudásunkat és nem csak az ifjúság használja előszeretettel, hanem a magyar történelmet kedvelő felnőttek is.”

Maga a szerző így ajánlja az olvasó figyelmében a könyvet: „Magyarország Európa kicsiben” – állapította meg 1820-ban Csaplovics János, a Kárpát-medencét akkor még kitöltő, soknemzetiségű magyar államról. Ez a következtetés vidékünkre, Kárpátaljára is érvényes. Hisz a régió évszázadok óta több nép közös otthona. Melyek békés együttélésük során kölcsönösen gazdagították egymás kultúráját. Ugyanakkor a kárpátaljai magyarság múltja, kultúrája szorosan kötődik az egyetemes magyar történelemhez és műveltséghez is, mivel a magyar nemzetrészek a huszadik századig egy állam kötelékébe tartoztak. Nem beszélhetünk tehát magyar kultúráról a határon túli magyar kultúrától elvonatkoztatva. Kevesen tudják, hogy a mai viszonyok közepette a magyar történelem és kultúra számos nagy alakja, Mátyás királytól Ady Endréig, II Rákóczi Ferenctől Arany Jánosig nem Magyarország területén élne, és nem is lehetne magyar állampolgár.

Könyvünk célja az volt, hogy röviden összefoglalja a magyar nép, azon belül is elsősorban a kárpátaljai magyarság történetét, kultúráját, művészetét, bemutassa vidékünk történelmi, néprajzi és kulturális értékeit. Néhány oldalon természetesen lehetetlen teljes képet adni mindarról, amit népünk évszázadok alatt alkotott, s amit ma is őriz. Ezért nem volt lehetőségünk kitérni több honismereti vonatkozású dologra, többek között a Kárpát-medence és Kárpátalja földrajzi fekvésének, domborzatának, földtani felépítésének, éghajlatának, vizeinek, élővilágának jellemzésére – erről számos egyéb forrásból is értesüléseket szerezhettek. A népismereti részben pedig ez okból kifolyólag nem foglalkozhattunk a magyarokon kívül soknemzetiségű vidékünk más népeivel (leszámítva a lakosság többségét alkotó ukránok, ruszinok rövid néprajzi ismertetését). Hasonlóképpen a helyhiány miatt maradt ki a magyar irodalom legjelentősebb alkotásainak, valamint a kárpátaljai folklór gyöngyszemeinek bemutatása is. Igyekeztünk viszont felölelni minél több olyan információt, amelyet egy kárpátaljai magyar fiatalnak tudni érdemes az adott témakörben, illetve támpontot kívánunk nyújtani a további elmélyültebb kutatásokhoz, ismeretszerzéshez. Reméljük, kiadványunk egy apró lépésként hozzájárulhat fiataljaink nemzeti identitástudatának erősítéséhez, ami elengedhetetlen feltétele a kisebbségi sorban élő kárpátaljai magyarság fennmaradásának. „Csak addig él egy nemzet, amíg vannak hagyományai” – írta Széchenyi István, s ez napjaink globalizálódó, értékromboló világában fokozatosan érvényes. A diákokon kívül alighanem hasznosan forgathatják a könyvet majd a szülők is, hogy segítségével megismertessék gyermekeikkel hagyományainkat; a pedagógusok, akik kézikönyvként használhatják a munkájuk során (kiadványunkat igyekeztünk inkább több adatból, mintsem terjedelmes leírásokból összeállítani); valamint a magyar történelem és kultúra iránt érdeklődő más nemzetiségű olvasók is, akik többnyire közvetett forrásból, nemegyszer a magyarsággal szemben ellenséges érzelmű szerzők műveiből ismerhették meg e nagymúltú, hányatott sorsú, de más etnikumokkal szemben Szent István király óta toleráns politikát folytató népet.

Végezetül még néhány gondolat, melyek jegyében e könyv megszületett:

„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.” (Tamási Áron)

„Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók.” (Zrínyi Miklós)

„Európa színpadán mi is játszottunk, s nem volt a miénk a legkisebb szerep.” (Petőfi Sándor)

„Merjünk magyarok lenni!.” (Teleki Pál)

„…Ébresztgetem nemzetünk megszentelt hagyományait, melyek nélkül egyesek talán igen, de nemzet nem élhet.”(Mindszenty József)

m. e.

A KMPSZ 2009–2010-es eseménynaptára

№	A rendezvény megnevezése	A középdöntő helyszíne és időpontja	Jelentkezési határidő	Megyei döntő dátuma	A megyei döntő helyszíne	Osztály	Kezd. idő k.-e.i.
1.	Karádi helyesírási vetélkedő		2010. január 9.	2010. január 23.	II. Rákóczi Ferenc KMF Beregszász, Kossuth Lajos tér 6.	5–12	10^{00}
2.	Gordiusz matematikaverseny		2009. december 8.	2010. február 19.	II. Rákóczi Ferenc KMF Beregszász, Kossuth Lajos tér 6.	9–12	14^{00}
3.	Zrínyi Ilona matematikaverseny		2009. december 8.	2010. február 19.	Beregszászi Magyar Gimnázium 90202 Beregszász Szőlőhegy u. 25; Tel.: 2-20-95	3–8	14^{00}
4.	Kazinczy szépkiejtési verseny	**Járási középdöntők** Ungvári járás; Kisdobronyi K. I. 2010.02.06. Munkácsi j.; Munkácsi Kat. Líc. 2010.02.06. Beregszászi j.; Beregsz. 4. Sz. K. I. 2010.02.06. Szőlősi j.; Péterfalvai Ref. Líc. 2010.02.06. Felső-Tisza-vid. Viski Középiskola 2010.02.06.	2010. február 6.	2010. február 20.	Nagydobronyi Középiskola 89436 Nagydobrony Kisdobronyi u. 131. Tel.: 0-22-71-43-21; 0-22-71-43-16 0-22-71-43-17	7–12	10^{00}
5.	Biológiavetélkedő		2010. február 13.	2010. február 27.	II. Rákóczi Ferenc KMF Beregszász, Kossuth Lajos tér 6.	8–12	10^{00}
6.	Terebesi Viktor matematika emlékverseny		2010. február 20.	2010. március 6.	Beregszászi Kossuth Lajos Középiskola 90202 Beregszász Bohdan H. u.18; Tel.: 2-31-35	4–6.	10^{00}
7.	Kémiavetélkedő		2010. február 20.	2010. március 6.	II. Rákóczi Ferenc KMF Beregszász, Kossuth Lajos tér 6.	8–12	10^{00}
8.	Ukrán nyelv és irodalom		2010. február 27.	2010. március 13.	II. Rákóczi Ferenc KMF Beregszász, Kossuth Lajos tér 6.	9–12	10^{00}
9.	Sajó Károly Környezetvédelmi csapatverseny		2010. február 27.	2010. március 13.	II. Rákóczi Ferenc KMF Beregszász, Kossuth Lajos tér 6.	7–9	10^{00}
10.	„Átal mennék én a Tiszán...” népdaléneklési verseny		2010. március 6.	2010. március 20.	Nagyszőlősi 3. Sz. Perényi Zsigmond Középiskola 90300 Nagyszőlős, Béke u. 54. Tel.: 0-243-2-49-68	1–12	10^{00}
11.	Történelemvetélkedő		2010. március 6.	2010. március 20.	II. Rákóczi Ferenc KMF Beregszász, Kossuth Lajos tér 6.	8–12	10^{00}
12.	Informatikavetélkedő		2010. március 13.	2010. március 27.	II. Rákóczi Ferenc KMF Beregszász, Kossuth Lajos tér 6.	8–12	10^{00}
13.	Édes anyanyelvünk nyelvhasználati verseny		2010. március 13.	2010. március 27.	II. Rákóczi Ferenc KMF Beregszász, Kossuth Lajos tér 6.	9–12	10^{00}
14.	Fizikavetélkedő		2010. március 27.	2010. április 10.	II. Rákóczi Ferenc KMF Beregszász, Kossuth Lajos tér 6.	8–12	10^{00}
15.	Költészet napi szavaló-verseny	**Járási középdöntők** Ungvári járás; Homoki Általános Isk. 2010.03.13 Munkácsi j.; Barkaszói K.I. 2010.03.13 Beregszászi j.; Beregszászi 6. Sz. K. I. 2010.03.13 Szőlősi j.; Nagypaládi K.I. 2010.03.13 Felső-Tisza-vid.; Aknaszlatinai K.I. 2010.03.13	2010. március 27.	2010. április 10.	Bátyúi Középiskola 90212 Bátyú Vasút u. 52; Tel.: 49-3-43	10–12	10^{00}
16.	Idegennyelv – vetélkedő (angol, német)		2010. április 3.	2010. április 17.	II. Rákóczi Ferenc KMF Beregszász, Kossuth Lajos tér 6.	8–12	10^{00}
17.	Földrajzvetélkedő		2010. április 10.	2010. április 24.	II. Rákóczi Ferenc KMF Beregszász, Kossuth Lajos tér 6.	7–12	10^{00}
18.	Szórványban élők szavalóversenye		2010. április 24.	2010. május 8.	Szolyva	1–11	10^{00}
19.	Szórványban élők szavalóversenye		2010. április 18.	2010. május 2.	Kőrösmező	1–11	10^{00}
20.	Gyermeknapi matiné Óvodásoknak és kisiskolásoknak			2010. május 29.	Beregszász	Óvodásoknak, kisiskolásoknak	10^{00}
21.	Informatikavetélkedő Felső-Tisza-vidék		2010. október 30.	2010. november 13.	Aknaszlatinai Bolyai János Középiskola 90575 Aknaszlatina Leningrádi u. 18. Tel.: 0-2-34-56-075 0-2-34-56-318	10–12	10^{00}
22.	Szedlák Ferenc matematika emlékverseny. Felső-Tisza-vidék		2010. november 20.	2010. december 4.		7–12	10^{00}
23.	**Könyvtárosok konferenciája; 2010. február 20.** **Helyszín: *Kölcsey Ferenc Szakkollégium*** **Beregszász, Kossuth tér 2.**						11^{00}
24.	**Óvodapedagógusok konferenciája; 2010. február 19–20.** **Helyszín: *Kölcsey Ferenc Szakkollégium*** **Beregszász, Kossuth tér 2.**						11^{00}
25.	**Szórványvidéken oktatók konferenciája; 2010. február 26–28.** **II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola** **Beregszász, Kossuth tér 6.**						10^{00}

Idén jubilált a salánki iskola

A szeretet és a barátság jelképe

Október 2-án meghitt, családias összejövetel keretében ünnepeltek a Salánki Középiskola tanárai, diákjai, a falu népe: tíz évvel ezelőtt adták át az új iskolaépületet. Ez alkalommal együtt örvendeztek velük a támogatók is, akik többek között Ausztriából, Magyarországról, a Magyar Köztársaság Beregszászi Konzulátusától, illetve a nagyszőlősi járási tanácstól, adminisztrációtól és az oktatási osztálytól érkeztek. Távolba szakadt egykori diákok is eljöttek, hogy együtt örüljenek szülőfalujuk lakóival.

Az iskolaépület példa arra, hogy sem határok, sem távolságok nem állíthatják meg azokat az embereket, akiknek életcélja segíteni ott, ahol szükség van a segítségre, hangsúlyozta köszöntőjében Cseresznye Mária iskolaigazgató. Már a múlt század hetvenes éveiben felmerült az új iskola építésének gondolata, hisz hét épületben, ideiglenesen kialakított tantermekben működött az oktatási intézmény. Elkészült az alap, felhúzták a falakat, tető is került az épületre, de a gazdasági nehézségek és egyéb okok miatt leálltak a munkálatokkal. Majd, miután Barta József, akkori iskolaigazgató szoros kapcsolatot teremtett a magyarországi Egymásért és az osztrák Hofa Alapítvánnyal, újraindult az építkezés. S a támogatók minden tőlük telhetőt megtettek azért, hogy a salánki gyerekek szép, új, modern épületben tanulhassanak. Mára minden feltétel adott itt az oktatói-nevelői munka mind sikeresebb megszervezéséhez. Ennek, illetve a tanári kar aktivitásának, tenni akarásának, a diákok szorgos munkájának, a szülők lelkiismeretes hozzáállásának, a támogatók segítőkészségének köszönhetően vehettek részt 2006-ban az Ukrajna legjobb 100 iskolája címért kiírt versenyben *Az iskola a falu szociális és kulturális központja* témakörben, az elmúlt évben pedig első helyezést értek el azon a megyei pályázaton, melyet *Az iskola az egészséges életmódért* címmel hirdettek meg. A salánki diákok szép eredményeket érnek el a járási és megyei, illetve a magyarországi vetélkedőkön is, a pedagógusok sikeresen szervezik a módszertani konferenciákat, az itt szervezett hagyományőrző kézművestábor és művészeti alkotótábor jó híre immáron a határokat is átlépte, a hagyományőrzés terén itt folytatott munka pedig mindenképpen példaértékű. Ezen a napon volt tehát mit ünnepelnie Salánk népének!

Az iskola jelentőségét, az intézményben folyó munka közösségre ható fontosságát emelte ki többek között Oleg Ljubimov, a járási adminisztráció elnöke, Juliusz Krasznai elnökhelyettes, Vaszil Beleny, az oktatási osztály vezetője. Az anyaországi és a határon túli magyarokat ugyan határok választják el, de közös anyanyelvünk, közös kultúránk összeköt, hangsúlyozta Bacskai József, beregszászi főkonzul. Aki arról is szólt, hogy a többség és a kisebbség viszonya kölcsönös tiszteleten alapul. A Magyar Köztársaság mindenkor biztosítani kívánja a Magyarországon élő kisebbségek számára az esélyegyenlőséget, s ezt kell tenniük a környező országoknak is. Tudatosítani kell, hogy a sokféleség gazdagít az Európai Unióban is, melyhez Ukrajna csatlakozását Magyarország támogatja.

Ha Ukrajna az EU-hoz akar tartozni, biztosítania kell az itt élő kisebbségek számára az anyanyelvi oktatáshoz való jogot, hangsúlyozta Berki Károly, a KMPSZ irodavezetője, aki a Szent István-i gondolatok máig ható jelentőségére is felhívta a figyelmet: tisztelni kell a környezetünkben élő népek kultúráját. S ebben fontos szerepet játszik az iskola, az anyanyelvi oktatás, mert így tehetünk szert alapos tudásra, igazi műveltségre. „A műveltség – idézte a szónok Arisztotelészt – jó sorsban ékesség, balsorsban menedék.”

Az iskolaépítés történetét elevenítette fel Barta József, volt igazgató, a járási tanács elnökhelyettese, aki kiemelte: bár igen nehéz időszakban kezdtek építkezni, sokan kételkedtek is annak eredményességében, de ahogy nőtt az iskola, úgy erősödött a hit. Ez az iskola azért lett szép, mert a szeretet, az összefogás, az önfeláldozás eredményeként született, mondta.

A keresztény hit által népeket összekötő szeretetláncot építettünk fel az idők során, hangsúlyozta az ausztriai Wiener Neudorfból érkezett Gerti Marchart, aki a Marika Barátai Egyesület nevében köszöntötte a megjelenteket, s abbéli meggyőződésének adott hangot, hogy isteni gondviseléssel sok kis ember, sok kis helyen, a szeretet jegyében munkálkodva meg tudja változtatni a világ arculatát. Legyen ez az iskola a felebaráti szeretet és barátság jelképe, mondta. Várföldi Tamásné László Mária, az Egymásért Alapítvány (Érd) egyik alapító tagja, aki tolókocsihoz kötve is rendületlenül szervezte és szervezi a karitatív munkát, meghatóan szép szavakkal mondott köszönetet a segítőknek. Beszámolt arról is, hogy az alapítvány eddig mintegy 2000 tonna segélyárut, 4000 iskolapadot hozott Kárpátaljára, 11 óvoda, 5 iskola, 3 orvosi rendelő építésében vettek részt, öregotthonokat, kórházakat, betegeket, szegény családokat, diákokat támogatnak. Várföldi Tamás, az alapítvány vezetője a jéghegy csúcsának nevezte azt a maroknyi csapatot, akik eljöttek, s akik irányítják a munkát, de mint mondta, több százezer ember áll mögöttük, akik a szeretet jegyében munkálkodnak, s akiknek igazán köszönhető ez az iskola, akárcsak a többi projekt, amelyet Magyarországon és a határon túl megvalósítottak. Nagyra értékelte a szponzorok és a helyi lakosok, pedagógusok munkáját Daróczi György polgármester. Csirpák József görög katolikus pap és Balogh Attila református lelkész Isten áldását kérte az intézmény és a szponzorok munkájára. A jubileumi ünnepséget a helyi iskolások színvonalas műsora tette igazán felemelővé.

Kovács Erzsébet

Diplomaosztó a Rákóczi-főiskolán

Magyarul tanultak, s (reméljük) anyanyelvükön is tanítanak

Kárpátalja egyetlen magyar felsőoktatási intézményében, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán idén immáron kilencedik alkalommal került sor diplomaosztó ünnepségre, melynek ezúttal is a beregszászi református templom adott otthont. Nem véletlenül. Hisz az itt tanuló fiatalok oktatóikkal együtt vallják, s erről győződhettek meg a magyar főiskola fennállása óta valamennyien, hogy minden akadályt Isten segítségével győzhettek le. „Mindeddig megsegített minket az Úr!" – kezdte ünnepi beszédét Sámuel első könyve 7. részének 12. versével dr. Orosz Ildikó elnök asszony. Húsz esztendővel ezelőtt még nem is álmodhattunk arról, hogy egyszer anyanyelvünkön köszönthetjük a friss diplomásokat, de még 1994-ben, a főiskola alapításakor is sokan kételkedtek, hogy kiépíthető egy ilyen intézmény a vidéken, ahol értelemmel, anyanyelvükön szívhatják magukba a felsőfokú elismert képzéshez szükséges tudást a magyar diákok. S lám, már 9. alkalommal gyűltünk össze, hogy diplomát adhassunk azoknak, akik megküzdve az előírásokkal, a választott tudományok rendszerével megérhették e nemes felemelő pillanatot, mondta Orosz Ildikó. Aki arra is figyelmeztette a most már munkába állókat, hogy ezen a vidéken, ebben a könyöklős világban elsősorban az általános szemlélettel, a beidegződésekkel és megszokott gyakorlattal kell szembenézniük a munkát keresőknek. Ennek a kihívásnak mindenképpen tudásukkal, emberségükkel igyekezzenek megfelelni, nem feledve Márton Áron szavait: „Minden nép annyit ér, amennyi értéket saját magából ki tud termelni, s addig él, amíg életét saját erejével tudja táplálni."

Idén a főiskolán 935 hallgató számára ért véget a tanév. A képzésben 591 nappali tagozatos, illetve 344 levelező tett eleget a követelményeknek. Ez alkalommal 67-en vehettek át államilag elismert egyetemi szintű oklevelet, 281-en pedig bacchelor (alap) szintű diplomát, akik közül négyen – három angol és egy történelem szakos hallgató – kitüntetéssel végeztek. Jelzés értékű, hogy a végzősök körében készített felmérés szerint döntő többségüknek már van állása, végzettségüknek megfelelően itthon igyekeznek elhelyezkedni, illetve folytatják tanulmányaikat. Emellett a tudományos munka iránti érdeklődés is tapasztalható, főleg a magyarországi PhD-képzés a népszerű, tájékoztatta a résztvevőket dr. Soós Kálmán rektor. A tanárképzés mellett a főiskola keretein belül működő Felnőttképzési Központ különböző pályázati programok – nyelvképzések, turisztikai, egészségügyi és szociális segítő, EU-ismeretek, ECDL, projektmenedzser – eredményeként ebben a tanévben 528 személynek biztosított lehetőséget, hogy tudásukat fejlesszék, és ezáltal jobban érvényesítsék képességeiket a munkaerőpiacon. Mintegy négyszázan vettek részt az emelt szintű érettségire való felkészítésben is. A friss diplomásokhoz szólva a rektor abbéli reményének adott hangot, hogy a tudásban való hitük megmarad. „Kossuth szavaival mondom, ebben a mostanság különböző oktatási rendeletekkel szorongatott helyzetünkben, „a politikai bölcsesség nem abban áll, hogy a kénytelenségnek engedjünk, hanem abban, hogy a kénytelenséget megelőzzük". A mi felelősségünk, s mától kezdve az Önök felelőssége is, hogy a ránk telepedett bajok leküzdése végett népünket a tisztánlátásra, az idők jeleire figyelmeztessük" – adta útravalóul dr. Soós Kálmán.

A végzősök nevében Séra Magdolna szólalt fel, majd vele együtt mondták az eskü szavait a végzősök is, akiket a diplomaátvételkor kézfogással köszöntött a főiskola elnöke és rektora. Majd a történelmi egyházak képviselői kérték Isten áldását arra az útra, melyen ezek a fiatalok elindultak.

Őrizzétek anyanyelvünket, terjesszétek a magyar kultúrát, adjátok tovább mindazt a tudást, amit eleink felhalmoztak! Nem lesz könnyű ez az út, de „Ember, küzdj, és bízva bízzál!" – kaptuk a biztatást Madáchtól *Az ember tragédiája* végén – idézte beszédében Orosz Ildikó –, s ebben a küzdelemben Isten is mellénk áll: „Ne félj, csak bízz, én veled vagyok!" (Ézs 41, 10)

Ezek a diplomások magyarul tanultak, s remélhetőleg anyanyelvükön is adják majd tovább mindazt a tudást, amit eddig felhalmoztak. Persze, hogy magyar nyelven terjeszthessék a tudást, a kultúrát Kárpátalján, az elsősorban a szülőktől függ: magyar iskolába íratják-e gyermekeiket… Ezen múlhat megmaradásunk is…

Kovács Erzsébet

Tanévkezdés a főiskolán

Egy teljes évfolyam hiányzik a hazai képzésből…

Egy oktatási intézmény életében mindig kiemelkedő esemény a tanévnyitó ünnepség. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán szeptemberben sorra kerülő rendezvényen nemcsak a különböző tudományok oktatásának újabb lendületét, nem csupán az új tanév kezdetét méltatták, hanem azt is, hogy a nemrég felsőfokú oklevelekhez jutottak helyére egy újabb évfolyam lépett az értelmiségképzés felemelő, de rögös útjára. „Ők adják meg, jelentik értelmiségünk hatalmi súlyát, amelyen túlzás nélkül mondhatjuk, áll vagy bukik nemcsak kisebbségi intézményünk, hanem hosszú távú fennmaradásunk sorsa is" – fogalmazott dr. Soós Kálmán rektor, aki köszönetet mondott a diákoknak, amiért ezt az intézményt választották továbbtanulásuk helyszínéül.

Nekik sem volt könnyű megtenni ezt a lépést, hisz a 2008-ban létrehozott független érettségi vizsgaközpontok mind kevesebb lehetőséget adnak a nemzetiségi iskolákban anyanyelvükön tanuló diákok számára ahhoz, hogy bizonyítsák tudásukat. „Az ukrán emelt szintű érettségi letétele kötelező minden szakra, még a magyarra is. (Ellenben magyar szakra magyar nyelv és irodalomból a tanulók nem tehetnek emelt szintű érettségi vizsgát!) E tekintetben már a múlt tanév ismert tudományos adatai is meglehetősen riasztóak voltak. Tavaly az ukrán emelt szintű vizsga miatt a magyar tannyelvű osztályokban érettségizett 1129 tanulóból 619-en, mintegy 50 %-uk merte vállalni a megmérettetést az ukrán emelt szintű vizsgákon. Az ukrán emelt szintű vizsgák eredményei alapján a bejelentkezettek – 265 fő, ami 43 %-ot tesz ki – nem érte el a 200 pontos rendszerben a továbbtanuláshoz szükséges 124 pontot ukránból. Döbbenetesek és jelzés értékűek az idei adatok. A kárpátaljai magyar iskolák 1074 végzős tanulója közül 535-en jelentkeztek továbbtanulásra, 300-an feleltek meg a kritériumoknak, ami az érettségiző tanulóknak csupán 28 %-át teszi ki. Többségük így kiszorult az ukrajnai felsőoktatásból, nem lehetnek itt közöttünk, annak ellenére, hogy a szaktantárgyakból jól teljesítettek. Mutatóul szolgál az érettségizők továbbtanulása tekintetében, hogy 94 fő magyarországi levelező képzésre nyert felvételt, 38-an állami ösztöndíjban részesültek Magyarországon, és további 30 fő folytathatja tanulmányait a Balassi Bálint Intézetben. Összességében egy teljes évfolyam hiányzik a hazai képzésből.

Ezért ma mindenekelőtt azt a 210, különböző szakra felvételt nyert elsős hallgatót kell köszöntenünk és egyben gratulálni is nekik, akik a nem egyenlő megmérettetés ellenére bejutottak a képzésnek arra a bizonyos első lépcsőfokára. Ők azok, akik a mai ünnepség keretei között felveszik az esküt, intézményünk hallgatóivá vállnak. Önök azok, akik annak a nem állami alapítású főiskolának lettek a diákjai, amely helyének megtalálása, kivívása, szakjainak akkreditációja, egyáltalán integrációja az ukrán felsőoktatási térségbe hasonló nehézségekbe ütközött, mint az Önök felsőoktatásba kerülése, és hihetetlen erőfeszítések közepette sikerült megtartani úgy, hogy immár több szakon egyetemi szintű diplomát tud átnyújtani végzőseinek" – fogalmazott dr. Soós Kálmán.

Idén közel 1000 diák – köztük 210 elsős – számára vette kezdetét az új tanév a beregszászi főiskolán. A felvételi bizottság adatai szerint a legnagyobb túljelentkezés a könyvvitel és auditálás szakon volt, majd ezt követték a népszerűségi listán az ukrán és angol szakok.

A megnyitón részt vevők arról is tudomást szerezhettek, hogy mivel a felvételi rendszer erősen megszűri a felsőoktatásba tartó fiatalokat, a főiskola vezetése úgy próbál segíteni, hogy a nappali tagozaton az első diploma megszerzésére irányuló képzést ingyenessé tették. Akiknek pedig idén nem sikerült a felvételi, azok számra szeptembertől olyan nappali, díjmentes előkészítő képzést indítanak, amelynek keretében az időközben megváltozott felvételi követelményeknek megfelelően immár a szaktantárgyakból is ukránul készítik fel őket.

A megnyitó ünnepségen dr. Orosz Ildikó, a főiskola elnöke beszámolt az intézmény elmúlt 15 évének harcairól, megalakításának, működtetésének nehézségeiről, azokról a sikerekről, melyeket a kitartásuk, állhatatosságuk révén értek el. Hangsúlyozta annak a szellemiségnek a fontosságát, mely az intézmény falai között él, s mely a kárpátaljai magyarság szellemi értékeinek fenntartására irányul, s megmaradásunkat szolgálja.

Az elsősök eskütételét követően a kárpátaljai történelmi egyházak képviselői kérték Isten áldását a diákok, a tanárok munkájára.

Marton Erzsébet

Tartalom

Marton Erzsébet: Megmaradásunk a tét 2

Kovács Erzsébet: A kárpátaljai magyar oktatási rendszer megőrzése a cél 3

Kacsur Gusztáv: Az elsős több, a magyar iskolás mégis kevesebb? 4

Orosz Ildikó: Esettanulmány a kárpátaljai magyar tannyelvű egyházi líceumokról 5

Bagu Balázs: Anyanyelvi oktatásunk 1953–2000 között 10

Nagy Enikő: A nyelvtanulók kommunikatív kompetenciájának fejlesztése rövid történeteken keresztül 13

Kovács Szilvia: A szókincs és a beszédkészség kapcsolata 18

Kurmai Szilvia: Többet kellene játszanunk ... 20

Tóth Teodóra: Ragadványnevek az iskolában ... 21

Hevesi Tibor: Dinamikus geometriai szerkesztések mértanórán 24

Lukács Attila: Kárpátalja magyar–magyar kapcsolatainak mérlege a rendszerváltás mezsgyéjén 27

Székely Gusztáv: Adalékok a Borsa család történetéhez és ugocsai hatalmához 31

Gerendely Béla: Népesedési és etnikai viszonyok alakulása Tiszakeresztúrban 1851–2001 között 36

Idén is népszerű volt a Kölcsey Akadémia 38

Gönczy Sándor: A Tankönyv- és Taneszköztanács tevékenységéről 38

Nyári gyermektáboraink 39

A KMPSZ tantárgyi vetélkedőin részt vevő iskolák – 2008/2009-es tanév 42

Olvasólámpa 43

A KMPSZ 2009–2010-es eseménynaptára 44

Kovács Erzsébet: Jubilált a salánki iskola 45

Kovács Erzsébet: Diplomaosztó a Rákóczi-főiskolán 46

Marton Erzsébet: Tanévkezdés a főiskolán .. 47

KÖZOKTATÁS

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség lapja

Főszerkesztő: **Kovácsné Marton Erzsébet**

A szerkesztőbizottság: **Benedek Imre, ifj. Kántor József, Gulácsy Géza, Riskó Márta, Kész Barnabás**

Tördelőszerkesztő: **Fábián Zoltán**

Kiadja a KMPSZ megbízásából a PoliPrint Kft. 88000 Ungvár, Turgenyev u. 2.

Felelős kiadó: **Orosz Ildikó**

Fotók, illusztrációk: **Kárpátinfo sajtószolgálata**

Lapengedély száma: **3T N 5,** Példányszám: **3000**

Levelezési cím: **90202 Beregszász, O. Kobiljanszka u. 17. Tel.: (8-2-41)-4-32-59**

web: **www.kmpsz.uz.ua** e-mail: **kmpsz@azm.uz.ua**

Megjelenik az SZÜLŐFÖLD ALAP TÁMOGATÁSÁVAL

A szerkesztőség nem feltétlenül ért egyet a lapban megjelenő szerzői véleményekkel. A publikációkban közölt tényekért minden esetben a szerző viseli a felelősséget. A beérkező kéziratok közlésének és szerkesztésének jogát fenntartjuk, visszaküldésüket nem vállaljuk.